

Sõjaasjanduse ajakiri

Sõjaväe Üh.
No.
RAAM

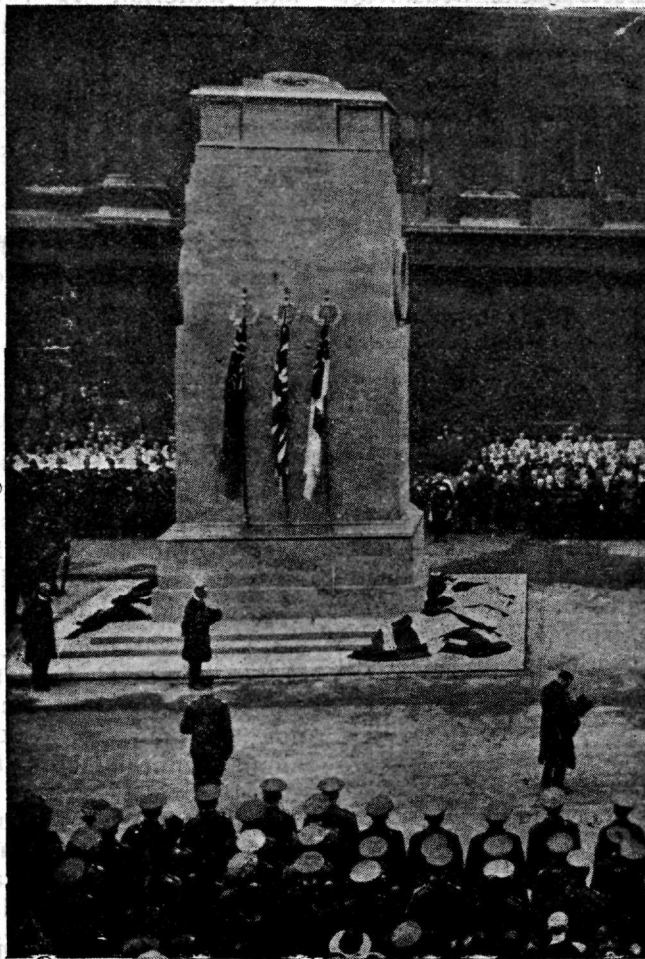
SÕDUR

№ 26/27.

Laupäeval, 2. juulil 1927.

IX aastakäik.

ILMASÕJAS LANGENUD BRITI SÕJAVÄELASTELE PÜSTITATUD MÄLESTUSSAMMAS — CENOTAPH LONDONIS.

MÄLESTUSSAMBA KÜLJEL SÕJAVÄE, MEREVÄE JA ÕHUVÕUDUDE LIPUD.

Iga-aastasel Ilmasõja vaherahu mälestamispäeval, 11. novembril kell 11 asetab Inglise kuningas Cenotaph'ile langunud sõdurite auks pärja.

Hind 40 mk.

SISUSTIK: M. Kattai. Vabadussõja ajaloo kirjutamisest. — G. Lgs. Inglise laevastiku küllasõit. — J. Järver. Veo- ja liikumisvahendite mobilisatsioonist. — R. H. Rahvusvahelised sõjaväe ratsavõistlused Poolas. — S. Leets. Kuulipildurite väljaõpetamine lennukite tulistamiseks. — Bernhard Linde. Inglise kokkupuuted Eestiga XVI sajangust kuni XIX sajangu lõpuni. — E. A. Kõrgema sõjakooli suviste õppuste algus. — Noorsoo sõjaväeline ettevalmistus. Sõjalise õppuste instruktorite kursuse avamine. V-s. — Merilennukite ülesannetest. — E. Ms. Voltveti lahing Eesti ja Saksa sõjavägede vahel 23. XII. 1918. a. — Vabaduse Risti Vendade Ühenduse senine tegevus. — O. J. Tunde soomusrongide rügemedis. — Sport kaitseväes. — Ametlikke teateid. — Sõjaväelisi teateid. — Sõjakirjandust. — Uusi raamatuid. — Kaitseväe elu.

Vabadussõja ajaloo kirjutamisest.

M. Kattai.

On lähenemas Eesti iseseisvuse ja selle järele ka meie vabadusvõitluse alguse 10. aastapäev, mille mälestamiseks vastavad eeltööd käimas. Tahtmata kerkib sel puhul üles küsimus vabadussõja ajaloo üle, sest mõnelt poolt on kuulda arvamisi, nagu valmiks eelnimetatud tähtjaks ka vabadussõja ajalugu. Seda silmas pidades on tarvilik tutvustada ka laiemaid ringkondi küsimuse praeguse seisukorraga.

Kuna vabadussõjast on möödunud 7—8 aastat, on selle aja kestel ajaloo kirjutamisel ka oma ajalugu. Materjali kogumisega vabadussõja ajaloo jaoks tehti algust varsti peale vabadussõda, nimelt sõjaministri käsuk. nr. 286 — 16. V. 1920. põhjal olid väeosad ja asutused kohustatud ära saatma sama aasta 1. juuliks sõjaministeeriumi arhiivi kõik sõjategevusse puutuva materjali ja ksk. järele nr. 287, 1920. a., põhjal — sõjamuuseumi „kõik sõja- ja kultuurajalooliselt tähtsai asjad“. Ksk. nr. 286 puudutas muidugi väeosade arhiividesse kogutud ametlikku materjali. Sõjavägede staabi ringkirjaga 31. V. 1920. nr. 3655 kästi väeosadel peale ametliku materjali koguda ka „elava hinge elavat ja pildikat kujutlust“ vabadussõja sündmustest ja sõjakangelastest. Ringkirjas anti täpsed juhtnöörid teadete kogumiseks. Peale selle kutsuti kokku 15. juunil komisjon, kelle ülesandeks pidi olema sõja ajaloomaterjali, eriti just mälestuste kogumine. Komisjonist võtsid osa 27 väeosa esindajat. Komisjon valis kolm liiget, kellele kohuseks tehti materjali kogumisele asuda. Sõjavägede staabi poolt saadeti laiali väeosadele ja asutustele uued üleskutsed, milledees sõjaväelasi paluti saata omi isiklikke muljeid ja läbielamisi vabadussõjas „vabadussõja ajaloo materjali kogumise komisjonile.“

Ametliku materjali kogumine ei edenenud loodetud kiirusega, rääkimata isiklis-

test mälestustest: 5. novembriks 1920. olid ära saatnud sõjaministeeriumi arhiivi ametliku materjali 12 väeosa (üldse loodeti saada 60 väeosalt), isiklikke mälestusi ainult kaks isikut.

1921. a. algul asuti ka tegelikule materjali uurimisele ning ajaloo kokkuseadmisele. Selleks lepiti kokku isikutega, kes oma peale võtsid materjali uurimise ja ajaloo kokkuseadmise järgmistes osades:

- 1) keskjuhatus (ülemjuhataja staap ja sinna juure kuuluvad organid,
- 2) diviisid ja
- 3) merevägi.

Iseseisvate väeosade ja asutuste ajaloo kokkuseadmist pidid korraldama väeosade ülemad igauks oma väeosas.

Ajaloo kirjutajatele anti volitused ametliku materjali kogumiseks; materjali lubati tarbekorral ka koju kaasa võtta, milline asjaolu osale materjalile saatuslikuks sai, — võimaldas kaotsimineku.

Sarnaselt organiseeritud ajaloo kirjutamine ei annud loodetud tagajärgi. Seni on trükkis ilmunud ainult mereväe ajalugu (A. Varma. — Merevägi vabadussõjas, ilmus Kindralstaabi VI. osakonna väljaandel 1926. a.). Peale selle on saadud kahelt isikult kirjatööd, mis aga oma esialgsel kujul trükkis avaldamiseks ei sünni, kuid vastava ametliku materjali puudumisel võivad olla aineks uurijale.

Sarnane oli siis asjakäik kuni 1926. a., mil vabadussõja ajaloo kirjutamise töö rajati uuele alusele. Välisriikides on kindralstaabi koosseisus ajaloo osakond, kelle ülesandeks ajaloo materjali kogumine, korraldamine ja uurimine. Meil asutati Vabariigi Valitsuse poolt vastu võetud seadlusega (R. T. nr. 57 — 1926.) Sõjaministeeriumi juures Vabadussõja Ajaloo Komi-

Vabadussõja päevilt.

M. Maksollj akvarell.

Vapramäe, (Elva läh.) lahing meie soomusrongi nr. 1 („Kaptan Iru“) ja punaste soomusrongi ja hiinlaste vahel, jaanuaris 1919. a.

tee, kelle „eesmärgiks on tõetruult ja põhjalikult läbi uurida ja kirjeldada neid sõjalisi sündmusi, mis on ühenduses Eesti vabariigi loomise ja kaitsmisega ja mis arenenud aastatel 1917—1920 kuni Tartu rahulepingu allakirjutamiseni.“

Komiteel on oma iseseisev asjaajamine. Kõik komitee ellukutsumisega ühenduses olevad kulud kaetakse eelarve korras. Seadluse järele peavad kõik riigiasutuste korralduse olevad materjalid ja dokumendid, uurimuste tulemused, käsikirjad jne. komitee korraldusse antama.

Vabadussõja Ajaloo Komitee koosneb juhatusest ja töökomisjonist.

Juhatusesse kuuluvad juhataja ja tema kaks abi. Juhatuses ülesandeks on põhimõtteliste küsimuste otsustamine, juhtnõuandmine töökomisjonile ja uurimise töö jaotamine töökomisjoni liikmete vahel.

Töökomisjoni tegevust juhib töökorraldaja, kellel on abi. Töökorraldajale alluvad töökomisjoni alalised liikmed, ajutised ja tehnilised töötajad. Töökomisjoni ülesandeks on ajaloo materjali kogumine, tema korraldamine, uurimine ja ajaloo kokkuseadmise.

Vabariigi Valitsuse otsusega 26. VI. 1926. määrati kindlaks komitee juhatuse koosseis vastavalt komitee seadluses ettenähtud nõuetele. Komitee juhataja ja tema mõlemad abid on tegevuses igäiks oma erialal, mille kõrval juhivad ka komitee tööd.

Sõjaministri käsukirjaga 7. VII. 1926 — nr. 318 nimetati ametisse ka töökomisjon, kes 15. VII. 26. pidi tööle asuma. Sügisestest manöövrite ja välisõidu ettevalmistamise ning nendest osavõtmise tõttu ühelt poolt ja ruumide puudusel teiselt poolt, võis töökomisjon tegelikult tööle asuda alles 1926. oktoobri lõpul, kuna seni komisjoni tegevus piirdus materjali ülesotsimisega ja selle registreerimisega.

24. oktoobril 1926. peeti ära komitee juhatuse koosolek, kus läbiharutati põhimõttelisi küsimusi, nende hulgas ka komitee töökava, mille teostamisele töökomisjon asus. Töökava järele on töökomisjoni ülesandeks:

- 1) koguda vabadussõja ajaloo materjali ja koondada komitee arhiivi,
- 2) saadud materjal korda seada, läbitöötada ja selle järele
- 3) asuda materjali uurimisele ja ajaloo kokkuseadmisele.

Asudes toodud kava täitmisele, tuli materjal eestkätt üles otsida. Isikud, kes omal ajal eneste peale võtsid ajaloo kirjutamise, asusid igauks ise kohas. Nii oli ka materjal mitmel pool üle terve Vabariigi laiali väeosade ja asutuste asupaikades. Vabadussõja Ajaloo Komitee arhiivi on nüüd kogutud kõik teada olev ja seni kätte saadud materjal, mis puudutab eesti sõjaväe loomisajajärku ja vabadusvõitlust 1917.—1920., kuni Tartu rahulepingu allakirjutamiseni. See on väeosade ametlik materjal. Praegu on käsil selle korraldamine, mille lõpule jõudmisel selgub, kui võrd küllaldane on ta selleks, et võimaldada teatud väeosa sõjategevuse täpset jälgimist. Üldjoontes on siiski selgunud, et enam-vähem täielikult on alalhoidunud ülemjuhataja staabi ja diviiside staapide materjalid, kuna enama jao rügementide materjal õige puudulik on; mõne rügemendi kirjakogus puudub operatiivmaterjal täielikult (Sakala rüg.). Õige puudulikud on ka andmed eesti sõjaväe organiseerimise kohta 1917.—1918. a. Seniste andmete järele on osa selle ajajärgu materjalist Tartus Riigi Keskarhiivis, Tallinna Eesti Muuseumis ja üksikute tolaeagsete tegelaste käes, kellelt kätte saamine seotud teatud raskustega.

Et ametlik materjal sõna tõsiselt mõttes täielik ei ole, ei saa materjali kogumist nüüd, kui selle ametlik osa enam-vähem koos, veel lõpule jõudnuks lugeda. Lisaks ametlikule materjalile tuleb koguda mälestusi osavõtjailt, eriti just nende sündmuste suhtes, kus ametlik materjal puudulik.

Mälestuste kogumisel on suure tähtsusega küsimused:

- 1) kuidas seda teostada,
- 2) millal teostada ja
- 3) kes seda peab tegema.

Kuidas toimetada materjali täiendamist mälestuste varal? Senised kogemused on näidanud, et igasugused üleskutsed vabadussõjast osavõtjatele on jäänud hüüdjaks hääleks kõrbes. Inimesed on oma igapäevase töö juures niivõrd kinni, et süvenemiseks möödunud aja mälestustesse ja nende kirja panemiseks lihtsalt aega ei jätka. Mälestuste kirjutamine on aga küllalt aega nõudev tõsine töö ja selle kallale asumist nüüd, kui sõjast on möödunud 7—8 aastat, loota ei või, kui selleks isearalised põhjused ei sunni. Asjal on ka teine külg: 1) ei ole mingit tarvidust tervet vabadussõja ajalugu mälestuste varal kirja panna, vaid ainult neid osi, kus amet-

lik materjal puudulik, või neid sündmusi, mis oma lõputagajärgede poolest õige tähtsuse ja 2) ei saa nõuda igalt sõjast osavõtnult, et ta oskaks vastata omis mälestustes kõigile küsimustele, mis vabadussõja ajaloo uurijat huvitavad. Tuleks pöörduda isiklikult sõjast osavõtjate poole ja nendele asetatud küsimuste varal teatud ajajärgu sündmuste kohta üles märkida kõik andmed, mis ajaloo uurijale tähtsad ja kui tarvis, korraldada käikusid vabadussõja lahingväljadele, lahingud kaasa teinud juhtivate tegelaste osavõttel, et koha peal mälestusi restaureerida. Sarnasel viisil saaksime kätte andmed, mis ametlikkudes allikates puudulikud, kontrolliksime teateid, mis üksteisele risti vastu käivad (neid ei saa arvatavasti mitte vähe olema), saaksime teada tolle aja meeoleolu, mida ametlikud allikad valgustavad ainult osalt. Ajaloo Komitee on neid asjaolusid silmas pidades, võttes selleks otstarbeks teatud summad eelarvesse.

Millal toimetada materjali täiendamist mälestuste varal? Selleks on kaks võimalust:

a) täiendada ametlikku materjali siis, kui viimane on teatud piirini korraldatud ja läbitöötatud, et selgusele jõuda, millise ajajärgu kohta puuduvad sel ehk teisel väeosal andmed, või

b) täiendada ametlikku materjali uurimise ajal, tarviduse järele.

Esimesel juhul saaksime täiendava materjali varsti kätte, materjal oleks värske, kuid saadud andmed ei haara kõiki neid küsimusi, mis uurimisel tarvilikud, mille tõttu võib tarvidus tulla saadud andmeid veel kord täiendada, mis kahekordset tülikat tööd nõuaks. Tahaksime siiski korraga kõik tarvilikud andmed kätte saada, peaksime teatud väeosa tegevuse täpselt läbi uurima, mida hiljem ajaloo kokkuseadmisel tuleb veel kord teha, — seega jälle kahekordne töö.

Kui täiendavate andmete kogumist toimetada uurimise ajal, saaksime vastused kõigile küsimustele tarvilikus ulatuses, millega ära jääks üleliigne töö. Pealegi oleks täiendavate andmete kogumine lühem, sest teatud väeosa tegevuse üle leiame andmeid naabriväeosa materjali hulgas. Hädaoht peitub käesoleval juhul ainult selles, et uurimine võib pikale venida, mille tõttu peensused mälestustes kustuvad ja isikute arv, kes teateid võiks anda, iga aastaga väheneb.

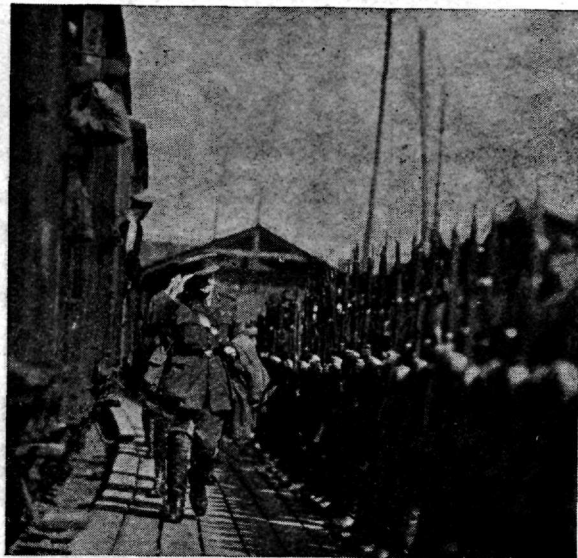
Kes peab toimetama ajaloo materjali täiendamist mälestuste kogumise teel? Kas need isikud, kes materjali uurivad ja ajalugu kokku seavad, või on selleks teised isikud? Käesoleva küsimuse lahendamine on tingitud müüdugi eelmise küsimuse lahendamisest. Kui täiendavate andmete kogumine sünnib uurimise ajal, oleks otstarbekohane, kui andmete kogumist toimetaks materjali uurija — ajaloo kokkuseadja ise, kuna vastasel korral võiks seda ka teised isikud teha.

Et praeguste kavatsuste järele meil ajaloo materjali korraldajateks ja uurijateks on ühed ja samad isikud, ja vabadussõja ajaloo saamine ainult lähemate aastate küsimus, tuleks täiendavate andmete kogumist toimetada materjali uurimise ajal. Ei ole huvitusetä selles küsimuses kuulda meie ajaloolaste arvamisi. Materjali plaanikindlale, otstarbekohasele täiendamisele võime asuda siis, kui teada on, mis nimelt puudub selle või teise väeosa tegevuse kirjeldamiseks ja iseloomustamiseks. Selleks on tarvis kogutud ametlik materjal korda seada ja läbi töötada teatud ulatuses. Eestkätt tuleb tutvuneda materjaliga sisuliselt, et selgusele jõuda, kuidas kogutud materjali korraldada, kindlaks teha, mis nimelt puudub, järele vaadata, kas kausta pealkiri vastab sisule, mis kahjuks mitte igakord nii ei ole ja lahendada palju teisi küsimusi. Samal ajal tuleb ka materjali välisele korraldamisele asuda. Kuigi sõjaministri käsukirja järele väeosade kirjakojud täies korras pidid arhiivi antama, ei ole seda siiski mõnesugustel põhjustel rahuldavalt täita suudetud. Kaustades leidub lahtist materjali, sisseõmmeldud dokumendid on tihti ilma kindla korrata (jaanuarikuu dokumendid segamini detsembrikuu paberitega jne.), suurem osa kauste mitmel korral ühest kohast teise vedamisega väliselt sarnases seisukorras, mis dokumentide alalhoidmist ei kindlusta, leheküljed aktides kas nummerdamata või osalt nummerdatud valesti, — ühesõnaga palju aega nõudvat, igavat ja musta tööd.

On materjal korraldatud ja selgusele jõutud kuivõrd täielik ta on, võib asuda täiendavate andmete kogumisele ja materjali uurimisele.

Kokkuvõttes näeme, et Vabadussõja Ajaloo Komitee arhiivi on koondatud kõik teada olev ja kätte saadud ametlik materjal, mis aga täielik ei ole. Puuduva osa ülesotsimist ja kogumist jätkatakse. Tea-

Vabadussõja päevilt.

Liitriikide volinik Baltimail Inglise kindral Sir Hubert Cough soomusrongide au-kompaniid tervitamas, Pihkvas 1919 a. juulis.

tuud osa ametlikust materjalist on kadunud ja senised otsimised tagajärgi annud ei ole. On siiski üldiselt teada, et mitte vähe vabadussõja operatiivmaterjali ei ole sõjast osavõtjate käes, kes seda teadmata põhjustel pole seni ära annud. Kui see materjal üksikute isikute kätte jääb, on ta tingimata tuleviku jaoks kadule pühendatud. See oleks kuritegu meie ajaloo vastu. Kõik meie vabadusvõitlusse puutuvad dokumendid tuleks ära saata sõjaministerriumi, Vabadussõja Ajaloo Komitee arhiivi, kus nende alahoid kindlustatud.

Praegu on Ajaloo Komitee tegevuses kogutud materjali korraldamisega nii sisuliselt kui ka väliselt, mille lõpule jõudmisel võib asuda materjali täiendamisele ja uurimisele — ajaloo kokkuseadmisele.

Arhiivide korraldamine sisuliselt, milleks iga akti sisuga tuleb tutvuneda, aktide korraldamine väliselt, milleks iga leht tuleb järele vaadata, materjali täiendamine, milleks tuleb isikute juure sõita ja neid üle kuulata ning lõpuks uurimine ise kogupildi loomiseks, kirjelduse kokkuseadmiseks üksikute dokumentide põhjal — see on töö, mis aega nõuab ja mida paar isikut aasta poolteiseks ära ei tee. Sellepärast siis ei või oodata vabadussõja ajalugu Eesti iseseisvuse 10. aastapäevaks.

HAAVATUD LAHINGSELTSILIST KANDMAS.

ÜKS B. CLEMENS'I PARIMAIK SKULPTUURTÖID INGLISE SÕJAMUSEUMIS LONDONIS.

Inglise sõjalaevastiku küllasõit.

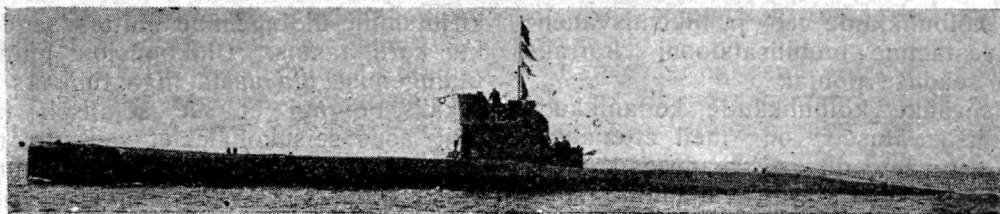
Kaheksa aastat tagasi seoti meie ja Inglise sõjajõudude vahel sõprussidemed, — see sündis ühises võitluses enamlaste vastu. Inglise sõjalaevastiku mõjuval toetusel võimaldus meil merel edukalt tegutseda ja dessant-operatsioonid teostada, mis üldise sõjaedu peale mitte väikse mõjuga ei olnud.

See sõbralik vahekord on püsima jäänud tänapäevani! Aasta-aastalt külastab meid igal suvel Inglise laevastik; küllasõit on kujunenud isegi teataval määral tra-

ditsiooniliseks, kusjuures külastav laevastik on enamikus koosnenud noist laevadest, mis Vabadussõja päevil meie vetes tegutsesid...

Veel teises suunas süveneb sõbralik vahekord kahe sõjalaevastiku vahel. Kuna meie meriväeohvitseridele võimaldatud on oma eriharidust täiendada Inglise laevastikus, siis on seda vastutulekut senini täiel määral kasutatud.

* * *

Inglise allveelaev H—27; külastas Tallinnat 27.—29. juunini s. a.

Käesoleval aastal meid külastanud Inglise laevastikus puudusid meile juba Vabadussõjast tuttavaks saanud: „Curacoa“, „Caledon“, „Cleopatra“ ja teised, mis meid ka hiljemalt külastanud ja milledest veel praegu „Curacoa“ oma keres kannab märki miini otsa sattumisest Vabadussõja päevil. Nüüd saabus allveelaevastik suurimas koosseisus, ku seda kunagi varem olemine näinud rohkearvuliste välisriikide laevastikkude küllasõitudel. Laevastikku kuuluvad 4 allveelaeva ja emalaev „Alecto“.

Laevad on:

„H 27“ — komander lieut. A. S. Morris.

„H 30“ — komander lieut.-commander W. St. a. Malleson.

„H 31“ — komander lieutenant V. R. Fell.

„H 48“ — komander lieutenant G. P. Clen-Kidston.

Emalaev „Alecto“ juhivad commander C. H. Allen.

Need allveelaevad on ehitatud 1918. ja

1919. aastail ja omavad veeväljasurve 440/500 tonni. Pikkus on neil 52, laius — 4,8, kõrgus — 3,5 meetrit; kiirus 13—10 sõlme; relvastatud on need laevad 4 torpeedotoruga; meeskond — 23 meriväelast.

Ei ole huvita siinkohal ära märkida, et samadel laevadel viibisid Inglismaal praktilisel allveelaeva teenistuse õppesõidul äsja Inglismaalt tagasi saabunud meie meriväe ohvitserid.

Emalaev „Alecto“ on ehitatud 1911. aastal ja omab veeväljasurve 935 tonni; pikkus 64 meetrit; kiiruse J. H. P. 1460 juures 14 sõlme; meeskond — 75 meriväelast. See laev on erilise ehitusega, kus ettenähtud kõikide tarbete rahuldamise võimalus allveelaevade tegevuse juures. Olgu veel tähendatud, et nende allveelaevade tegevusraadius küünib kuni 2000 mereiilini.

Peatusid külalised siin 3 päeva. Samal ajal, kui allveelaevastik Tallinnat külastas, viibis teine osa laevastikust külas käigul teistes Läänemere sadamates.

G. Lgs.

Veo- ja liikumisvahendite mobilisatsioonist.

J. Järver.

Mobilisatsiooni läbiviimine nõuab kavalindlat ettevalmistust. Mobilisatsiooni ettevalmistamise pearakus seisab mobilisatsiooni kavade kokkuseadmises. Vastavate andmete saamiseks on tarvilik nende abinõude arvestus, mida mobiliseerida tahetakse. Mobilisatsiooni kavade täpsus on ärarippuv arvestamise andmeist. Mida täpsemad arvestamise andmed, seda elujõulisem ja oludele vastavam on mobilisatsiooni kava.

Kaitseväge täiendatakse mobilisatsiooni korral, peale relvade ja muu igasuguse va-

rustuse ning tagavaraväelaste, ka kodanikelt võetavate veo- ja mehaaniliste liikumisabinõudega.

Et kaitseväge täiendamist veo- ja liikumisvahenditega edukalt ja kiirelt läbiviia, on tarvis igal kaitseväge osal rahuajal teada, kust ta saab täienduse, kui palju, mida ja millal ta seda kätte saab. Ainult siis kui kaitseväge üksustel need andmed olemas, võivad nad oma mobilisatsiooni kava kokkuseada. Selleks on aga tarvis teada kust, mida ja kui palju seda täiendust saada on. On tarvis teostada alaline kait-

sevæele kõlbulikkude veo- ja liikumisvahendite arvestamine mobilisatsiooni korraks vastava seaduse põhjal.

Kaitsevække kõlbulikkude kodanikkude arvestamise alused on meil ettenähtud uues Kaitsevæeteenistuse seaduses. Selle põhjal on ka täiendavalt väljaantud sõja- ja siseministri määrus, kus üksikasjaliselt kindlaks on määratud kaitsevæele kõlbulikkude kodanikkude arvestamise kord.

Weo- ja liikumisvahendite arvestamiseks ja kaitsevæele võtmiseks puudus meil senini vastav seadus. Tuli tegutseda endiste veneaegsete seaduste põhjal: „kogukonna koormatuste seadus“ (Ustav o semskih povinnostjah, Sead. kogu IV k. 2 raamat) §§ 744—833 ja 17. juulil 1914. a. väljaantud „üleriikline autode sõjakohustuse seadus“.

Kuid need seadused ei vasta sugugi meie oludele, ega ka üldistele praegusaja mobilisatsiooni nõuetele. Meie riigi- ja valitsemise tegeliku korra juures ei ole enam kõiki neid asutusi ja ametnikke, kes vene seaduste järele peaksid veo- ja liikumisvahendite üldlugemist, registreerimist ja kaitsevæele võtmist teostama, sest vene seadus nägi ette maakondades „sõjahobuste jaoskonnad“, millede ülemad kinnitati ametisse kubeneri poolt, ja millede kogu tegevus allus siseministeriumile.

Sarnane vene seadustes ettenähtud veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmise kord nõuab mobilisatsiooni puhul palju aega, kuna aga meie riigi maa-ala väike ulatus ja geograafiline asend tingivad kõige kiiremat mobilisatsiooni läbiviimist. Ka ei näe endised vene seadused ette lennukite, õhulaevade ja jalgrataste kaitsevæele võtmist, ilma milleta aga praegu läbi ei saa.

Kõike seda arvesse võttes töötati Kindralstaabis veo- ja liikumisvahendite arvestamiseks ja kaitsevæele võtmiseks uus seadus välja, mis vastab meie oludele ja ühtlasi ka praegusaja mobilisatsiooni nõuetele.

Pärast selle seaduseelnõu kauemat läbivaatamist Vab. Valitsuse poolt määratud komisjonis, sõjaministri eesistumisel, anti seaduseelnõu 1926. a. sügisel riigikogusse. Mõõdunud talvel harutati seadust Riigikogu üldkomisjonis, kes tegi eelnõus ühe põhimõtteliku muudatuse. Nimelt: Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõu nägi ette, et kaitsevæele kõlbulikkude veo- ja liikumisvahendite arvu ning liikide kindlakstegemiseks võetakse ette sõjaministri korraldusel kogu riigis või üksikuis maakondades veo- ja liikumisvahendite üles-

kirjutamine-üldlugemine mitte sagedamini kui kord aastas. Üldkomisjon pidas aga üldlugemise iga aasta liiga tülilikaks ja kulukaks, olgugi et see sõjaliselt tarvilik, ning asus seisukohale, et vankrite, regede, saanide ning hobuserakmete üldlugemist võiks toimetada, Vab. Valitsuse korraldusel, mitte sagedamini kui kord kümne aasta kestel, ja kõikide teiste veo- ja liikumisvahendite üldlugemist võiks toimetada, sõjaministri korraldusel, mitte sagedamini kui üks kord kolme aasta kestel.

Mõõdunud kevadel esitas üldkomisjon tema poolt vastuvõetud „Veo- ja liikumisvahendite üldlugemise, registreerimise ja kaitsevæele võtmise seaduse“ Riigikogule vastuvõtmiseks. Kahjuks ei suutnud aga Riigikogu seda meile väga tarvilikku seadust ajapuudusel kevadel enam lõplikult vastu võtta, vaid ainult esimesel lugemisel ilma vaidlusteta, kuna seaduse lõplik vastuvõtmine sügiseni edasi lükati. Kuna selle seaduse harutamisel Riigikogu üldkomisjonis aga kõikide erakondade esitajad seadusega nõus olid ja Riigikogu koosolekul selle seaduse esimesel lugemisel ka keegi vastu ei vaieldnud, siis võib oletada, et seadus üldjoontes üldkomisjoni poolt Riigikogule esitatud kujul püsima jääb.

Veo- ja liikumisvahendite üldlugemise, registreerimise ja kaitsevæele võtmise seaduse tähtsust ja tarvidust arvesse võttes, kuna selle seadusega kindlaks määratakse kaitsevæele kõlbulikkude veo- ja liikumisvahendite mobilisatsiooni alused, toome siinkohal peajoonetes seaduse sisu:

Veo- ja liikumisvahendite mobilisatsioon võib olla üldine või osaline.

Veo- ja liikumisvahendite alla kuuluvad: 1) hobused ja hobuseriistad; 2) sõidu- ning veovankrid, reed ja saanid; 3) mehaanilised veo- ja sõiduvahendid, nagu: autod, traktorid, mootor- ja jalgrattad ühes nende külge kinnitatavate lisaveovahenditega-korvidega, vagonettidega, platvormidega jne. ning nende juurde kuuluvad riistade komplektid ja tagavaraosad; 4) laevad, praamid, buksiirid, mootor-, purje- ja aerupaadid ja nende juure kuuluvad riistade komplektid ja tagavaraosad; 5) õhus liikumise masinad ja vahendid, nagu aero- ja hüdroplaanid, õhulaevad, õhupallid jne., ja nende juure kuuluvad riistade komplektid ja tagavaraosad; 6) eraudteede veerev koosseis.

Kaitsevæle võtmise alla kuuluvad kõik kaitsevæele kõlbulikud veo- ja liikumisvahendid, välja arvatud need, mis: 1) Riigivanema, Riigikogu esimehe, ministrite ja riigikontrolööri ametlikeks sõitudeks määratud; 2) välisriikide saatkondade ja konsulaatide omad, samuti nende välisriikide kodanikkude omad, kes sellekohase lepingu põhjal kaitsevæle võtmisest ja rekvisitsioonist vabastatud, kui tähendatud veo- ja liikumisvahendid on määratud ametlikuks ja isiklikuks tarvitamiseks; 3) ohvitseride isiklikud hobused, kui nad seadusega on ette nähtud ja riigi poolt ülespidamist saavad, ja hobuste juure kuuluvad riistad; 4) politsei kasutuses olevad, mis kantud vastavasse nimekirja; viimase seab kokku sõjamineisterium, kokkuleppel siseministeriumiga; 5) tuletõrje komandode päralt olevad; 6) põllutööministeeriumi poolt registreeritud ja tembeldatud sugutäkud ja märad, kui omanikule nimetatud ministeeriumist sellekohane tunnistus on välja antud; 7) tiined märad, kelle kandmise aeg ulatab üle 6 kuu ja märad, kellel varsad nooremad kui 3 kuud, ja 8) üksik tööhobune, komplekt tööhobuse riistu ja veovanker või regi, kui see omaniku poolt esitatud kohaliku omavalitsuse tõenduse järgi ainuke ja ülespidamise teenimiseks tarvilik, niisugusel korral, kui kaitsevæe vajadus vastuvõtmise punktis ilma nende võtmiseta täiel määral rahuldatud.

Esimeses järjekorras kaitsevæle võtmisele kuuluvad need veo- ja liikumisvahendid, mis nende omanikud kasutavad isiklike mõnususte otstarbeks.

Veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele kõlblikuks tunnustamise tingimused ja nõuded, samuti tähendatud vahendite liikidesse jagamise kord, avaldatakse sõjainistri poolt kinnitatud juhtnõuroides.

Veo- ja liikumisvahendite üldlugemist ja kaitsevæele võtmist juhivad sõjamineisterium, kusjuures seda ülesannet teostavad järgmised asutused ja isikud: kaitsevæeteenistuse peakomisjon, kaitsevæeringkonna ülem, veo- ja liikumisvahendite üldlugejad ohvitserid ja kohalikud vastuvõtmise komisjonid.

Kaitsevæeteenistuse peakomisjon vaatab läbi ja lahendab üldlugemist ja kaitsevæele võtmist teostavate asutuste ja isikute vastu tõstetud kaebtused.

Kaitsevæeteenistuse peakomisjoni koosseis veo- ja liikumisvahendite küsimuste harutamisel on järgmine: esimees — sõjamineisteriumi esitaja, liikmed: sise-, kohtu-, põllutöö- ja teedeministeriumi esita-

jad ning sõjainistri määratud kaitsevæe loomaarst.

Kaitsevæeringkonna ülema ülesanded veo- ja liikumisvahendite üldlugemise ja kaitsevæele võtmise alal on järgmised: 1) juhivad oma ringkonnas veo- ja liikumisvahendite üldlugemist, kaitsevæele võtmist ja nendega ühenduses olevate tööde käiku; 2) määrab kindlaks oma ringkonnas veo- ja liikumisvahendite üldlugemise ja kaitsevæele võtmise punktid ja tegevusaja, kui see keskvalitsuse poolt kindlaks määrata; 3) jaotab oma ringkonna komisjonide vahel sõjamineisteriumi poolt välja saadetud komisjoni esimehed ja arstid; 4) valvab temale alluvate asutuste sellekohaste tööde korraldiku ja täpse täitmise järele; 5) esitab kaitsevæeteenistuse peakomisjonile üldlugemist ja kaitsevæele vastuvõtmist teostavate asutuste ja isikute vastu tõstetud kaebtused.

Üldlugemist kohapeal toimetavad sõjamineisteriumi poolt komandeeritud ohvitserid kaitsevæe loomaarsti ja kohaliku linna-, valla- või alevi- esitaja kaasabil.

Kaitsevæe loomaarsti puudumisel on üldlugeja ohvitseri nõudmisel kohustatud esimehe aset täitma kohalik maakonna- või jaoskonna loomaarst, erakorralistel juhtudel ka loomavelsker.

Kohalikud veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmise komisjonid moodustatakse kaitsevæeringkonna ülema korraldusel igas vastuvõtmise punktis järgmises koosseisus: esimees — sõjamineisteriumi esitaja, liikmed: maavalitsuse ja politsei esitajad, kohaliku maa-, linna-, jaoskonna- või kaitsevæe loomaarst, selle puudumisel loomavelsker.

Iseliikuvate veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmiseks võib sõjainister määrata erikomisjoni. Selle komisjoni liikmete hulgas peavad olema ka kohaliku omavalitsuse ja politsei esitajad.

Veo- ja liikumisvahendite vastuvõtmisel võib komisjon asjatundjaid paluda komisjoni tööst osa võtma.

Kui korrapärane mobilisatsioon käik sissetungiva vaenlase läbi või mõnel muul põhjusel takistatud, toimetatakse veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmist rekvisitsiooni teel kohalikkude kaitsevæe juhtide poolt ülemjuhataja või — kui viimast veel määratud ei ole — sõjainistri korraldusel. Sel juhul teostab rekvisitsiooni vastava diviisi ülema poolt määratud ohvitser kohaliku omavalitsuse ja politsei esitajate juuresolekul. Rekviireeri-

mise juurde võidakse kutsuda vastav asjatundja.

Omaavalitsuse ja politsei esitajate puudumisel, või kui viimased kutse peale ilmunud ei ole, kutsub rekvireerija ohvitser nende asemele kaks tunnistajat — eraisikut.

Omaavalitsuse asutused on kohustatud hoolt kandma, et veo- ja liikumisvahendid nende omanikkude poolt õigeaks ajaks üldlugemisele ja kaitsevæle üleandmisele toodakse ning määrama komisjonidele ja üldlugejatele nende tegevuse ajaks tarvitaminevad ruumid ühes kütte, valgustuse ja sisseseadega, samuti platsid ja jootmise kohad hobustele ühes tarvilikkude valgustusvahenditega.

Politsei on kohustatud: hoolitsema üldlugemise ja vastuvõtmise punktides korra eest; abinõud tarvitusele võtma, et vastutõrkujad tooksid oma veo- ja liikumisvahendid õigel ajal üldlugemisele või kaitsevæle üleandmisele, kui omaavalitsuse asutused või komisjoni esimehed politsei kaasaabi nõuavad, ja kaasa aitama komisjonidele ja üldlugejatele nende ülesannete täitmisel.

Kaitsevæle kõlbulikkude veo- ja liikumisvahendite arvu ning liikide kindlaksteemise ja kiire mobilisatsiooni läbiviimise kindlustuseks võetakse ette kogu riigis või üksikutes maakondades: vankrite, regede, saanide ja hobuseriistade üldlugemine — Vabariigi Valitsuse korraldusel mitte sagedamini kui üks kord 10 aasta kestel, ja kõikide teiste veo- ja liikumisvahendite üldlugemine — sõjaministri korraldusel mitte sagedamini kui üks kord 3 aasta kestel.

Vabariigi Valitsusel on õigus, sõjaministri ettepanekul, katsemobilisatsiooni ette võtta. Sõjaministril aga on õigus oma äranägemise järele järjekordse üldlugemise asemel toime panna veo- ja liikumisvahendite kontrollimist.

Maa-, linna-, alevi- või vallavalitsuste poolt toimetatakse peale selle autode, traktorite, mootor- ning jalgrataste, järve ning jõelaevade ja mootorpaatide registreerimist.

Sadamakaptenite tegevuspiirkonnas asuvad laevad ja paadid registreeritakse samal ostarbel nende juures, nagu see „Laevalade kohustuste seaduses“ on ette nähtud.

Lennukite, õhulaevade, õhupallide, eraraudteede veereva koosseisu ja teedeministeeriumi järelevalve alla kuuluvate jõuvankrite registreerimist toimetatakse samal ostarbel teedeministeeriumis.

Registreerimise andmed esitatakse nõutud vormi järele sõjaministeeriumile iga aasta esimeseks oktoobriks.

Üldlugemisel, kontrollkogumisel, katsemobilisatsioonil või kaitsevæle võtmisel veo- või liikumisvahendi kohale toomata jätmise seaduslikuks põhjuseks loetakse hobuse suhtes rasket haigust, teiste veo- või liikumisvahendite juures täielikku kõlbamatust liikumiseks ja muud kõrvaldamata takistusi. Nimetatud põhjustest on omanikud kohustatud teatama vastavale komisjonile või üldlugejale ohvitserile, tõendades seda omaavalitsuse või politsei poolt väljaantud ametliku dokumendiga; hobuse haiguse tõenduseks on maksev ka loomaarsti tunnistus.

Sõjaministeeriumil on õigus maa-, linna-, alevi ja vallavalitsuste tegevust veo- ja liikumisvahendite registreerimise ja kaitsevæle võtmise alal kontrollida ja nõuda ilmsikstulnud korratuste kõrvaldamist.

Üksikasjalise üldlugemise, registreerimise ja kontrollimise korra määrab kindlaks Vabariigi Valitsus.

Veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmine sünnib mobilisatsiooni väljakuulutamisega.

Käsutusväe kokkukutsumisel ilma mobilisatsiooni välja kuulutamata võetakse tarvitamine arv veo- ja liikumisvahendeid sõjaministri korraldusel.

Mobilisatsiooni väljakuulutamisel või käsutusväe kokkukutsumisel avavad kaitsevæeringkonna ülemad ajaviitmata veo- ja liikumisvahendite kaitsevæle võtmise komisjonide tegevuse ja võtavad tarvitusele kõik abinõud mobilisatsiooni tähtaegseks läbiviimiseks.

Kaitsevæeringkonna ülem, saades sõjaministeeriumist andmed oma ringkonnast kaitsevæle nõuetavate veo- ja liikumisvahendite arvu, kokkutoomise aja ja vastuvõtmise punktide asupaikade kohta, annab need teated üle vastavatele maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsustele, sealjuures täpselt ära tähendades, mis ajaks ja kui palju peab tähendatud veo- ja liikumisvahendeid kohale toodama.

Maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsused on kohustatud kaitsevæeringkonna ülema poolt saadud andmete põhjal kaitsevæle nõuetavate veo- ja liikumisvahendite arvu kohalike elanikkude peale ära jaotama ja kaitsevæle üleandmiseks määrama kõlbulikkuse järjekorras.

Isikud, kelle veo- ja liikumisvahendid kuuluvad kaitsevæle võtmisele, on kohus-

M. Maksolly akvarell.

Vabadussõja päevilt.

Rahu allakirjutamine Landesvehriga 3. juulil 1919 a. Suure-Jägeli koolimajas.
Lauaotsas Eesti volinik kindralstaabi kolonel N. Reek. Temast teine paremal liitriikide esitaja Inglise kolonel Tallents.

tatud mobilisatsiooni väljakuulutamisel, ilma isiklikku käsku ootamata, neid tooma õigeks ajaks määratud vastuvõtmise punkti.

Veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmiseks määratud ajal ilmuvad vastuvõtmise punktidesse vastavad maa-, linna-, alevi- või vallavalitsuse esitajad vastavate nimekirjadega.

Kaitsevæele üleantavad hobused peavad vastuvõtmise punkti ilmudes varustatud olema kolmepäeva toidumoonaga (15 kilogrammi teravilja ja 24 kilogrammi heinu). Hobused antakse üle ühes valjastega või päitsetega.

Kaitsevæele üleantava vankriga peavad kaasas olema mutrivõti ja määrdekarpi.

Kaitsevæele üleantavaid iseeniikuvaid veo- vahendid peavad olema varustatud nende kasutamise juures tarvisminevate tarbeasjade ja tagavaraosadega ning kütte- ja määrde tagavaraga 100 kilomeetri kauguseks sõiduks.

Veo- ja liikumisvahendite vastuvõtmist ja väeosade poolt määratud vastuvõtjatele üleandmist toimetab kaitsevæeringkonna ülema juhatusel veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmise komisjon.

Mobilisatsiooni väljakuulutamisest alates kuni demobilisatsioonini on keelatud veo- ja liikumisvahendeid sihilikult rikkuda, hävitada või varjata, kui need viimasel

üldlugemisel või sellekohaste registreerimisandmete põhjal kaitsevæele kõlblikuks olid tunustatud, olgugi, et need ei olnud määratud vastuvõtmise punkti toomiseks.

Samuti on keelatud selle aja jooksul tähendatud vahendite väljavedu välisriikidesse, ilma sõjaministeriumi erilise loata, muidu loetakse vastavad tehised tühisteks.

Üksikasjalise veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmise korra määrab kindlaks Vabariigi Valitsus.

Iga kaitsevæele võetud veo- ja liikumisvahendi, nende tagavaraosade ja komplekti hobuseriistade eest maksab riik omanikule rahalist tasu. Selle suuruse liikide järele määrab kindlaks Vabariigi Valitsus perioodiliselt iga kahe aasta peale sõjaministri ettepanekul.

Tasumaksu alla kuuluvad ka üleantavad tarbeasjad, kütteained ja hobusemoon, peale vankri mutrivõtme ja määrdekarbi, ja hobusega üleantavate päitsete või valjaste.

Iga kaitsevæele võetud veo- ja liikumisvahendi, nende tagavaraosade ja komplekti hobuseriistade peale annab veo- ja liikumisvahendite kaitsevæele võtmise komisjon omanikule kviitungi, mille põhjal Eesti pank või selle kohalik osakond tasusumma välja maksab.

S. Ü. Õ. Allohvitseride kooli laager Pääskülas.

Kaebtused üldlugemise ja kaitseväge võtmise alal tegutsevate asutuste ja isikute vastu esitatakse kirjalikult, kusjuures kaebtuse esitamine ei vabasta kaebajat käesolevas seaduses ettenähtud kohustest.

Kaebtused mobilisatsiooni ja üldlugemise alal tegutsevate asutuste ja isikute seadusvastase tegevuse üle antakse kaitse-

väeteenistuse peakomisjonile kahe nädala jooksul, arvates vastava otsuse kuulutamise päevast asjaomasele isikule. Peakomisjoni otsused on lõplikud.

Peakomisjoni otsused antakse teada 7 päeva jooksul pärast otsuse tegemist kaebajale ja sellele asutusele või isikule, kelle tegevuse vastu kaebtus tõstetud.

Rahvusvahelised sõjaväe ratsavõistlused Poolas.

27. maist kuni 7. juunini s. a. peeti Varssavis rahvusvahelisi sõjaväe ratsavõistlusi, kuhu ka, tänu Poola sõjaväe esitaja kapten Drymmer'i vastutulelikkusele olid palutud külalistena meie ratsaväelased. Sõjainistri määramisel sõitsid sinna Ratsa rügemendi ülem major Bassen-Spiller ja sama rügemendi leitnant Hindper.

Varssavisse jõudsid meie ratsaväelased 1. juuni hommikul. Jaamas olid vastuvõtmaks meie sõjaväe esitaja Poolas kolonel Jakobsen ühes leitnant Freimann'iga — Poola Kindralstaabist. Samal päeval tehti visiidid Poola kõrgematele sõjaväelastele, ja teisël päeval esitleti Poola Vabariigi Presidendile audientsil lossis, kuhu oli ilmunud palju välismaade sõjaväelasi, kes ratsavõistluste puhul Poolas viibisid.

Kolonel Jakobsen'i suure tutvusringkonna tõttu Poola sõjaväelastes ringides, oli võimalus tutvuneda paljude Poola sõjaväelastega, eriti ratsaväelastega. Peab alakriipsutama seda südamlikku vastutulekut ja lahkust, mille osaliseks said meie ratsaväelased.

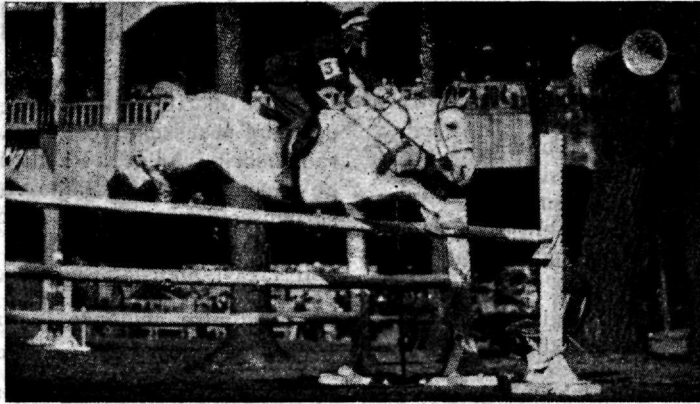
Koosviibimistel vahetati elavalt mõtteid eriti ratsaväesse puutuvate küsimuste koh-

ta, mis olid huvipakkuvad, sest Poola ratsaväge tuleb ju lugeda üheks paremaks, kellelt meil palju õppida.

Ei saa vaikides mööda minna koosviibimistest 16-ne- ja 2-se rügementide ulaanidega, nende rügementide ülematega, kolonel Brzozovski'ga ja kolonel-leitnant Zelislavskiga eesotsas. Olgu siinjuures tähendatud, et 16. Ulaanide rügement on meie Ratsa rügemendi vennas-rügement, kellega vastastikku rügementide märgid vahetatud juba kahe aasta eest ja kellega sõbralik läbikäimine loodud.

Võistlused peeti Varssavi ilusamas osas, Lazienki pargis, kus selleks oli ehitatud eriti plats, ümbristetud tribüünidega.

Torkas silma võistluste suurejooneline läbiviimine ja kuni peensusteni väljatöötatud kava. Võistlused korraldati Poola Vabariigi Presidendi protektoraadi all, aukomitee esimees oli Poola esimene marssal Josef Pilsudski ja liikmeteks Poola Vabariigi valitsuse liikmed. Organisatsioonining tehnilise komitee ja jury liikmed olid enamikus kõrgemad sõjaväelased — ratsaväelased ja riigiametnikud. Võistlejad enamasti poola ratsaväelased ja ratsasuurtükiväelased. Välismaalastest võtsid

Rahvusvahelised sõjaväe ratsavõistlused Varssavis 27. maist kuni 7. juunini s. a.

osa 4 prantsuse ja 4 ungari ohvitseri. Välistmaalaste väike osavõtt on seletatav samal ajal peetud suurte ratsavõistlustega Itaalias, Hispaanias ja Inglismaal. Hobused olid võistlejail suurepärased. Takistus oli arvult kuni 18, väga mitmekesiseid ning raskeid, kuni 1,90 m. kõrged ning 5 m. laiad. Võis näha, millise kindlusega võistlejad hobuseid takistustele juhtisid ja kui julgelt viimased kõige raskemategi peale läksid. Silma paistis Poola ratsakoofi väljaõppe kõrgus. Vabad igasugusest äraiganenud vaadetest on nad omaks võtnud ainult seda mis otstarbekohane ja tarvilik ning viinud selle täiuseni. Seda tõendab juba ka see asjaolu, et väljaspool oma koduma piire, nii Nice's, kus igaaastased rahvusvahelised sõjaväe-ratsavõistlused aset leiavad, kui ka Ameerikas, on nad tunnustatud parimateks ratsanikkudeks. Poola võib uhke olla oma ratsanikkude peale, ja seda Poola rahvas ka ongi, mille kindlaks tõenduseks elav osavõtt võistlustest, kuni viimase platsini täidetud tribüünid ning võistlustele kaasa elamine.

Auhinde oli väga kallihinnalisi, nii asjades, kui ka rahas. Suuremad auhinnad omandasid enamiste poolakad, peale mõne üksiku, mida prantslased ära viisid.

Viimasel Varssavis viibimise päeval, 7. juunil, oli meie esitajail võimalus näha Poola 1-st Shvoljezeeride rügemendi. Rügemendi ülema lahkel vastutulekul tutvuneti rügemendi sisemise eluga — kasarmutega, tallidega, õppustega jne. Palju huvi-

tavat pakkus eskadroniõppus, maneeshi vahetussõit, rivi- ja lahingkorrad, lahingraiumine ja piigiga töötamine; samuti maneeshis — täiesti iseseisva üksik-ratsaniku väljaõpetamine, hea hobuste materjal ja selle väljaratsastamise alused. Rügemendi eluga ja õppetööga tutvunemine, lahke, sõbralik vastutulek, elav jutuaamine, vastastiku seletused ratsaväelasi huvitavate küsimuste kohta, ning lõpuks lühike koosviibimine rügemendi ohvitseride kasiinos jätsid paremad muljed.

Sama päeva õhtul oli koosviibimine meie sv. esitaja kolonel Jakobsen'i juures, ühes vennas-rügemendi 16. Ulaanide rügemendi esitajatega, eesotsas rügemendi ülema kolonel Brzozovskiga. Koosviibimisel viibis ka meie saadik Poolas hra O. Strandmann. Liiga palju oli kogunud muljeid, mis nõudsid väljendust mõlemilt poolt, kuid aeg liikus kiirelt ning ärasõidu tund lähenes. Tugevad käepigistused, paremad vastastikkused soovid, varstise jällejägemislootustega. Jaamas rongi ärasõidu eel veel kord käepigistused ja hüüded „do vidzenia“.

Jõudes Eestisse, saadame oma soojemaid tervitusi Poola ratsanikkudele, eriti 16. ja 2. rügementide ulaanidele. Palju tänu meie sv. esitaja kolonel Jakobsen'ile, major Sokolovski'le, major Talikovski'le ja leitnant Freimann'ile vaeva ja hoolitsemise eest, mille järelalusena meil Poolas viibides aeg kasulikult, samuti ka mugavalt möödus. R. H.

Kuulipildurite väljaõpetamine lennukite tulistamiseks.*)

Sergei Lects.

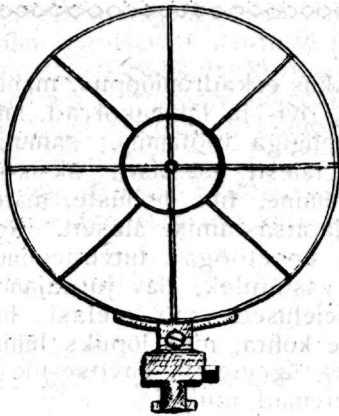
I. Üldmõisted.

Lennukeid tulistatakse „ettesihtimisega“, arvestades sealjuures nende lennusihi muutmise tuleall, horisontaal- ja vertikaalsuunades. Ettesihtimise kaugus oleneb lennuki kiirusest, lennusihi ja ajast, mille kestel on võimalik teda tuleall hoida.

Ettesihtimise abinõud on: ringiskirp, õhkmärkide sihik ja vastavad laskereeglid.

II. Sihtimisabinõude kirjeldus.

Lennuki pihta sihitakse õhkmärkide sihiku ja ringiskirbu abil (Joon. 1).

Joon. 1.

Õhkmärkide sihiku tähtsam osa on aknakene ühes sihtimise sälguga. R-klp sihikul on aknakene tehtud vertikaalse raami ülemise osasse, kuna k.-kuulipildujal ta moodustab sihikuklappe ülemise osa. Sihikut hoiab püsti tõstetud ehk maha klapitud horisontaalasendis (pesas) paigal: r.-klp juures — kaks spiraalvedru eraldi ümbrikutes; k.-klp juures — tugeva lapikvedruga kahehamaline riiv.

Ringiskirbu tähtsamad osad on raam ja jalg. Raam koosneb kahest mustatud terasringist, mis omavahel ühendatud ristiga ja nelja vahepealse traadiga samasugusest terasest kui ringid. Välisringi alumise serva külge on joodetud plaat ühenduskeelega, mis käib jala ülemise otsa harude vahele, kus kinnitatakse kruvi ja mutriga.

Ringiskirbu paigalhoidmiseks on jala keskkohal oma pesas spiraalvedruga kinnitaja polt. Ta on oma vedru surve all ja kinnitatakse mutri abil.

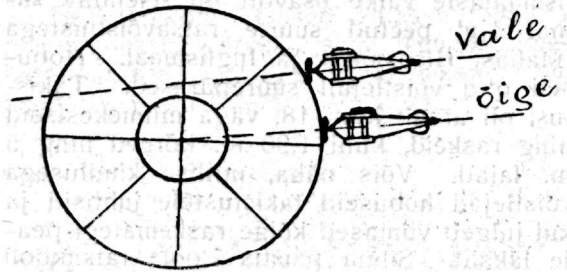
Jalal on kuulipildujaga ühendamiseks ümar-gune õõnes tapp kahe kõrvaga, mis käivad ringiskirbu aluse õnaratesse.

Alus on tinutatud r.-klp juures kesta põhja puuritud pesasse, kuna k.-klp juures ta joodetakse rauaümbriku külge. Ringiskirbu kuulipilduja külge panemisel tuleb kinnitaja polt vabastada vedru surumisest, asetada ringiskirbu jalg pesasse ja $\frac{1}{4}$ ringi paremale ehk vasakule pööramisega keerata polt tagasi lukustamise asendisse.

III. Sihtimise abinõude ja vahendite tarvitamine.

a) Laskereeglid.

Sihtimise abinõude ja vahendite tarvitamisega on võimalik tõhusalt tulistada igasugust lennukit kuni 1000 meetrini. Lennuki pihta sihitakse alati üle mingisuguse punkti ringiskirbu välisringil. See punkt valitakse nii, et märgi lennusihi pikendatud joon läheks läbi ringiskirbu ristist (horisontaal- ja vertikaal traatide lõikepunkt).

Joon. 2.

On sihtur nii väljasihtinud, avab ta tule ja hoiab seda ühel punktil, kuni lennuk risti sihis jõudnud sisemise ringini juhul, kui ta lendab külgsuunas (lennuki kere paistab terves ulatuses) ja kuni ristini, kui ta lendab teravnurga all.

Ringiskirbu ringide ehk ta välisringi ja risti vahekaugused katab lennuk vähema või suurema ajaga; see oleneb ta kõrgusest, kiirusest ja lennusihi. Lennukit peab tule all hoidma kogu aeg, mis tal kulub ühest punktist teise jõudmiseks. Niipea, kui lennuk jõudnud sisemise ringini ehk ristini, tulistatakse seda katkestamata uuesti välisringi peale sihti jne., kuni lennuk hävinenud, või jõudnud mõjuvule ulatusest välja (1000 m.).

Kui lennuk ründamisotstarvega liugub otsesihis kuulipilduja peale, või lendab vastupidises sihis, siis ta pihta sihitakse üle ristist. Niisugusel korral ühtuvad lennusuun ja läbi sihikusälgu ning ringiskirbu ristist minev sihtjoon.

b) Seletused laskereeglite juure.

Lennu kiiruse määramine kaugusmõõtja abil on raske ja nõuab palju aega. Sellepärast on võetud ringiskirbu ehituse aluseks praegusaja sõjalennukite keskmise lennu kiirus. Ringiskirbu välisring võimaldab ettesihtimist lennukile, mis lendab 300 km. kiirusega tunnis, 800 m. kaugusel, täisnurga all vintraua õõneteljele.

*) Andmeil: 1. „Anleitung zum Gebrauch der Flieger-visierleinrichtung für M. G.“ H. Dv. 462.

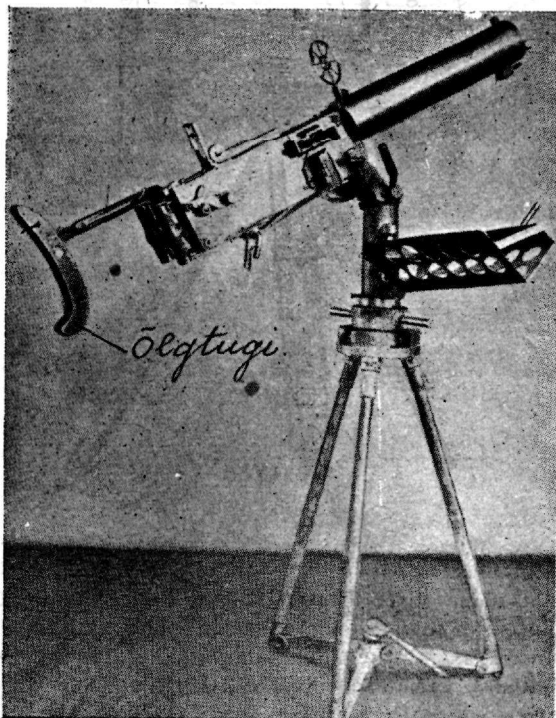
2. „Anleitung zur Ausbildung im Schiessen mit s. M. G.“ Major Ritter v. Schobert und Rittmeister Veith.

100% kuulivihu vertikaalne tabamistelg on nii suur, et lennuk suurematel kaugustel kuni 1000 m. lendab läbi vihu alumise osa ja lähematel kaugustel — läbi kuulivihu ülemise osa.

Tulistamise viis — lennuki kuulivihust läbilaskmine ringiskirbu seesmise ringini ehk ristini — garanteerib, et kõik lennukid kiirusega > 300 klm. tunnis, ükskõik missuguse lennusihiaga, kõikidel kaugustel kuni 1000 m. peavad lendama kuulivihust läbi. Seejuures satuvad suurema lennukiirusega lennukid kuulide alla tulistamise algul ja vähema kiirusega — tulistamise lõpul.

IV. Kuulipildujate alused.

Lennukite tulistamiseks tarvitatakse järgmisi klp. aluseid: alused kelklafetil ja kolmjalal, puust tulp abilafetiga, puust ja terastorudest kolmjalad abilafettidega ning laevateki alus merekuulipildujale. Kõikide nende aluste külge kinnitatakse kuulipildujad klemmlukuga. Kuulipilduja ehk ta aluse küljesolevalc raamile seatakse kast padrunilindiga. R.-klp. külge kinnitatakse õlgtugi (Joon. 3.). Kaitseks päikese eest tarvitab sihtur lenduri prille.

V. Juhendid väljaõppeks.

A. Üldmõisted.

Igale kuulipildurile peab kätte õpetama kõik lennukite tulistamise viisid. Praktiline väljaõpe peab algama ainult siis, kui õpilane juba oskab täielikult kuulipildujaga ümber käia ja tunneb laskmist maapalsete märkide pihta. Tarvitada puht näilikku õppemeetodi.

Kuulipildurid peavad tutvunema lennukite ehitusega, kiirusega, tundemärkidega ja asjaoludega, mis juba aegsasti teada annavad vaenlase lennuki lähenemisest, näit.: tuleavamine meie õhukaitse kahuritest jne. Samuti peavad nad tundma laskemoona liike, nende tarvitamist ja omadusi.

Enne ei pea asuma laskeharjutustele, kui on läbi võetud sihtimisharjutused. Viimaseid peab pidama võimalikult sagedasti ja järjekindlalt; sihivad kaasa ka juba kursuse lõpetanud kuulipildurid. Alaliste harjutustega tuleb õpilastele kätedrillida kuulipilduja õige ja kindel õlashoidmine ja asendi valik mitmesugustel juhtudel, ükskõik missuguse klp. aluse tarvitamisel. Kui õpilased juba omandanud need oskused, siis korratakse sihtimisharjutused paukpadrunitega, tarvitades sealjuures peeglit ja ortoskoopi.

Kõik õpilased peavad omandama klp. vedrupinge määramise oskuse laskmiseks suurte tõusnurkade all. See määratakse järgmiselt: leitakse kõige suurcm ja väiksem pingi, millejuures kuulipildujal ei tule lasketakistusi lahingpadrunitega laskmisel mitmesuguste tõusnurkade all. Näiteks:

Tõusun.	juures kuni 30°	on vedrupinge:	35—40
„	„ ligik. 30° — 60°	„	36—42
„	„ ligik. 60° — 90°	„	38—45

Vedrupinge, mis tuleb ette igas ülaltoodud grupis, järelikult 38—40, ongi otsitav pingi (r.-klp. Maximi vedrupinge leitakse kaaluga sama põhimõtte järele).

Lennukite tulistamisel võivad olla ainult siis tagajärjed, kui sihtimise abinõud on korras ja sihtur põhjalikult tunneb nende ehitust, laskereegleid ja kui end alati harjutatakse sihtimises ja laskmises ringiskirbu abil. Ringiskirbuga peab ettevaatlikult ümber käima, s. o. teda hoidma igasuguste löökide ja põrutuste eest. Ta antagu niisuguse ohvitseri või allohvitseri hoolde, kes oskab eriti osavalt temaga töötada ja kes on eriti huvitatud lennukite tulistamisest.

Lennuki pihta võib ainult siis avada tule, kui ollakse kindel, et lennuk on vastase oma. Selle eest on vastutavad iseseisvalt töötav sihtur või laskmist juhtiv ülemus.

Eeltöö tuleavamiseks on eriti suure tähtsusega, sest lennuk viibib harilikult lühikest aega mõjuv-tule piirides, mispärast siis kogu see aeg peab ära kasutatama ainult ta tulistamiseks. Kõik eeltööd peavad ära tehtama juba lennuki lähenemisel.

Selleks peavad kuulipildujad olema laskevalmis niipea, kui lennuk nähtud või ta lähenemisest teatatud. Ringiskirbu abil peab lennuki pihta sihtima võimalikult varem. Ainult siis suudavad kuulipildujad avada tule õigel ajal.

Kaugusmõõtja tarvitamisel keeratakse ta numbrilaul näitaja noolekese kohta 1200. Kauguste mõõtja karjub „1200“ niipea, kui lennuki tõeline ja vastupidine kujutus ühtunud. Silmapilkse tule-

avamise korral on lennuk ligikaudu 1000 m. kaugusel ja sel kohal, kuhu jõudnud esimesed kuulid.

B. Sihtimise harjutused.

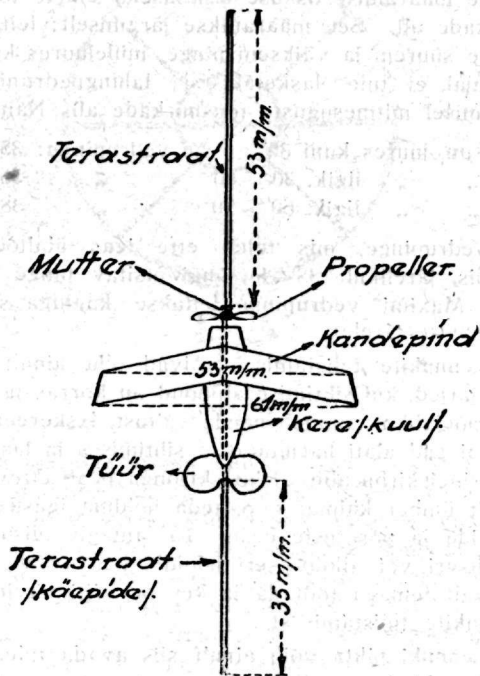
Sihtimise harjutusi on otstarbekohane pidada allpool toodud järjekorras:

1. Väike lennuki mudel.

a) Kirjeldus.

Lennuki kereks on harilik püssikuul (kuuli teravots on lennuki tagumine osa). Kandepind, propeller ja saba valmistatakse õhukesest plekist. Mudelist käib pikuti läbi terastraat, mille eesots näitab lennusuuna ja tagumine osa on käepidemeks (Joon. 4).

Valmis mudel.

Joon. 4.

b) Tarvitamine.

Terastraadi esiots seatakse ringiskirbu risti pihta sihti ja lennuk (mudel) asetatakse välisringi mitmesugustele punktidele. Sellega näidatakse õpilasele, kuidas lennusihi pikendatud joon peab läbi minema ringiskirbu ristist.

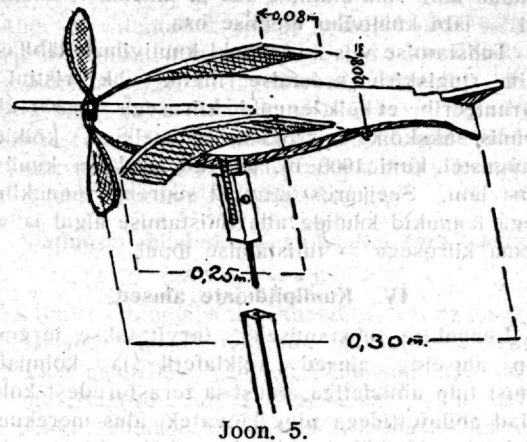
2. Sihtimine pukkidegt.

Sihtimine liivakotilt suure lennuki mudeli pihta.

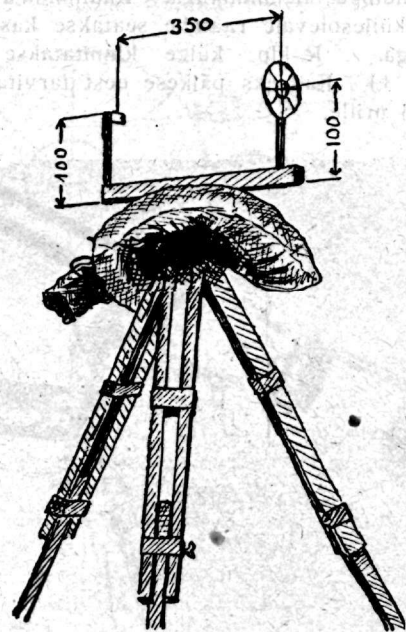
a) Kirjeldus.

Suur mudel valmistatakse puust ja asetatakse lati otsa haruühenduse ja raudvarba abil, nii et oleks võimalik igas sihis pöörata (Joon. 5). Mu-

deli esiotsa puuritakse auk, kuhu pistetakse läbi propelleri suunanäitaja kepikese ehk varras.

Joon. 5.

Joon. 6.

b) Tarvitamine.

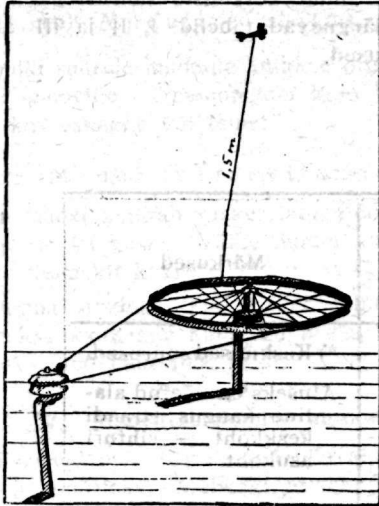
Õpilane viseerib puust aluse külge kinnitatud sihtimisabinõuga lennuki mudeli pihta. Sihtimisabinõu asetatakse liivakotiga pukile (Joon. 6.). Sihtimise harjutused liivakotilt korraldatakse järgmiselt:

Lennuki mudel püstitakse kasarmu õuel ja ta ümber 25 m. kaugusel seatakse liivakotiga pukid ühes sihtimisabinõudega. Instruktor pistab kepikese mudelisse, millega teeb õpilastele teatavaks lennuki lennusuuna. Õpilased hakkavad kohe sihtima ja kellel valmis, teatab instruktorile. Instruktor kontrollib sihtimist ja kui vaja, laseb seda teha ka õpilastel. On õpilane õieti välja sihtinud, siis peab suunanäitaja kepikese pikendatud joon

ringiskirbu ristist läbi minema ja mudeli esiots riivama ta välist ringi (Vaata joon. 2).

3. Sihtimine peegli abil.

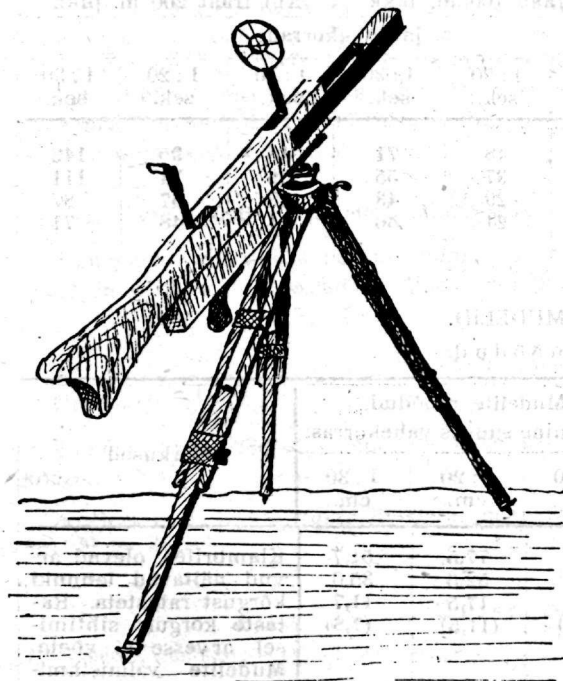
Peegli abil sihtimine on rajatud samale põhimõttele kui laskurite väljaõpetamisel. Peeglit kontrollabinõuna tarvitatakse kõikide sihtimis-harjutuste juures.

Joon. 7.

4. Sihtimine lennuki varju pihta.

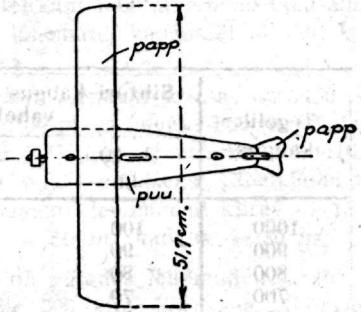
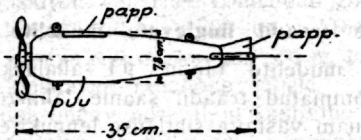
Aluse külge kinnitatud jalgratta ratas aetakse ringi väikese käsirattakese abil. Traadist varda

Joon. 8.

või klaasist torukese (1,5 m. pikk) ülemise otsa külge seatakse plekist väljalõigatud 5 cm. pikkune lennuki mudel. Varras ühes lennuki mudeliga kinnitatakse ratta serva külge (Joon. 7).

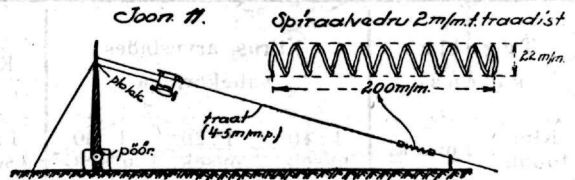
Ühe kandepinnaga lennuki mudel.

Joon. 9.

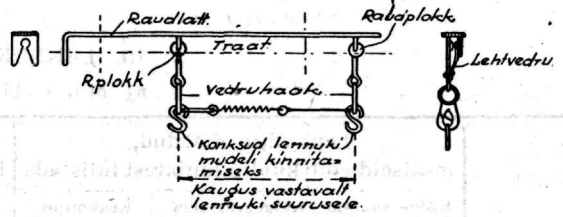
Kaar- ehk karbiitlambi valgus juhatakse pimedas klassiruumis mudeli peale, nii et selle vari langeks linale, mis kinnitatud laele, seinalle või raamile.

Joon. 11.

Joon. 10.

Lennuki riputamise abinõu. Joon. 12.

Joon. 11.

Sihtimisepuki külge seatakse sihtimisabinõuga varustatud puust kuulipilduja (Joon. 8.) nii, et ta annaks igale poole vabalt pöörata, vastavalt lennuki varju liikumisele.

Komando järel „seis“ lõpeb ratta ringiajamine ja õpilane astub kuulipildujast eemale. Inst-

raktor kontrollib sihtimist sellega, et aegamööda ratast ringi ajab ja uurib varju liikumist linal ringiskirbu suhtes. Sihtimine loetakse õigeks kui lennuki vari on välisringil ehk selle ja risti vahel ja liigub edasi täpselt risti sihis.

Niisuguste harjutustega omandab õpilane kõige paremini sihtimise ringiskirbu abil.

5. Sihtimine traadil liuglevate mudelite pihta.

Väikeste mudelite (Joon. 9.) allalaskmisega nurga all tõmmatud traadil saame lahingolukorrale kõige enam vastava sihtimise lennukite pihta.

Kuidas ehitada mudeli liuglemise abinõu, näitavad joonistused 10 ja 11.

Sihturi asukoha kauguse määramisel traadi keskkohast on tähtis, et mudeli lennukõrgus, kaugus, kiirus ja suurus oleksid mõõduliselt vähendatud vahekorras ettesihtimisega, mida võimaldab ringiskirp. Sellepärast vähendatakse mõõduliselt kaugust ja kiirust, kuna mudeli valmistamisel arvestatakse ainult keskmiste suurustega.

Allpooljärgnevad tabelid I, II ja III annavad need suurused.

I. KAUGUS.

Tegelik kaugus	Sihturi kaugus traadist, arvestades vahekorraga*)			Märkused
	1 : 10 m.	1 : 20 m.	1 : 30 m.	
1000	100	50	33,3	*) Keskmised suurused. Aluseks on võetud alaline kaugus: traadi keskkohast — sihturi asukoht.
900	90	45	30,0	
800	80	40	26,5	
700	70	35	23,3	
600	60	30	20,0	
500	50	25	16,6	
400	40	20	13,3	
300	30	15	10,0	
200	20	10	6,6	

II. KIIRUS.

Tegelik kiirus		Kiirus, arvestades vahekorraga			Lennu aeg sekundites					
					Kui traat 100 m. pikk			Kui traat 200 m. pikk		
Klm. tunnis	m/sek.	1 : 10 m/sek.	1 : 20 m/sek.	1 : 30 m/sek.	ja vahekorrad:					
					1 : 10 sek.	1 : 20 sek.	1 : 30 sek.	1 : 10 sek.	1 : 20 sek.	1 : 30 sek.
150	41,7	4,2	2,1	1,4	24	48	71	48	95	143
200	55,5	5,5	2,8	1,8	18	37	55	36	74	111
250	69,4	6,9	3,5	2,3	14	29	43	29	57	87
300	83,3	8,3	4,2	2,8	12	24	36	24	48	71

III. LENNUKITE MUDELID.

a) Mudelite mõõdud.

	Lennukite mõõdud, milliseid võib kuulipildujatest tulistada			Mudelite mõõdud.			Märkused
	Kõige suurem lahinglennuk m.	Kõige väiksem lahinglennuk m.	Keskmine lahinglennuk m.	Keskmine suurus vahekorras:			
				1 : 10 cm	1 : 20 cm.	1 : 30 cm.	
Laius	22	9	15,5	155	77,5	51,7	Klambrites olevad arvud näitavad lennuki kõrgust ratasteta. Rataste kõrgust sihtimisel arvesse ei võeta. Mudelite valmistamisel võetakse kõrguseks klambrites asetatud arvud.
Pikkus	15	6	10,5	105	52,5	35,0	
Kõrgus	4	5	3,5	35 (23)	17,5 (11,5)	11,7 (7,8)	

Väljaarvamise lihtsustamiseks on vahekorraks võetud ainult 10, 20 ja 30. Näiteks, kui kaugus arvatakse vahekorras 1:20, siis peab samas vahekorras võtma ka lennukiiruse.

Kuulipilduja kaugus traadist ei pea olema üldiselt 30 m. vähem, mispärast siis vaevalt võib tarvitada joontega eraldatud arvusid (tabel 1) praktikas.

b) Mudelite ehitus.

Lennuki suurele mudelile antakse biplaani kuju, väiksele mudelile — monoplaani kuju ja keskmisele — kas esimene või teine.

c) Mudelite tarvitamine.

Suur mudel kujutab rasket lahinglennukit 1000 kuni 700 m. kaugusel. Väike mudel kujutab kerget lahinglennukit kaugustel 700 m. ja lähemal.

Keskmiist mudelit, kui rasket lahinglennukit, tarvitatakse kaugustel kuni 700 m. ja kui kerget lennukit — 700 kuni 1000 m.

IV. Mudeli liuglemise abinõu.

Joonistused 9 ja 10 tahavad olla ainult abinõu ehituse põhimõtteks. Mõistagi, et traati võib kinnitada ka kasarmu katuse või torni külge. Mudelite suuruse väljaarvamise kergenduseks võetakse traat 100 või 200 m. pikk, arvates ülemisest plokist kuni lõpupunktini. Mudeli liuglemise reguleerimist raskendab traadi mitmesugune pinevus ehk mudeli raskus. Sellepärast seotakse mudeli külge nõör, mis pööralt (jalgr. ratas) stopperi järele järjest lahti lastakse ja kui mudel on lõpupunkti jõudnud ning seatud ülespoole liikumiseks, siis tõstetakse ta nõõri pöörle rullimisega jälle tagasi. Pööra juures töötaja õpib stopperi abil õige pea ära mudeli alla laskmise ja tagasi tõmbamise mitmesuguste kiiruste juures.

6. Lendmudeli tarvitamine sihtimiseks.

Lendmudel ehitatakse kergest puust ehk pilliroost ja õhukesest veekindlast riidest või pabe-

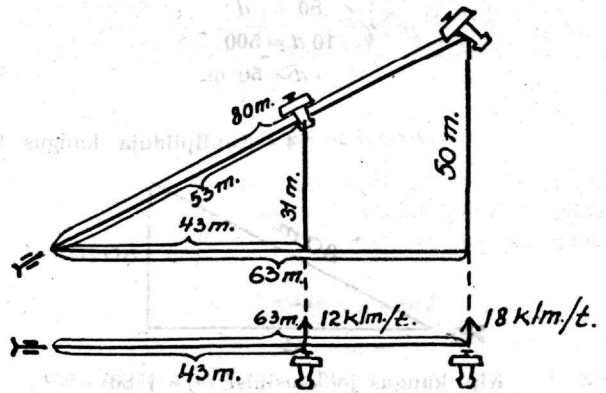
rist. Ta kandepindade suurus ei pea olema vähem kui 2 □ mtr., sest vastasel korral ei püsi ta kuigi kaua õhus ja kaotab kergesti tasakaalu. Mudeli külge kinnitatakse nõör.

Allpooltoodud sihtimise näidete aluseks on võetud järgmised vahekorrad:

Ringiskirbu välisring võimaldab 20 m. ettesihetamise lennuki pihta, mille lennu kiirus 300 klm. tunnis, kõrgus 500 m., kaugus 800 m. ja lennu suun perpendikulaarne rauaõõne teljele. See lennuk satub juba tuleavamise algul kuulivihu keskvöösse. Kuid kuulivihk on nii suur, et lennuk suurematel kaugustel kuni 1000 m. lendab vihu alumisest osast läbi ja lähematel kaugustel — läbi kuulivihu ülemise osa.

Näide: Lennuki kiirus on 150 klm. tunnis, kõrgus 500 m. ja kaugus 800 m. Kui võtame kõik mõõdud ja kaugused vahekorras 1:10, siis peame tõetruu pildi saamiseks vähendama kõik suurused; saame: lendmudeli kiirus — 15 klm. tunnis, kõrgus — 50 m., kaugus — 80 m.

Kui on vajadus lendmudeli järele, mis vastaks lennukile 300 klm. kiirusega (kõrgus ja kaugus endised) tunnis, kuid mille tõeline kiirus oleks 15 klm. tunnis, siis peame ta kõrguseks võtma 25 m. ja kauguseks 40 m. (Vaata joonistus.).

Joon. 12.

Sihtimisharjutuste näited.

1. Ülesanne:

Lennuki kiirus 180 klm. tunnis, kaugus 800 m., kõrgus 500 m.

a) Nõrk tuul; laskuri (mudelivedaja) jookukiirus — 100 m. 20 sek.

b) Kõva tuul; laskuri jookukiirus 100 m. 30 sek.

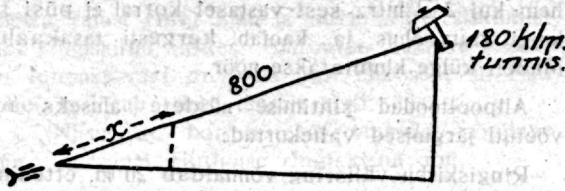
Ülesande lahendamine.

1. Laskur jookseb:

20" = 100 m.
 60" = 300 m.
 1 tunnis = (300 × 60) m = 18 klm.

1. Laskur jookseb:

30" = 100 m.
 60" = 200 m.
 1 tunnis = 12 klm.

2. Kaugus lendmudelini = x ?

$$\frac{\text{Lennuki kiirus}}{\text{Laskuri kiirus}} = \frac{\text{lennuki kaugus}}{\text{lendmudelini kaugus } (x)}$$

$$\frac{180}{18} = \frac{800}{x}$$

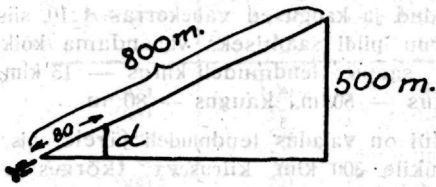
$$10x = 800 \text{ m.}$$

$$x = 80 \text{ m.}$$

$$\frac{180}{12} = \frac{800}{x}$$

$$15 = \frac{800}{x}$$

$$x = 53 \text{ m.}$$

3. Lendmudelini kõrgus = d ?

$$\frac{\text{Lennuki kaugus}}{\text{Lendmudelini kaugus}} = \frac{\text{lennuki kõrgus}}{\text{lendmudelini kõrgus } (d)}$$

$$\frac{800}{80} = \frac{500}{d}$$

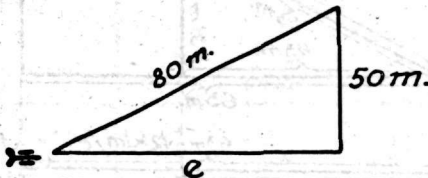
$$10d = 500$$

$$d = 50 \text{ m.}$$

$$\frac{800}{53} = \frac{500}{d}$$

$$16 = \frac{500}{d}$$

$$d = 31 \text{ m.}$$

4. Kuulipilduja kaugus laskuri jooksusihhist = e ?

$$\text{Klp. kaugus jooksusihhist } (e) = \sqrt{80^2 - 50^2}$$

$$e = \sqrt{6400 - 2500}$$

$$e = \sqrt{3900}$$

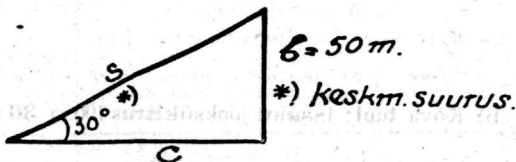
$$e = 63 \text{ m.}$$

$$\text{Klp. kaugus } (e) = \sqrt{53^2 - 31^2}$$

$$e = \sqrt{2809 - 961}$$

$$e = \sqrt{1848}$$

$$e = 43 \text{ m.}$$

5. Nööri pikkus = s ?

$$s^2 = b^2 + c^2$$

$$\sin 30^\circ = \frac{b}{s}$$

$$\frac{s}{2} = 50$$

$$s = 100 \text{ m.}$$

$$\sin 30^\circ = \frac{31}{s}$$

$$\frac{1}{2} = \frac{31}{s}$$

$$s = 62 \text{ m.}$$

Lahendus: Lennuki kujutamiseks, mille kõrgus 500 m., kaugus 800 m. ja lennu kiirus 180 klm. tunnis, peab:

a) nõrga tuule juures jooksukiirus = 100 m 20 sek.):

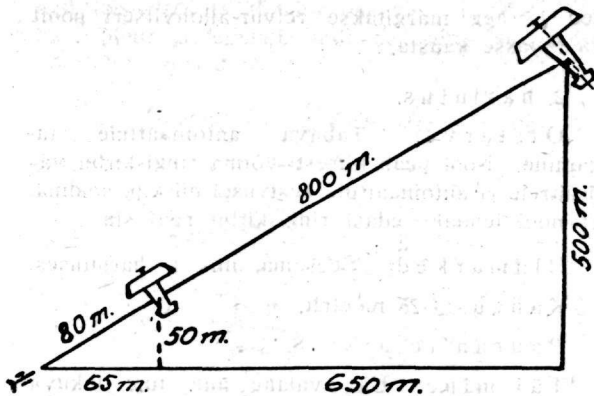
nööri pikkus = 100 m.,
klp kaugus jooksuteest (e) = 63 m.

b) kõva tuule juures (jooksukiirus = 100 m. 30 sek.):

nööri pikkus = 62 m.
klp. kaugus jooksuteest = 43 m.

Punkt a juure. Tuuleta ilmaga ehk nõrga tuule juures, paigutatakse kuulipilduja 100 m. nöörü juures 63 m. peale perpendikulaarselt mudeli vedaja jooksu sihile. Kui jooksu kiirus = 100 m. 20 sekundiga, siis lendmudel liigub õhus ühtlase kiirusega 18 klm. tunnis, 50 m. kõrgusel ja 80 m. kaugusel.

Punkt b juure. Veel kõvema tuulega ei suuda mudelivedaja nii kiiresti jooksta, sest mudeli vastupanu õhus suureneb. Kui vedaja jookseb 30 sekundiga 100 m., siis tuleb 62 m. nöörü juures kuulipilduja asetada perpend. jooksusihile 43 m. kaugusele. Lendmudel tõmmatakse enda järele kiirusega 12 klm. tunnis, 31 m. kõrgusel ja 43 m. kaugusel, mis vastab samasugusele lennukile nagu punktis a (Vaata joonistus.).

Joon. 13.

2. Ülesanne: Lennuk on 500 m. kõrgusel, 1000 m. kaugel ja ta lennu kiirus = 250 klm. tunnis. Lendmudeli vedaja jooksu kiirus = 100 m. 25 sek.

Kui kaugele jooksusihist paigutada kuulipilduja?

Kui pikk peab olema mudeli vedamise nöör?

- Laskur jookseb: $25'' \dots = 100 \text{ m.}$
 $60'' \dots = 240 \text{ m.}$
1 tunnis = 14,4 klm. = klm

2. Lendmudeli kaugus = x?

$$\frac{\text{Lennuki kiirus}}{\text{Laskuri kiirus}} = \frac{\text{lennuki kaugus}}{\text{lendmudeli kaugus (x)}}$$

$$\frac{250}{15} = \frac{1000}{x}$$

$$250 \cdot x = 3000$$

$$x = 60 \text{ m.}$$

3. Lendmudeli kõrgus = d?

$$\frac{\text{Lennuki kaugus}}{\text{Lendmudeli kaugus}} = \frac{\text{lennuki kõrgus}}{\text{mudeli kõrgus (d)}}$$

$$\frac{1000}{60} = \frac{500}{d}$$

$$\frac{1000 d}{d} = \frac{30000}{30 \text{ m.}}$$

4. Klp. kaugus laskuri jooksusihist = e?

$$e = \sqrt{60^2 - 30^2}$$

$$e = \sqrt{3600 - 900}$$

$$e = \sqrt{2500}$$

$$e = 50 \text{ m.}$$

5. Lendmudeli nöörü pikkus = s?

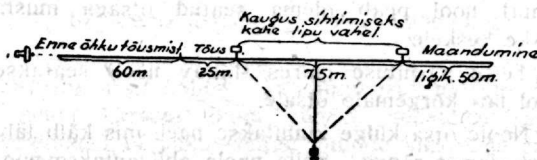
$$\sin 30^\circ = \frac{\text{lendmudeli kõrgus (d)}}{s}$$

$$\sin 30^\circ = \frac{30}{s}$$

$$\frac{1}{2} = \frac{30}{s}$$

$$s = 60 \text{ m.}$$

6. 2. ülesande kohane sihtimisharjutus skeemataoliselt.

Joon. 14.

7. Tegelikud lennukid.

Väljaõppe juures on eriti suure tähtsusega sihtimine sõja-, posti- või reisijatelennukite pihta. Iga soodne võimalus tuleb selleks ära kasutada.

C. Laskeharjutused.

Iga laskeharjutuse eel peab kuulipildurile selgeks tegema harjutuse otstarve ja sisu. Tingimuse täitmist lahingpadruniga alati ette valmistada sihtimisharjutuste ja paukpadruniga laskmise abil. Viimaseid tuleb pidada vastavalt eelseisva laskeharjutuse tingimustele.

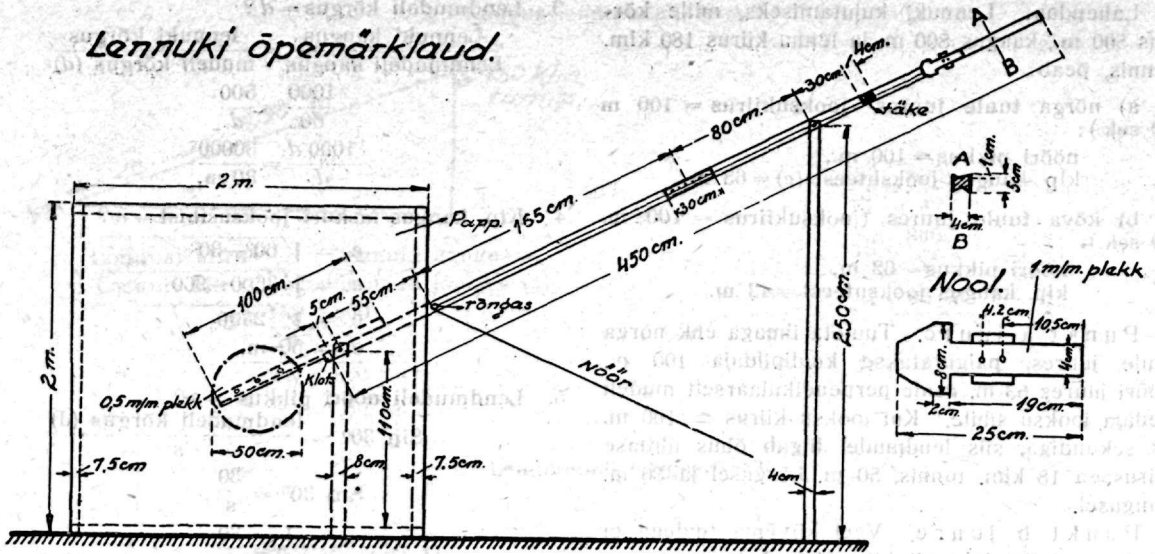
Kõikide laskmiste juures tarvitatakse ringiskirpu ja õhkmärkide sihikut.

1. Öppelaskmine.

Märgiks on n. n. „lennuki õppemärklaud“ (Joon. 12.).

Sihtpunktiks on latil liikuv nool. Ring, mille sisse peab kuulid tabama, veetakse pliitsiga märklaua teisel küljel ümber plekksööri. Söör asetatakse nli noole latile (lennutee), et ta varre küljes olev klots oleks lati madalama otsa vastas. Kui sihtpunkt õieti valitud, siis peavad olema kõik väljalastud kuulid selles ringis.

Lennuki õpemarklaud.

Joon. 15.

Esimese harjutuse juures (paigaloleva noole pihta) nool peab olema seatud otsaga musta tække keskele.

Teise harjutuse juures (liikuv nool) seatakse nool lati kõrgemale otsale.

Noole otsa külge kinnitakse pael, mis käib läbi portselanist rõnga. Selle paela abil antakse noolele harjutuses ettenähtud kiirus.

1. harjutus:

Otstarve: Lennuki kiire sihtjoonele võtmine ja õige sihtpunkti valimine. Lennuk ilmub ja kaob tegelikult kiiresti, sellepärast peab nool (lennuk) kiiresti ringiskirbu välimisele äärele võetama, nii et ta pikendatud liikumissuun näitaks üle seesmise ringi risti pihta.

Üldmärked: Laskmine sünnib postilt abilafettiga, vastava klp. aluselt ehk kolmjalalt. Kuulipilduja juures on ta alaline meeskond (jagu). Õlgtugi hoitakse kõvasti õlas. Stopperiga mõõdetakse aeg komandost „üksiktuli“ kuni lasuni. Harjutuse poolelijätmine on keelatud.

Kaugus: 25 meetrit.

Padrunite arv: 3.

Täitmine: Sihtur annab kuulipildujale tarvilise seade, laadib üksiktuleks ja teatab „valmis“.

Klp. ülem komandab:

a) „Lennuki pihta!“

b) „Üksiktuld!“

Sihtur kordab k-do **a**, kuid sihhib ja laseb k-do järele **b**. Klp. ülem kontrollib sihtimist ja sihtpunkti valikut ortoskoobiga.

Lasu järele seatakse kuulipilduja suudmega ülespoole, kinnitatakse selles olekus ja pannakse

kaitsevinna või võetakse lukk välja. Klp. ülem läheb märklaua juure, näitab tabamused ja märgib nad ära. Laskmise järel tulevad õpilased viia märklaua juure ja iga üksikut tabamust arvustades neile ära seletada kõik tehtud vead. Tabamused ja aeg märgitakse relvur-allohviteri poolt vastavasse kausta.

2. harjutus.

Otstarve: Tabava automaattule tagamine. Nool peab kiiresti võtma ringiskirbu välisäärele ja automaattule kestvusel nii klp. hoidma, et nool lendaks edasi ringiskirbu risti sihis.

Üldmärked: Seesama, mis 1. harjutuses.

Kaugus: 25 meetrit.

Padrunite arv: 8.

Täitmine: Üks valang aut. tuld liikuva noole pihta. Sihtur annab kuulipildujale vastava seade, laadib aut. tuleks ja teatab „valmis“.

Klp. ülem komandab:

a) „Lennuki pihta!“

b) „Tähelepanu! — Automaat-tuld!“

Komando **a** järele hakkab sihtur sihtima, **b** järele vabastatakse nool (see peab hästi kooskõlastatud olema). Sihtur saadab väljasihitud kuulipildujaga noolt kuni musta kriipsuni, siis peatades avab tule.

Laskmise ajal kontrollib klp. ülem sihtimist ortoskoobi abil.

Peale laskmist loeb klp. ülem tabamused ringis ja märklauas. Edaspidine tegevus seesama, mis 1. harjutuses.

Märked: a) Noole liikumine 2 sek. jooksul vastab lennukile

lennu kiirusega 200 klm. tunnis	1000 m. kaugusel,		
" " 160 " " "	800 " "		
" " 120 " " "	600 " "		
" " 100 " " "	500 " "		

b) Noole liikumine 3 sek. jooksul vastab lennukile

lennu kiirusega 130 klm. tunnis	1000 m. kaugusel,		
" " 105 " " "	800 " "		

2. Lahinglaskmine.

Lahinglaskmist toimetatakse erilisele alusele seatud lennuki lahinglaskmise märklaua ja lendmudelite pihta.

on tünniga varjatud. Kuulipilduja seatakse üles 25 m. peale aluse keskkohast. Harjutus loetakse täidetuks, kui tabamused paigunevad kahe musta joone vahel.

Raami tarvitamisel võib mudelit sel ajal tulistada, kui ta on sihturile kõige lähemal (¼ ringteest). Oige sihtimise juures peavad olema tabamused kahe musta joone vahel ja asetuma ühetasaselt vasakult paremale.

Kuulipilduja seatakse üles 25 m. kaugusele sellest punktist, kus mudel oma ringliikumisel on sihturile kõige lähemal.

Aluse ringiajamise kiiruse annab alljärgnev tabel:

Lennuki kiirus	Aluse poolringi lennuki kaugusel			
	400 m.	600 m.	800 m.	1000 m.
300 klm./tnd.	3 sek.	4 sek.	5 sek.	7 sek.
200 klm./tnd.	4 "	6 "	8 "	10 "
150 klm./tnd.	5 "	8 "	11 "	14 "

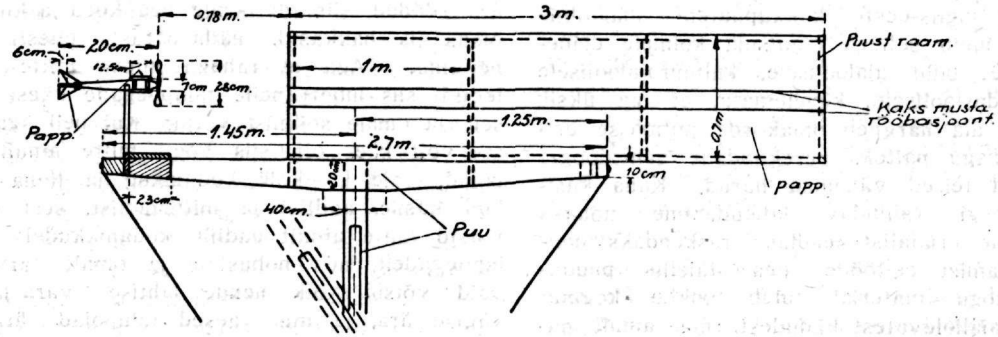
a) Lennuki lahinglaskmise märklaud.

Märklaua valmistamine on näidatud joon. 13. Selle alusele võib anda mitmesugused kaldnurkad, kusjuures ta ülemine osa ühes märklaua (tabamispind) ja lennuki mudeliga (sihtimise objekt) pöörleb vastavalt teljel.

b) Lendmudeli tulistamine.

Lendmudelil hoitakse tuli kuni ta jõudnud ringiskirbu ristikohta. Ta liikumiskiirus õhus on lennuki kiirusest palju vähem, selletõttu satub lendmudel ta pihta sihitud kuulide alla vähe enne ristikohta jõudmist.

Lennuki lahinglaskmise märklaud.

Joon. 16.

Aluse pöörlemist tarvilise nurga all juhitakse tulejoonelt vända abil, mis on ühenduses aluse hammasrataste süsteemiga. Märklaudadeks on halli papiga ülelõõdud või kleebitud harilik puust tünn ja raam. Nende keskkohast on tõmmatud kaks musta rööbasjoont, mis märgivad lennuki kõrguse ja pikkuse. Laskekaugus — 25 meetrit. Tünni tarvitamisel märgiks võib lennuki mudelit tulistada igas ta ringliikumise asendis, välja arvatud ainult see aeg, kus mudel lendab sihturi sihis ja

Laskemoon.

Lennukeid tulistatakse harilikult erilise laskemoonaga. Soomskuulide läbistamise võime on harilikkude kuulidega võrreldes väga suur. Nad läbistavad kergesti lennuki soomustatud osad ja tekitavad tal plahvatused.

Erilise laskemoona puudumisel tarvitatakse harilikku, mille jõud on küllaldane selleks, et 1000 m. kauguseni rikkuda lennuki tundelised osad ja lendurit rivist välja lüüa.

Inglaste kokkupuuted Eestiga XVI. sajangust kuni XIX. sajangu lõpuni.*)

Bernhard Linde.

Kõige liikuvama, reisihimulisema rahvana on üldiselt tuntud inglased, kes saare elanikkudena on juba oma geograafilise asukohaga määratud merd sõitma, ja mis oleks ahvatlevam rändamisele kui näiliselt avarad veteväljad, mis viivad nagu iseenesest kord merele sattunud inimese uutele ja tundmatuile kaugelele randadele! Sellest asjaolust tulebki visk otsida algpõhjust, mis on teinud inglased tüübilisemateks ilmaränduriteks, kes oma hulkumistel peatuvad sagedasti ka pikemat aega miskipärast eriti meeldinud paigas, leides seal mõnikord koguni teise kodumaa, kus inglane aga jääb ikkagi inglaseks, nagu ta on kujunenud oma saarel oma rahvusliku kultuuri sajanguid kestnud arengus, võttes ja nähes ümbrust ning elu oma individuaalsest ja rahvuslikust vaatevinklist, painutades, kujundades ja moodustades kõike vastavalt oma harjumustele.

Sellele, kes tunneb inglaste liikuvuse taht, pidi tahes või tahtmata kerkima küsimus: millised olid inglaste kokkupuuted meie kodumaaga kaugemas ja ligemas minevikus? Üldiselt tuntutena oli aga nii vähe jälgi neist kokkupuuteist. Kuid arvesse võttes inglaste koloniseerimistahet ja rändamisiha, võis veendunult oletada kokkupuuteid, millest püüaksin järgnevases ridades ära märkida ainult mõningad, sest inglise-eesti kokkupuutete ajalooline jälgimine juhib sellega tegutseja kolmele erinevale alale: puht ajaloolisele, kultuurajaloolisele ja kirjandusloolisele, kõnelemata, et iga üksik nimetatud ala hargneb omakorda mitmesse eriharusse, nagu näiteks perekondade genealoogia ja mitmed teised vähemad harud. Kuna küsimuse vähegi rahuldav lahendamine nõuaks õieti kolme erialalist teadlast, raskendaks nendegi töötamist eeltööde pea täieline puudumine: kogu materjal tuleb kokku koguda siin-seal laialiolevatest kildudest, mis ainult ha-

rurkordil annavad mingi vähegi ühtlasema teraviku.

Olles ligemal kirjandus- ja kultuurajaloole, on mind inglise-eesti kokkupuutumistes huvitanud peakujudena kaks naist: kirjanik miss Elizabeth Rigby, pärastine lady Eastlake, 1808.—1893. aastast, ja miss Elizabeth Chudleigh, abielus Kingstoni hertsoginna ja Bristoli krahvinna, omapärane nais-Casanova kuju XVIII sajangu teiselt poolt. Kirjutuse alguse ajalooline osa oleks nagu sissejuhatajuseks neile kahele peaesemele.

I.

Otsides ja kogudes andmeid inglaste meie kodumaale esimesest tulekust, leidsin kõige varasemate jälgedena ajalooliselt märgitutena tuntud Balthasar Russovi kroonikast esimese teate inglimest-shotlastest ja nimelt 1573. aastast. Shotlaste meie maale tulekust kõneleb B. Russov järgnevalt:

„Aastal 1573, augustikuus, tuli kaks lippu shotlasi Rootsimaalt Tallinna, pärast veel mõni lipp, nõnda et neid ratsa- ja jalamehi ja igasugu shoti peret ligi viistuhat inimest oli, kes Rootsimaal natuke raha olid saanud, ja niikaua kui raha ulatas, pidasid nad head korda, nõnda et igauks neid kiitma pidi. Aga kui raha oli ära söödud, siis oli nende hea kord ja kiitus ka otsas, ja hakkasid häda pärast uuesti raha nõudma. Aga et rahaga niipea mitte nõu ei leitud, siis lubati neile talupoegade käest hobusele ja omale söömist võtta. Kui neil aga nüüd see voli käes oli, siis võeti mitte ainult talupojad, vaid ka kõik kodanikud ja linna elanikud käsile, aadlist ja mitteaadlist, sest nemad võtsid mitte ainult aadlilt, kodanikkudelt ja talupoegadelt, mis hobustele ja omale tarvis oli, vaid võtsid kõik nende lahtise vara ja vilja vägise ära, ja mis vaesed talupojad ära olid peitnud, seda pidid nad kuulmata vaeva ja piina sunnil välja tooma. Ja et nad linna ees pidid leeris olema ja suuremat hulka mitte kindlusesse ei lastud, siis ei pidanud mitte ükski kodanikkude veised, vaid ka elanikud ise kannatama. Sest ükski kodanik ega elanik, olgu kõrgest ehk madalast seisusest, ei julenud pead väravast välja pista, ja keda shotlased kätte said, see pidi oma rahatasku ja veel kuue seljast sinna jätma ja neile saagiks andma. Ja kui mõnel kodanikul oma majatarvituseks sadamast või maalt midagi vaja oli, siis pidi mõned sõjamehed kaasa võtma ja seda nagu vaenlaste käest vägise tooma. Ülepea ei olnud mitte palju parem kui vaenlase piiramine. Vii-

*) Võttes vastu ettepaneku kirjutada ingliskeelse väljaande jaoks pealkirjas nimetatud teemilise artikli, ei veedelnud mind aine alguses pea sugugi, aga süvenedes kordkorralt rohkem sellesse, sattusin Eestis pea tundmatuile väga huvitavale esemile ja aine kiskus mind esialgse kavatsuse piiridest välja kaugele üksikasjalisemale käsitlemisele ja nende asjaolude rõhutamisele, mis meile, eestlastele, tohiksid huvi pakkuda. „Sõduri“ toimetuse ettepanekul avaldan oma kirjutuse esimese peatüki tervelt, kuna minu kirjutuses peaaegjalikult käsitletud kahe inglanna elu, toimingute ja loomingu ülevaade ilmub siin ainult lühikese kokkuvõttega.

maks tahtsid nad valitsejaid lossist ka nagu linna kodanikkegi röövida ja lasksid ühel lossihärral hobuse all surnuks. Ja kui pärast ka sakslased nägid, et shotlastel kõik hästi läks, hakkasid nemadki nende eeskujule järele käima ja ei olnud peaaegu enam vahet sõbra ja vaenlase vahel. Mis kaebamist, ohkamist, ahastamist ja kisendamist tasumise järele vaeste talupoegade poolt seal valitsejate vastu oli, kes seda kohuse poolest oleksid pidanud ära hoidma, seda ei jõua rääkida.“*)

Vaevalt võib tõena võtta Russovi kroonika kõiki andmeid shotlastest. Tõenäoline on aga küll, et shotlased meile tulid Rootsimaale kaudu, kus asub neid XVI sajangu teisel poolel rohkel arvul, nagu seda kinnitab 1907. a. ilmunud Th. A. Fischeri uurimus „The skots in Sweden“. Lahtiseks jääb ainult, kas tulid shotid meile otse teed Rootsist või jälle Soome kaudu, milliseks viimaseks oletuseks annavad aluse, kuigi kõikuva, mõned genealoogilised andmed, nagu näiteks krahv Douglase kohta. Nordiska Familieboki andmetel on Douglased Inglismaalt Rootsi asunud ja sealt Soome, kust nad Eesti tulevad.

Kui uskuda Russovi kroonika andmeid, on shotlased palga-sõdurid, kes ilmusid meie maale kohalike võimumeeste kutsel abivägedena. Nähtavasti tegutsesid nad ka Rootsis palga-sõduritena, saades kätte seal korralikult oma tasu. Meie maa tolleaegsetes segastes oludes polnud aga mingi kindlustust korralikuks palga maksmiseks ja kui oli tarvitatud Rootsist kaasa toodud raha, andsid siinsed võimud shotlastele luba „talupoegade käest hobusele ja omale söömist võtta“, nagu Russov lapidarselt ütleb. Aga vist ei olnud tolleaaja eesti talupojalt mitte enam palju võtta ja shotlaste õiglasem tunne lubas neid asetada sõjaraskuste kandmise kõigi kodanikkude õlgadele, nagu see oli täitsa loomulik, ja shotlased hakkavad ise võtma omale ja hobustele söömist nii lihtsatelt linnakodanikkudelt kui ka aadlikkudelt. Seda meile tänapäeval täitsa arusaadavat sõjaraskuste õiglasemat jaotust peeti aga „võõraste võimude“ ja „riisumise“ jultumuseks, muidugi tolleaegsete võimumeeste seisukohalt vaadates. Viimased aga unustasid, et nad ise demoraliseerisid shotti palgasõdurid juba sellega, kui lubasid neile ise võtta ja oli vist küll naiivne oletada, et shotlased lepidavad üksi talupoegadelt soomuse võtmisega, pealegi kui viimastelt oli kasinalt võtta. Shotlaste eeskujul hakkasid kõigilt kodanikkudelt võtma ka saksa palgasõdurid ja see juba paneb Russovi kahetsema „vaeseid talupoegi“, millise kahetsuse otsekohesuses võib küll tõsiselt kahelda.

Aga mitte ükski sõduritena teistsuguse, meie tänapäeva mõistete järele õiglasema talitusviisi üle ükski ei kurda Balthasar Russov, vaid isegi shotlaste lahkuminev jumalaorjuse kord annab põhjust kartuseks, kuigi on tegemist võrdlemisi nii väikese lahkuminekuga, nagu see leidub Lutheri ja Kalvini usutunnistuse vahel. Sellegi puhul kõneleb Balthasar Russov hämmastanult: „Aastal 1573 oli shotlastel, kui nad Tallinnas olid, oma õpetajad ja pidasid jumalateenistust Kalvini korra järele ja tähtsamad neist pidasid omale linnas ühe kodaniku tühja maja Hobuseostu uulitsas nurga peal ja lasksid oma õpetajad seal jutlust pidada ja Kalvini viisil sakramentisid jagada. Aga see oli iseäralik Jumala arm, et shotlased mitte saksa keelt ei mõistnud: muidu oleksid nad mõnelegi inimesele oma hullustuse külge pannud, nagu ju ka nende tahtmine mitte ainult selle, vaid ka veel teiste pahategude poole kaldus.“*)

Usulise lahkuminekuga „patu“ nii kõrge hindamine valgustab meile kaudselt eelpoolseid liialdatud kirjeldusi shotlaste ülespidamisest.

1574. a. 1. jaanuaril algab sõjaretk venelaste vastu Klaus Akeseni ja Pontus de Legardia juhatusel. B. Russov lausub selle puhul shotlastest järgmist: „Aga shotlased ei tahtnud hakatuses mitte ühes minna, vaid tahtsid Tallinna jääda linna valvama. Sest paljud nende seast ei olnud mitte kutsutud sõjamehed, vaid olid puudkaupmehed, marketendid ja hulkujad (minu sõnenduse, B. L.), kes oma käe peal sõjasalgale olid järele tulnud; ja niikaua kui maad, talupoegi ja kodanikke võis riisuda, olid nad kõik head sõjamehed, aga kui tarvis tuli vaenlase vastu sõtta minna, ei olnud kolmas osa mitte palgatud, kellest siis paljud maad mööda ära reisisid, paljud ka ennast marketendiks kuulutasid. Et siis shotlased mitte ühes ei tahtnud minna, pidid Rootsi mehed jälle tagasi tulema ja shotlased kaasa võtma.

3. jaanuaril läksid mõlemad, shotid ja rootslased, välja sõtta ühes Tallinna linna lipuga, 21 „lippu“ jaamäni ja 11 eškarooni mõisamäni: sakslasi, rootslasi ja shotlasi. Shotlaste ülem oli Archibaldus, üks krahvi poeg Ruvini Shotimaalt, kes ühes oma kaptenite ja pealikutega, keda peaaegu niisama palju oli kui liht sõjamehi, üsna haledalt ja kurvalt Tallinnast välja sõitis. Ja nad läksid kõik Rakveresse, tormasid, piirasid seda maja ja löid kantsid, ja alles kahe nädala pärast hakkasid nad tormiks laskma.“*)

Rakvere piiramine kestab kauemat aega ja Russov mainib selle piiramise lõpul veel kord shotlasi: „2. märtsil loodi kantsid teises, ja kui nad ühe torni olid maha lasknud ja kolmat korda vihaselt torni kallale läksid ja üle 1000 mehe-

*) B. Russov, Liivimaa kroonika II jagu. K. Leetbergi tõlge. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1921. a. Lhk. 71.

*) Russov, Op. cit, lhk. 72.

rootslasi, shotlasi ja sakslasi olid kaotanud, pidi rootslased asja kaotsiläinuks tunnistama.“*)

Sama Rakvere piiramine muutus Russovi järele saatuslikuks shotlastele. Alljärgnev lõige Russovi kroonikast jutustab shotlaste tapmistes Rakvere all, kuigi selles kirjelduses ohtvalt leidub kahtlustäratavat. Toome selle lõike täielikult:

„17. märtsil aastal 1574 läksid shotlased sakslastega Rakvere all leeris tülisse, nõnda et sest suur riid tõusis, ja tapeti ses lärmis ja said otsa üle 1500 shotlase, aga mitte enam kui 30 sakslast.“**) Ja see sündis nõnda. Et shotlastele enne sakslastelt palju pussi oli tehtud, siis heitis Archibaldus, shotlaste ülem, oma pealikute ja liht soldatitega ühte sakslastele pussi vastu tegema. Nad tulid seepärast täies taplusekorras oma leerist, võtsid suurtükid oma võimu alla ja hakkasid saksa mõisameestele sekka laskma. Sakslased jahmatasid ja ei teadnud, mis sest arvata. Ka hakkasid shotlased rootslasi omale sakslaste vastu appi kutsuma, aga rootslased ei tahtnud kummalegi poole lüüa. Aga kui sakslased nägid, et shotlastel tõi taga oli, siis olid nad ka varsti jalul ja tungisid ühiselt shotlastele peale, kes oma pikkade torudega ka mitte ei viivitanud. Viimaks kisti shotlaste read lahku, siis tapeti neid maha nagu lambaid, ja talupojad, kes shotlastele ka mitte sõbrad ei olnud, tulid sakslastele appi ja tapsid ka mitte vähe shotlasi, kes varju ja peitu olid pugenud. Ja löödi ja lasti seal maha tunni aja ga üle 1500 mehe.“***) Ja ka Archibaldusel, nende ülemal, lasti kuul kehast läbi, aga ta jäi siiski elama. Ja ka pea kõik shoti pealikud ja juhatajad, kes tormijooksmistel olid üle jäänud, suured nägusad mehed, löödi armetult maha. See tüli ise aga oli ainult saksa mõisameeste ja shoti maasulaste vahel alanud, ilma et shoti ratsanikud ja mõisamehed osa oleksid võtnud, ja ehk nad küll ka sadulas olid, jäid nad ometi rahule ja vaatasid pealt, mis mängust välja tuleb. Aga kui nad nägid, et võit sakslastel oli, siis saatsid sakslaste juurde ja lasksid vabandada, et nemad sellest shoti maasulaste mässust midagi ei tea ega endid nendega sakslaste vastu ka mitte ei ole ühendanud. Sellepärast võtku sakslased nende ilmsüütust tähele panna ja ärgu maksku neile teiste süü pärast, mis ka sakslased nõnda vastu võtsid ja neile rahu töotasid. Aga kui teised shoti maasulased nägid, et nende asi luhta oli läinud, läksid nad ruttu oma lipuga venelaste juurde Rakvere maja alla, kus neid suure rõõmuga vastu võeti.

Siin pidasid sakslased ja shotlased, ühe isanda mehed, isekeskis taplust, ja moskvalane sai võidu

*) Russov, Op. cit., lhk. 72.

**) Minu sõrendus. B. L.

***) Minu sõrendus. B. L.

ja triumfi omale. Aga kui shotlased selle mängu tüki aega hiljem vastu ööd oleksid alanud, siis oleksid nad üsna kergesti kõigist sakslastest Rakvere all jagu saanud. Sest sakslased olid üsna purjus ja olid päeva otsa nõnda joonud, nagu seda enne iial tervel piiramise ajal polnud sündinud; sest nüüd maitses neile värske saagi peale jook hästi, mis neil peaaegu elu oleks maksnud. Shotlased aga, kes venelaste juurde olid põgenenud, viidi, ehk neid hakatuses küll hästi vastu võeti, ometi pärast rootslaste äraminekut vangis ja seotult Moskvasse, kus Rakverest tulnud venelased teistele Venemaal selgeks tegid, et nemad need shotlased oma vaprusel tapluses vangi olevat võtnud. Ja need vaesed mehed, üle seitsmekümne, saadeti Moskvas üsna armetult surma. See oli shotlaste õnn Liivimaal.“*)

Tsitteeritud kirjelduses äratub kohe alguses kahtlust, et relvades shoti maasulased kakeluses sakslastega lasid endid nii maha nootida, et neid langes tunni kestes 1500 meest, kuna sakslasi kõigest 30. See tundub juba uskmatu liialdusena, pealegi kui arvesse võtta, et „sakslased olid üsna purjus“, nagu Russov lausub. Samuti raske on uskuda, et shoti ratsanikud ja mõisamehed jäid erapooletuiks pealtvaatajaiks, eriti kui meeletuleta Russovi kinnitust, et 1500 mehe hulgas oli ka shotlaste ülem krahv Archibaldus, kel kuul kehast läbi lasti, aga siiski ellu jäi, kuna teiste ülemate kohta ütleb Russov: „pea kõik shoti pealikud ja juhatajad... löödi armetult maha.“ Kogu see kirjeldus avaldab erapoolikuse ilmseid jälgi ega vääri otsemõisemat uskumist.

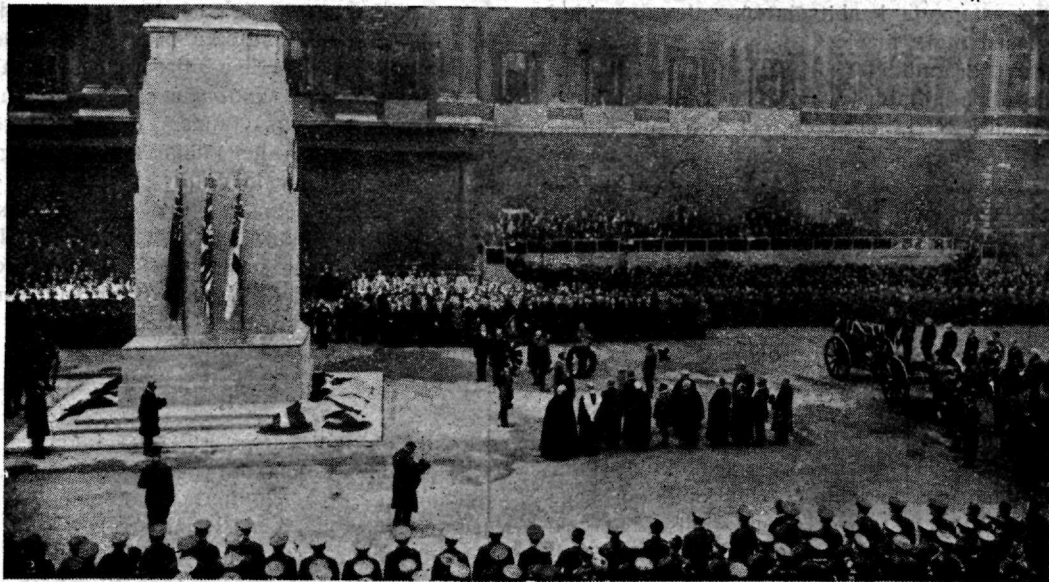
Sellega lõpevadki Russovi kroonika teated shotlastest. Mujal ta neid enam ei maini.

Kuid hilisemast ajast, a. 1610, teame meie jälle shoti sõdurite vastuhakkamisest Tallinnas; millest kõneleb meile pikem protokoll, alalhoitud Tallinna linna arhiivis. See dokument pakub ilmeka pildi tolleaegsetest kombetest.

Need kasinad andmed, mille järele shotlaste üldarv pidi ulatama kuni 5000 meheni, millise arvu hulka kuulusid Russovi järele sõjamehed ja kaubitsejad, lasevad oletada, et inglise kaupmehed Tallinnas juba tol ajal avaldasid õige elavat tegevust.

Selle viimase oletuse kohta leiame tõendavaid dokumente Tallinna linna-arhiivist, kus leidub inglise kaupmehed John Brown'i kuus võlaraamatut 1678.—1691. aastast. Kui ka shoti (inglise) sõjaväelaste kohta meie kodumaal ei leidu hiljem enam mingi andmeid, näksee inglaste-äri-meeste koloniseerimise tung idasse aina kasvavat, kuigi neile on nähtavasti tehtud suuri takistusi. Kogu kaubitsemine Venemaaga pidi minema tol ajal maksvate korralduste vastavalt Tallinna kaudu, kuid sellest maksvast seadusest näksee

*) B. Russov, Op. cit., lhk. 73 ja 74.

Ilmasõjas langenud Briti sõjaväelaste mälestussamba — Conotaph'i avamine Inglise kuninga George V poolt 11. nov. 1920. a. Londonis, Whitehall'i ees. Inglise kuningas George V. (X)

inglased vähe hoolivat: nad asuvad elama Narva, et sealt olla otsäkoheses kaubanduslikus ühenduses Venemaaga. Igatahes on Narva inglise koloonia olnud õige arvukas, nagu seda võib oletada inglaste rohkete haudade järele Narva surnuaial. Arvatavasti olid need Narvas elavad inglased rõhuvas enamuses ärimehed, kes kaubitsesid sealt otsekohe Venemaaga.

Ka on inglase asutatud 1633. aastal praegu veel Tallinnas töötav firma Clayhills and Son, mille esimene omanik oli pärit Shotist Dundee'st, kuigi selle firma hilisemad ja praegused omanikud on sakslased.

C. Russwurm*) kirjutab: „1720. a. maandus Naissaarel inglise ja rootsi laevastik ja põletasid ära seal ühe talupoja maja.“

Inglaste kaubitsemine Eestis näitab tõusvat joont kuni XIX sajangu alguni, millest tunnistust annab Tallinna linna arhiivis leiduv inglise vabrikute kaupade nimestik 1800. aastast. See kestab kuni kontinentaalse blokaadini.

Mai kuus 1801. a. saab osa inglise laevastikust käsu sõita Balti merde ühenduses Vene keisri Paul I Põhja konföderatsiooni kavatsustega. Selle laevastiku juhatajaks nimetatakse inglise rahvuskangelane Nelson, kelle juhatusel inglased ristlevad meie rannamaile, kuid meigi ilusam aastaaeg on viscount Nelsoni tervisele liiga

*) C. Russwurm, Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehtlands und auf Runö. I Theil. Réval, 1855. Lhk. 153.

karm ning juba sama aasta juunikuus lahkub Nelson inglise Balti mere laevastiku juhi kohalt.

Sama C. Russwurm kinnitab ülaltsiteeritud raamatu täiendavas osas, et leiduvad veel „1807. a. Naissaarele maetud inglaste hauad ja mälestussambad“.

Krimmi sõja ajal külastab Tallinnat uuesti inglaste laevastik, blokeerides Balti mere sadamaid.

Sellest ajast kõnelevad meile jällegi Naissaarel leiduvad inglise madruste hauad.

Selle kohta leiame C. Russwurmil*) järgmise märkme:

„1854. a. oli Naissaare juures inglise laevastiku, Napieri juhatusel, ankrusseisu koht ja jaam. Vaenlased maandusid saarel, matsid sinna oma surnud, kohtlesid elanikke sõbralikult, maksid toiduainete eest rikkalikult ja raiusid või põletasid kroonumetsast üle 12.000 sülla ehitusmetsa.“

C. Russwurmi teose täiendavas osas**) leidub veel järgnev lisandus:

„1855. a. kevadel külastas Balti mere inglise laevastiku admiral sir R. Dundas ja mitmed tema ohvitserid uut kirikut, mis pea küll valmis, aga veel pühitsemata; oli ju inglise laevastik uuesti Naissaare ligidal seisukoha võtnud. Kiriku surnuaial on ka maetud 1854. a. surnud inglise ohvitserid ja madrused.“

*) C. Russwurm, Op. cit. lhk. 153.

**) C. Russwurm, Op. cit. lhk. 396 ja 397.

Sõjameestena ja kaubitsejatena tulevad esimesed inglased meie maale.

Russovi kroonikas shotlaste ülemana nimetatud krahv Archibaldusest oletab Tallinna linnaarhivaar hra Greiffenhagen, et see oli hiljem Eestis tegutsevate krahvide Douglaste siinse haru esiisa. Kui palju sel oletusel tõelist alust on, jäägu vastavale genealoogilisele uurimusele tõestamiseks. Tehes isiklike järelpärimisi selle väljasurenud perekonna kaudsete sugulaste keskel, teadsid need mulle jutustada legendaarseid perekonna andmeid, mille järele siinsete krahv Douglaste eelkäija Eesti tulnud Soomest, kus ta oma äkilises meeles maha löönud mehe, mille eest teda oleks karistatud, kuid ta pidanud paremaks Eesti põgeneda. Varsti peale päralejõudmist tapnud sama Douglas ka Eestis mehe, kuid siinne moraal olnud selles suhtes palju leplikum, ega pole krahv Douglast ähvardanud sellise teo eest mingi karistus. Kahjuks ei leidu Douglaste perekonnast sellist põhjapanevat genealoogilist uurimust, nagu on olemas näiteks Ungern-Sternbergide kohta. Teame ainult, et krahv Douglased on kantud Eestimaa aadeli matriiklisse juba 28. mail 1654. aastal.

Krahv Otto Gustav von Douglas oli Eestimaa kuberneriks 31. juulist 1738. a. kuni 11. märtsini 1740. a. ja teda tuletab meele veel tänapäevalgi Tallinna Toompeal Douglase nimeline tänav.

Muidu aga pole see sõjameeste perekond, kelle mitmed võsud kandsid vene sõjaväe mundrit, jätnud suuremaid ja sügavamaid jälgi meie kodumaa ellu, kuigi oleks soovitav ning huvitav jälgida selle perekonna ajalugu, võttes lähtekohaks eelpool juba nimetatud Th. Fischeri „The skots in Sweden“ andmed ja siis uurida Douglaste suguvõsa liikumist Soomes ja Eestis.

Siiski on krahv Douglased inglise aadliku silmapaistvam esindaja meie maal, kuna teised kolm inglise päritolu perekonda Löwis of Menar, krahv O'Rourke ja Mac Duvall on veelgi tähelepanematult läbistanud meie maa kultuurialugu. Esimesed on nii saksastunud, et nad oma nimegi juba täitsa saksapäraselt hääldavad, kuna iirlased O'Rourke'd on elanud Lõuna-Eestis, eriti Tartus, ja viimascna nimetatust teame ainult, et ta oli XVII sajangul Sagadi mõisa omanik.

Löwis of Menar'ide sugukonna ühe liikme, Andreas von Löwis of Menari kohta on ilmunud küll 181-leheküljeline teos 1846. a. Berliinis, kuid kahjuks pole olnud võimalust tutvuneda selle raamatuga.*) Nimetatud teose autor K. L. Blum nimetavat Andreas von Löwis of Menari viimaseks rüütlik, sest rüütlikkus olla olnud selle aadliku iseloomu kaunim ja olulisem külg.

*) Ein Bild aus den Ostseeprovinzen oder Andreas von Löwis of Menar. Von Dr. K. L. Blum, Berlin. Verlag von Dunker und Humblot, 1846.

Aastate kestes on aga need neli (võib olla, et neid rohkemgi oli) aadlikku perekonda, kelle esivanemad on pärit Inglise-, Iiri- ja Shotimaalt, nii kokku sulanud meie kodumaa saksa aadliku enamusega ja nii saksastunud, et vahetegemine nende ja sakslaste vahel kuulus ainult veel genealoogilise uurimuse valdkonda. Järeltulejad unustasid pea täiesti oma päritolu, kahekordistades koguni oma aadlikkuse partiklit, nagu von Löwis of Menar. Nagu saksastusid ka need üksikud inglannad, kes olid abiellunud Balti aadlikkudega Eestis, ja nende lapsed, nagu, näiteks, miss Rigby, kelle õest meie hiljemalt kõneleme.

II.

Eestit on meteorina riivanud inglanna, kes XVIII sajangu kolmandal veerandil sünnitas nii palju tolmu, jutte, pamflette ja keelepeksu kogu Euroopa kõrgemas seltskonnas ja keda võib kindlasti nimetada oma aja huvitavamaks ja omapärasemaks naiseks, neiu-nimega Elizabeth Chudleigh, kelle lahutusprotsess sünnitas sama kõmulist tähelepanu, nagu tema lugematud armuloodki neiu-, abielu- ja lesepõlves, andes ikka ja jälle uut kõneainet kõigil aegadel elanud keelepeksuharrastajaile.

Miss Elizabeth Chudleigh sündis 1720 a. kolonel Chudleigh, vaese maa-aadliku tütreana Plymouthi ligidal. Õige vara kaotas ta mõlemad vanemad. Elavaloomuline, tuulihingeline, ettekujutusvõimega, haruldaselt ilus tütarlaps avaldas juba varakult erakorralisi kalduvusi lõbudele ja hiilgusele, harrastades ühtlasi kõike seda, mida tol ajal peeti meeste eesõiguseks.

Kord nägi teda metsas härra Pulteney, keda väimustas miss Chudleigh suur ilu ning olles sõbralikus vahekorras Wales'i printsiga muretses see temale 1743. a. kojadaami koha Wales'i printsessi juure. Väimukas ja kergemeelne miss tutvuneh 1744. a. meriväe leitnant Hervey'ga. 4. augustil 1744. a. abiellub miss Elizabeth Chudleigh salaja külakirikus neli aastat noorema A. Hervey'ga. Nende abielu kantakse eriraamatusse, mis siis kinni pitseeritakse. Kogu abielu pidi jääma saladusse, kuna mõlemad olid vaesed. Kuu aja pärast sõidab A. Hervey Ida-Indiasse. Mõlemad olid pettunud abielust ja peagi algab kirjavahetuses küsimuse harutamine, kuidas likvideerida abielu.

Kui Hervey pärib oma surnult onult krahv Bristol'i tiitli, tunneb ikka oma neiuime kandev miss Chudleigh uuesti huvi oma mehe vastu, kuid ainult lühikeseks ajaks. Vaheajal on ta tutvunenud hertsog Kingstoniga, kelle armukeseks saamine teda üksi ei huvita, vaid ta võtab vastu temast märksa vanema ja Inglismaal tol ajal kõige rikkama mehe abiellumise ettepaneku. Selleks aga on vaja likvideerida endine abielu Hervey — krahv Bristoliga, kes ka ise

Inglise kunstnik Francis Dodd'i sõjamaal.

Ülekuulamine.

soovib lahutust. Vaimulik kohus tunnistas abi Hervey-Chudleigh abielu mitteseaduslikuks 10. veebr. 1769. a. ja juba 8. märtsil samal aastal abiellub miss Elizabeth Chudleigh Evelyn Pierrepoint'iga, kes oli teine hertsog ja kuues krahv Kingston upon Hull (normannide valdamisest saadik auväärseks peetud, kuid alles 1627. a. peeride hulka võetud sugu viimane võsu).

Tüdinenud seltskondlikkudest lõbudest, otsustas milady asuda elama ühte hertsog Kingstoni lossidest, lootes leida maaelu lõbudes meelelahutust oma igavusele. See idee oli talle seda armsam, et lootis, et lord Kingston saadab teda ja et maaelu üksluisus ja kahetsus lahkuda kuninglikust õuest ning Londonist, mõjuvad ehk mehele nii masendavalt, et milady peagi võiks lõbu tunda lesepõlve mõnusustest.

Kuid milady pettus oma oletustes. Maaelu mõjus mõlemale ainult kosutavalt. Siis pani milady oma mehele ette asuda kuhugile soomaastikus asuvasse lossi, nagu kahevõitlusele minnes, kumba rutem niidab surm. Hertsog Kingston oli liiga õnnetu, et tahta hakata vastu oma abikaasale; põlglikult täitis ta tema soovi. Kuus kuud hiljem oli lady Kingston'il rõõm sängitada oma mees perekonna matmispaika Londoni igavesele unele.

Abielu algul oli hertsog Kingston määranud kogu oma varanduse naise tarvitada selle eluajal, tingimisega, et ta enam ei abielluks. See testament jättis päranduseta seadusliku pärtija, vennapoja Evelyn Meadow'i ning määras varanduse peale hertsoginna surma Evelyn Meadow'i nooremale vennale.

Lesepõlves algas lady Kingstoni lõbutsemine ja meeletu pillamine uue hooga. Tüdinenud Londonist rändab ta ringi kogu Euroopas.

Kuid varsti algatab varandusest ilma jäänud Evelyn Meadow lady Kingstoni vastu protsessi kahe mehe pidamises. Kaebtuse harutamine sünnib peeride-kogu koosolekul, millele tõttab ka hertsoginna Kingston Itaaliast. Kohus tunnistab ühel häälel lady Kingstoni süüdlaseks sel alusel, et esimene abielu Hervey'ga oli seaduslik ja ükski kohus ei saa inglise seaduste järele tunnistada seaduslikku toimingut mitteseaduslikuks, ja kuna miss ei olnud lahutatud Hervey'st abielludes Kingstoniga, oli ta ühel ajal abielus kahe mehega. Selle otsuse põhjal ootas teda karistusena paremale käele tulimärgi põletamine, millest ta vabanes üksi selle asjaolu tõttu, et kuulus ikkagi oma esimese mehe järele peeride hulka ja peerid olid vabad sellasest häbistavast karistusest.

Olles sellega võimatuks tehtud Inglismaal, ei jõudnud protsessi algataja siiski oma eesmärgile: varandused jättis kohus krahvina Bristolile, nagu ametlikult nüüd nimetati miss Chudleigh'd tema esimese mehe järele. Peale protsessi lõppu otsustab Elizabeth Chudleigh sõita läbi mahagoonist jahtlaeval Peterburi, tahtes kinkida keiserinna Katariina II oma uhke jahtlaeva ja palju hinnalisi kunstiteoseid hertsog Kingstoni kogudest. Jaht, mis oli varustatud isegi 8 kahuriga, jooksis Ingeri kallastele karidele, kuid päästeti hiljem, viidi Peterburi, kus Katariina laskis selle omal kulul ära parandada, võttes vastu päris vürstlike auaeraldustega hertsoginna Kingstoni. Soovides kanda keiserinna pilti kaelas, nagu seda kandsid suurte maaalade naisomanikud õue ringkonna daamid, ostab hertsoginna Kingston parun Rosenilt Virumaalt kolm mõisat Voka, Oro ja Toila, andes esimesele neist nimeks oma neiu-põlve nime Chudleigh, millist nimetust kannab see mõis saksa keeles veel tänapäevalgi. Keiserinna pildi kandmise õigust see aga ei toonud; see oli üksi vene alamate eesõigus.

Nähtavasti oli lady Kingstonil mõnel silmapilgul kavatsus asuda oma mõisatesse: jahtlaeva kahurid tuuakse Voka mõisa ja algab lossi ehitus Oro mõisa, kuigi ainult vundament rajatakse ja siis see ettevõtte pooleli jääb. Lühemat aega peatabki lady Kingston oma uutest mõisatest, mille eest ta maksnud 85.000 rubla, ühes suure saafkonnaga, tema kaaslannad ja tolleaegne lemmik, vene kaardiväe ohvitser Garnovski. See oma aja pöörasem naine on lõikunud Virumaal lühikest aega aega elades isegi kohaliste eestlaste mällu nii sügavalt, et veel tänapäevalgi Voka, Oro ja Toila ümbruskonna elanikud teavad pajatada nii mõndagi kummalist hullust hertsoginast. Tema erakorriline olevus tekitas igal pool, kuhu ta ilmus, legendaarseid jutte. Voka, Oro ja Toila mõisadki muutuvad mingi kummaliste oletuste keskkohaks. Ajakiri „Inland“ kirjutab, tõsi

küll märksa hiljem, kulla leiust Voka mõisas ja Pühajões on tõepoolest leida läikivat liiva, mida on ekslikult peetud kullaliivaks.

Veel teist korda külastab lady Kingston Venemaad ja omi mõisaid, tulles seekord maad mööda Riia kaudu, kus teda vastu võtma ilmub poola vürst Radzivil, üks tema endine lemmik, kulutades 120.000 sterlingi selleks muinasjutuliseks vastuvõtuks. Lühikese viibimise järele Eestis sõidab lady Kingston tagasi Pariisi, kus omandab 1.400.000 livre'i eest lossi Orleani hertsogilt ja sureb 28. augustil 1788. a. Pariisis, tehes testamendi, milles ta pärandas varandusi ka vene keisrinnale ja paavstile. Eestimaaal asuvad mõisad oli ta varem juba kinkinud oma lemmikule Garnovskile. Testament oli Pariisis tehtud, aga vastavalt inglise seadustele ja tühistati selle tõttu. Testament ise on aga Eestis alal hoidunud, kuuludes Eestimaa Kirjanduse Seltsile Tallinnas ja hoitakse alal Toompeal nõndanimetatud Proviintsiaal-Muuseumi keldriruumides olevas raamatukogus. See on uhke nahk pergamendile kirjutatud hiiglakaustaline dokument, mis kannab peale tunnistajate allkirjade veel inglise notaari, testamendi sõlmija, oma ja Kentenburi piiskopi pitsatit. Kaunis arhivaal!

Koguni iselimeline on teine inglanna, kes XIX sajangul külastab Eestit: miss Elizabeth Rigby.

Elizabeth Rigby on sündinud Norwichis 17. novembril 1809. a. dr. Edward Rigby ja tema teise naise Anne'i viienda lapsena ja neljanda tütreana. Pärast isa surma 1821. a. asus ta emaga Framinghami Norwichi ligidal, kust 1827. a. kolib kogu perekonnaga kaheks aastaks Heidelbergi linna Saksamaal, omandades seal täiuslikult saksa keele. 1836. a., peale teistkordset reisi Saksamaale, kirjutab ta soliidse, kuid ebasõbraliku teose Goethet ajakirjale „Foreign Quarterly Review'le“, mille ligemaks kaastööliseks ta sest ajast hakkab. 1838. a. sõitis ta esmakordselt Peterburi ja sealt Tallinna, et külastada oma seal abielus olevat õde. Siia jääb ta kuni 1841. a. Tallinnast saadab miss E. Rigby oma emale rea kirju, mis ta Inglismaale 1841. a. kevadel tagasi jõudes avaldab eriraamatuna Murray kirjastusel pealkirjaga „A Residence on the shores of Baltic“, millest hiljem ilmub veel kolm trükki veidi muudetud pealkirjaga „Letters from the shores of the Baltic“. Järgnevad mitmed pikemad kirjutused küll eelpoolnimetatud ajakirjas, küll eriraamatutena. 1843. a. juba oli ilmunud miss Rigby'lt novell „Juudi neiu“, kellega Tallinnas kohtamisest ta kõneleb juba oma Balti kirjades. 1846. a. avaldab viljakas naiskirjanik novelliköite „Livonian tales“ („Liivi jutud“).

9. aprillil 1849. a. abiellub miss E. Rigby sir C. L. Eastlake'iga, tol ajal juba 56-aastase tüdud kunstnikuga. Kuna miss Rigby ise ka maalilis ja mõnigi tema kirjutus käsitas kunstiküsi-

musi, siis andub ta peale abiellumist täielikult viimastele, avaldades rea teoseid. Peale abi-kaasa surma, mis tabas ta Pisas 1865. a., muutub lese lady Eastlake kunsti-kirjanduslik tegevus eriti viljakaks: ta avaldab ise rea raamatuid, nagu näiteks 1883. a. „Five great painters“ („Viis suurt kunstnikku“) ja täiendab ja korraldab uusi trükke oma mehe teostest. See viljakas töö õhng kestab kuni lady Eastlake surmani kõr- ges vanaduses 2. oktoobril 1893. aastal.

Lady Eastlake oli kena, korrapärase välimu- sega, kõrge kujuga daam, kelle leiame kujutatult mitmes sir Eastlake kompositsioonis.

Kahekümneühiksa-aastase neiuana tuleb ta Tallinna peale lühemat Peterburis viibimist. Venemaa lahkuminevad nähised leiavad temas kä- redat arvustust ja Eesti jõudes tunneb ta siin enesel olevat märksa kodusema, kuigi siinsedki olud äratavad temas võõrastust. Tema õde on Tallinnas abielus kellegi Balti aadlikuga ja mu- dugi on see üksi tolleaja saksa mõisnikkude selts- kond, milles veedab miss Rigby oma siinviibi- mise aja.

Kuid ta tunneb vajadust kokku puutuda maa pärisrahva, eestlastega, kelle rõhutatud olukord te- mas leiab kaastundva südame, kuna inglanna kunstniku silm küünib nägema isegi põlatud eest- laste ilu.

Kahekõitlise, anoniimselt ilmunud teose „Let- ters from the shores of the Baltic“ teise trüki juure on liidetud kaksikümmend vaslkõiget, mis on valmistatud tundmata autori poolt miss Rigby õlimaalide ja viskendite järele. Enamus neist vaslkõigetest käsitlevad maastikulisi aineid, ka- hele aga on olnud mudeliks: esimesele eesti neiu voki taga, rahvuslikus riietuses, lahtised juuksed seljal, ja teisele: eesti noormees pikas mustas rüüs ja pastlates. Viimase ilust kõneleb miss Rigby vaimustatult oma „Balti kirjades“.

Miss Rigby laseb end juhtida eesti talupoja elumaija ja hiljem kirjeldab Valtu mõisa lammaste

talli. Võrdlus nende kahe ehituse vahel on loo- mulikult viimase kasuks.

Palju muudki avaldab võõrastava mulje ko- guni teistsuguses õhkkonnas kasvanud inglan- nale ja „Balti kirjade“ lehekülgedelt leiame õige salyavaid arvustuslikke märkusi, mis olid kõik muud kui meelepärased nii kaasaeglastele kui ka hiljem Balti sakslastele, kes suhtusid oma aad- likute vaadetele kohanedes eitavalt nende kirjade demokraatlikumale meeolule. Sellega ongi vist seletatav, et see raamat on meile pea tund- matuks jäänud: eestlastest pole seni keegi avalik- kult tähelepanu juhtinud ei sellele ega ka teisele miss Rigby teosele, mille ained on samuti pärit Eestist.

Novellikogu „Liivi jutud“ ilmus nagu „Balti kirjadki“ ilma autori nimeta; tiitlilehel leiame ain- lult märkuse, et nende kirjutajaks on „Balti kir- jade“ autor.

„Liivi jutud“ sisaldavad kolm novelli: „The disponent“ („Kubjas“), „The Wolves“ („Hun- did“) ja „The Jewess“ („Juudi neiu“). Neist on kaks esimest otsekoheselt eesti elust võetud, kuna kolmas on oma ainelt kaudselt meie kodu- maad ja selle elu puudutav. Esimeses kirjeldab miss Rigby eesti vanu pulmakombeid ja teises on käsitlust leidnud libahundi teem. Mõlemad ju- tustused on läbi põimitud eesti ütelnuste ja üksikute sõnadega. Veidi sentimentaalselt vestab inglanna neist nähistest ja muljetest, mis ta Ees- tist kaasa viinud.

Lady Rigby-Eastlake meie lolusid käsitlev looming on tõsisema tähelepanu vääriiline eriti meil Eestis, nagu oli nende autorgi inglaste eneste, ühe tema eluloo kirjutaja tunnistuse järele: „tüü- piliseks inglise „grande dame'iks“, kes oli rahu- likkude ja pealesundimatute maneeridega, intel- lektuaalne ja julge, kõrgesti austatud ja lugupee- tud Londoni kõige paremas seltskonnas ligi viis- kümmend aastat.“

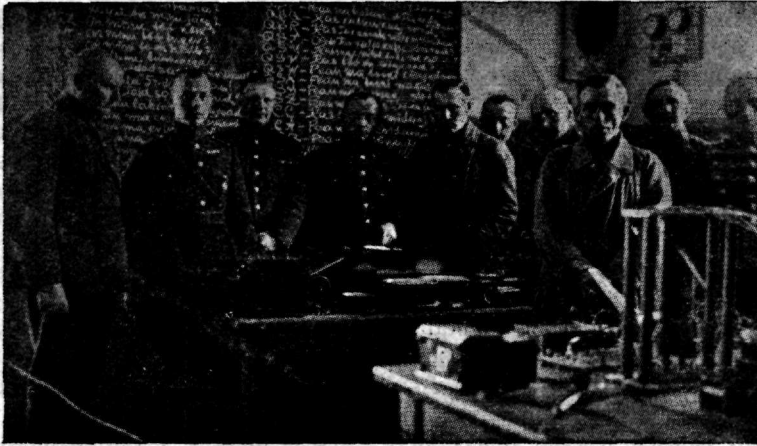
Kõrgema sõjakooli suviste õppuste algus.

1. juunist algas Kõrgema Sõjakooli suviste õppuste 1. periood, mille eesmärgiks oli õpilasi ettevalmistada üldtaktika ja kindralstaabi teenistuse välisõidule. Perioodi avas kolonel Brede meie pealinna kaitsekindlustuste tutvustamisega. Õpilased võisid veel kord veen- duda, et muistsest ajast kuulsad valvurid — saared Aegna ja Naissaar, on endisest kindla- mini Lindanisa valvel.

Edasi kolonel Brede andis põhjaliku ülevaate meie laskemoona oludest ja juhatusi, kuis or- ganiseerida ladusid. Pääsküla piirkonnas peeti praktiline harjutus suurtükiväe taktika alal.

Leib ja liha on sõduri peamisi toiduaineid. Nendega varustamise küsimus on varustustakti- kas olnud raskuspunktiks. Kolonel Reimān- ni juhatusel tutvuneti leiva ja liha varustami- sega tegelikus elus. Selgus, et tehnika arendes see küsimus tulevikus võib leida lihtsamaid la- hendusi, kui senistes sõdades.

Ringkäigul Rotermaani tehastes (kus valmistatakse praegu leiba Tallinna garnisonile) selgus, et need tehased vähema pingutuseta võivad anda päevas 100.000 sõdurile tarvilise leivanormi. Tarvis sõjapuhul korraldada ainult vastav transport (näiteks vedu transport-len-

Kõrgem sõjakool sidepataljoni raadioklassis.

nukitel) ja parajalt värske Rotermanni leib on saadaval igal ajal igas rinde punktis. Mis puutub lihasse, siis oli võimalus näha „Eestoonia“ eksporttapamajas, kuis täiesti elurõõmus siga mõnekümne minuti jooksul muudeti mitte ainult maitsevaks lihaks sisemaal, vaid ihaldavaks toiduks välisturgudel. Kõrgema Sõjakooli õpilased tõendasid, et neil tapmist pealtvaadates olevat kadunud liha himu paariks päevaks. Seda nähtust tuleks uurida kui üht liha-ga varustamise viit tulevikus...

Kolonel Jervani juhatusel tutvuneti sanitar- ja evakuatsiooni abinõudega meil. Sellel alal on otsitud ja leitud endisest paremaid abinõusid.

1. perioodi muljerikkamaks osaks kujunes kolonel Riiberigi juhatusel inseneriasjanduse praktiline harjutus maastikul Kadriina rajoonis ja tutvunemine pioneer- ja sidealadega Jägala laagris. Õpilastel oli võimalus Kadriina maastikul kontrollida oma talvist maastiku organiseerimise tööd kaardil (samas rajoonis) ja ühtlasi tutvuda kodumaa ilusa ja kuulsa maanurgaga. Siin nähti Kalevipojalt küntud Neeruti mägesid, Tarvanpä linnamäge, lauluisa Kreutzvaldi sünnikohta (Jõepera as.) jne.

Meiepõlve kadrinamees otsib omalt põllult alapärasemat kivi, viib leitud oma poisustpoja saatel kirikaiale ja asetab Vabadussõjas langenute mälestussambasse. Nii, koos pojaga, jäädvustatakse kangelaste mälestus mitte ainult kivvi, vaid ka pähe ja südamesse. Niisugused on need Lauluisa kodunurga mehed... Kõrge-

ma Sõjakooli õpilasi võeti Kadrinas vastu kui oodatavamaid külalisi.

Jägala laagris täpselt kalkuleeritud aja järele olid õpilased ametis varahommikust hilisööni.

Sõjaväe inseneri ala on lai ja huvitav. Inseneriväe juhid lühikese aja (laagris 1½ päeva peale vaatamata andsid õpilastele ülevaate meie oludest inseneriasjanduses, tutvustasid põhjalikult *alasisid, mis paljudele Ilma- ja Vabadussõjast tundmatud, nagu kiirsillad, raadio, postituid, sidekoerad, fugaasid jne.*

Kolonel Riiberigi ja ohvitserkonna vastutulekul kujunes õppereis ka külaskäiguks inseneriväkke. Õpilastele pakuti suurimaid mugavusi, mis üldse võimaldab laagrielu ja seda suure oskuse ja südamlikkusega. Sarnaselt koosveedetud päevad kannavad meie kodukaitsetes paremat vilja täna ja tulevikus.

Teel Kadrinast Jägalasse külastati N. soomusrongide rügementi, kus rüüli ja ohvitserkonna lahkel vastulekul tutvuti soomusrongidega ja veedeti öö külalistena.

Kõrgema Sõjakooli suviste õppuste 1. periood on lõppemas. See on õpetlik ja muljerikas periood. Palju suviseid õppetöid on veel ees. Ei ole põhjust oletada, et nad saaks olema vähem õppe- ja muljerikkad. Senise järele võib konstateerida, et Kõrgema sõjakooli õppetööd on juhitud põhimõttel: kogudem õppides mitte ainult pähe, vaid ka südamesse...

E. A.

19. juunil 1927. a.

Noorsoo sõjaline ettevalmistus.

Sõjalise õppuste instruktorite ettevalmistamise kursuse avamine.

Sõjaministri käsukirja alusel kindralstaabi juures korraldatud sõjalise õppuse instruktorite kursused avati ohvitseride keskkogu kasiinos 27. juunil. Avamisaktusele olid ilmunud sõjaminister kindralstaabi kindral-major N. Reek, Haridusministri k. t. Dr. J. Masing, teisi kutsutud külalisi ja ajakirjanikke.

Kursuste juhataja kindralstaabi VI osak. ül. k. t. kolonel-leitnant **A. Traksmann** esines alljärgneva avamiskõnega (kõik kõned toodud kokkuvõttes):

„Kõrgesti austatud Hra Sõjaminister, hra Haridusminister, lugupeetud külalised, hrad ohvitserid!

On saanud harjunud kombeks vähegi tähtsamaid toiminguid alata teatud pidulikkusega.

Täna avatakse sõjalise õppuse instruktorite kursused. See sündmus meie kaitsevæes, kuigi väikene oma ulatuselt, on siiski niivõrra tähtis, et teda alla kriipsutada ja jäädvustada teatud pidulikkusega.

Sõjalise õppuse instruktorite kursused on omale ülesandeks teinud valmistada ette õpetajaid — instruktoore sõjalise kasvatus ja õpetuse andmiseks koolides.

Kaitsevæeteenistuse seaduse vastuvõtmisega märtsis 1926., meie rahva esitus — Riigikogu — on käskinud kõigis riigi-, omavalitsuste- ja eraõppeasutustes sisse viia sõjaline kasvatus ja õpetus.

Sõjaline kasvatus ja õpetus koolides — see on koguni uus ala, mille teostamise kohta meil puuduvad otsekohesed kogemused, kuigi meil on vastavaid tähelepanekuid ja õpiseid teistest riikidest

Seni sõjalist kasvatust ja õpetust meie noorsoole on annud kaitsevägi, kelle ridadest on kohustatud läbi käima kõik noormehed. Alates 1925. a. seda tööd on teinud ka kaitseliit, kelle tegevus järk-järgult on laienenud.

Tulevasest õppeaastast alates see ala kuulub ka meie õppeasutuste õppekavadesse — korralise kasvatus- ja õppeainena. Esimeses järjekorras seda ala hakatakse õpetama kõigis kesk- ja kutsekoolides.

Uue õppeala sisseviimine koolidesse on seotud suurte raskustega. Olles selles täiesti teadlik, ongi otsustatud kutsuda ellu sõjalise õppuse instruktorite kursused, kus peavad valmima

need esimesed pioneerid, kes sellel alal asuvad tööle meie koolides.

Õpetaja isikul on otsustav tähtsus selle kohta, kas teatud õppeala koolis areneb edukalt või mitte. Õpetaja isiklikust väärtusest, tema tublidusest, energiast ja huvist aine ning õpilaste vastu oleneb täiel määral kasvatus ja õppetöö edu!

Sõjaline kasvatus ja õpetus kui uus ala, on selles mõttes eriti nõudlik nende vastu, kes on otsustanud ennast pühendada sellele tööle. Teie tuleviku ülesanded sõjalise õppuse instruktoritena on neljasugused

- olla meie noorsoo kasvatajad sõjaliselt;
- olla meie noorsoo õpetajad instruktorid sõjaliselt;
- esineda sõjaväeliste juhtidena;
- levitada ja propageerida sõjaasjandust meie seltskonnas.

Nende ülesannete üksikasjalik vaatlemine kuulub kursuste õppekavasse. Olgu siinkohal tähendatud ainult niipalju, et sõjaline kasvatus ja õpetus tuleb koolidesse niiviisi sisse viia, et ta orgaaniliselt liituks teiste õppealadega — üheks lahutamatuks tervikuks, mille lõpusiht on — meie noorsoo kõigekülgne arenemine.

Sisuliselt sõjaline kasvatus ja väljaõpe ei ole kuidagi viisi vastolus üldiste pädagoogiliste põhimõtetega. Kui üldise kasvatus eesmärk on noore inimese kõigekülgne, harmooniline arenemine, siis neid samu eesmärke taotleb ka sõjaline kasvatus. Meetodiliselt sõjaline kasvatus ja väljaõpe on rajatud täiesti modernsetele põhilistele: tema eesmärgiks on töökooli süsteemi maksmapanemine nii klassis kui väljal — ideaal, mille poole püüab ka üldharidusline kool kõige jõuga.

Ka ideeliselt sõjaline kasvatus ja väljaõpe ei ole mitte mõnesuguste kodanikkude kahjulikkude sõjaliste tendentside ja kirgede õhutamine, mis takistab rahulikku tööd, vaid see on kodanikule paratamatult tarvilik ettevalmistus nende ülesannete täitmiseks, mida ta vajab oma kodukolde ja igapäevase töö kaitseks. Need kaks ala: tööõppus ja kaitseõppus meie olukorras kuuluvad lahutamatu kokku nii ideeliselt, sisuliselt kui meetodiliselt. Noorele kodani-

kule neid tuleb õpetada koos — kodus, koolis ja väljaspool kooli.

Niipalju meie töö eesmärkidest. Pöördudes lühikese ülevaatega meie töö juure kursustel, loen tarvilikuks alla kriiputada järgmist:

Õppetöö aluseks kursustel on võetud see õppekava, mille järele Teil tuleb õpetada koolides. Kursused on endale ülesandeks teinud Teiega koos läbi töötada kõik need küsimused, mida Teil tuleb käsitleda koolides. Kursuste töö areneb peasjalikult kahes sihis:

- arendada Teie eneste silmaringi sõjaasjanduses ja pädagoogikas;
- õpetada Teid kasvatama ja õpetama teisi, s. o. Teie tulevase õpilasi.

Õppejõududena kursustel esinevad nii Sõjamineisteriumi kui Haridusministeeriumi tegelased.

Tähtsamad alad, mis tulevad läbitöötamisele, on:

- pädagoogika ja didaktika;
- kaitseõppuse meetodika;
- tervishoid ja kehaline kasvatus;
- eesti keele praktika;
- mitmesugused praktilised tööd kõigil neil aladel, mida Teil tuleb õpetada koolides, nimelt: laskeasjandus, riiviline ettevalmistus, taktikaline väljaõpe, sõjaväe topograafia, fortifikatsioon jne.

Wastavalt sõjainistri käsukirjas avaldatud nõudele erilist rõhku on pandud praktilistele töödele, püüdes muuta kursused töökooliks selle sõna kõige otsemas mõttes. Üldisest õppetundide arvust — 294 — praktilistele töödele on määratud 220 t. või 75%. Igal ühel Teist tuleb täita 2—3 iseseisvat tööd, anda sama palju praktilisi tunde ühes vastavate õppevahendite valmistamisega jne. Ma ei salga, et töö kursustel Teile kujuneb pinevaks ja mitte kergeks. Vaba aega jääb vähe üle. Paljud õppealad, eriti, näiteks, laskeasjandus, sõjaväelise distsipliini alused jne. koolides tulevad rajada sootu teistsugustele põhimõtetele kui see on kaitseväes. Nendele aladele kursustel meil tulevad leida uued meetodid ja käsitlemise viisid. Seega ees seisab pinev õppetöö, mis nõuab täit jõupingutust.

Mind on määratud juhatama seda tööd. Olles täiel määral teadlik võimalikkudes raskustes, ma ühtlasi usun kindlasti selle töö edusse. Seda sellepärast, et loodan Teie eneste heatahtlikule, töö rõõmsale kaasabile. Teie olete kursustele tulnud mitte käsu sunnil, vaid

olete uue tööala valinud oma vabatahtlikul soovil. Seega Teil on huvi asja vastu, sest tahate end pühendada uuele alale. Mina, kursuste juhatajana, ja õpetajad, tahame teha kõik mis meie võimuses, et see uus ala ja Teie õppetöö sel alal muutuks huvitavaks ja kasulikuks.

Isiklikult minu ja kõikide õpetajate nimel soovin Teile jõudu ja head tervist eelseisvas töös!“ *

Selle järele pidas tervituskõne Sõjamineister kindral N. Reek.

„Lugupeetud härra Minister, lugupeetud külalised, härrad ohvitserid!

Käesoleval silmapilgul, avades sõjalise õppuse instruktorete kursusi, asume tegelikult juba varemalt maksmapandud seaduse täitmisele, mis käsitleb sõjalist kasvatust ja ettevalmistust koolides.

Teie, härrad, olete esimesed teerajajad, esimesed pioneerid, kes peate rongi õigetele teele juhtima ja edasi viima õigessihis. Teist oleneb edu.

Sõjalise kasvatus küsimuse otsustamisel esinetai vastuväidetega, milledeks armastati alatasa rääkida militarismist. Kuid tuleb küsida, milles seisab siis õieti see militarism üldse ja eriti meie Eesti oludes? Sellest rääkimine on lihtsalt absurdum, iganenud lõöksõna, mida võrrelda võib mädamunaga.

Eesti riigi ja rahva elus ei saa olla mingit militarismi, sest kellele võiks ja tahaks siis Eesti kallale tungida.

Minu härrad, teil pioneeridel tuleb ka tahes-tahtmata tegemist teha selle nähtusega. Teil tuleb teha selgitustööd, teie peate näitama, milleks meil tarvis noorsoo sõjalist ettevalmistust. Mitte pealetungiks, vaid iga jultunud kallaletungi vääriliselt tagasi löömiseks.

Siis küsimuse teine külg. Meie majandusline kandejõud nõuab aastast kaitseväge teenistust. Siin tuleb toimida aga äärmiselt ettevaatlikult, silmaspidades olukorda. Meie kaitsevõime ei tohi selle uenduse järeldusel milgil juhtumisel mitte nõrgeneda. Peame meeles pidama, et halvasti väljaõpetatud sõdur ei jaksa anda loodeid tagajärgi otsustaval silmapilgul — viimases võitluses. Kui meie ei suuda selle aja kestel täielikku väljaõpet anda kaitseväge, siis peame seda osaliselt tegema väljaspool kaitseväge.

Kordan veel, teie, mu härrad, olete pioneerid. Teie osavusest, teie tahtest oleneb edu ja lootusrikka ettevõtte kogu areng. Esialgu viiakse sõjaline õppus keskkooli,

millele järgnevad tulevikus ka teised koolid. Iga teie eksisamm on trumbiks vastastele, mis põhjustab nende vastuseismist.

Kuid küsimusel on veelgi kolmas tähtis külg. Noorsoo sõjalise väljaõppe peale ei või vaadata kui ühe kitsa eriala peale, vaid siin tuleb ka tõsiselt arvestada sellest väljaõppest oleuva distsipliini kasvatustliku mõjuga.

Meie riiklises ja ühiskondlises elus lonkab nii mõnigi asi just tarvilise distsipliini puudumisel. Ainult distsipliinitunde süvendamine toob siin enesega kaasa muutuse paremusele. Eeskujuna võiks nimetada saksa rahvast, keda hukatuslisest olukorrast viib välja ainult tugev üldine distsipliin.

Ka sõjaliselt õppuselt koolides võib loota selles sihis positiivseid tagajärgi.

Meie noorsugu kannatab üldiselt füüsilise nõrkuse all. Ka siingi võib sõjaline kasvatustundvalt kaasa mõjuda selle nähtuse kõrvaldamiseks.

Samuti jätab nii mõndagi soovida meie noorsoo moraal, kel kaunis laialdaselt puudub noorsoole omane tugevustunne ja eladatahe.

Teie peate ohverdama osa oma tahte jõust, et teha tugevaks meie noori, meie tuleviku lootust, sest muidu kaome iseiseisva riigina.

Tulen veel teie eneste juurde. Teie hulgas on nii tegev- kui ka reservväe ohvitseri. Teie oskused ja tegevus olid seni juhitud nii mitmes erisuunas.

Tegevväe ohvitserid on tugevamad sõjalises väljaõppes, kuna reservlased-õpetajad aga vilunumad pädagoogilisel alal. Nüüd tekkib tarvidus kooskõlastada ja tasakaalustada omi oskusi ja püüdmisi üldalusele. Nivelleerivaks tasapinnaks on seal juures teie ühine ohvitseri kutse.

Teie elukutseline ettevalmistus ei tohi jääda ainult õppekava piiridesse. Et saada heaks instruktoriks, tuleb eneste kallal tõsiselt töötada nii sõjalisel kui ka puhtkasvatustlikul alal. Ka lahkudes kursustelt, on tarvis pidada võimalikult tihedamat kontakti kaitseväega.

Järgmine nõudmine — Teie peate andma noortele head isikliku eeskujuga. Eeskujul on sõjalises väljaõppes väga suur tähtsus, mida olen oma teenistuse kestel alati võinud jälgi- da, eriti õppeosades.

Teil tuleb aga õpetada kasvavat noort-sugu, kes veelgi piinlikumalt jälgib igat teie tegevust ja ülesastumist.

Teie isiklik hea eeskuju mõjub ühtlasi ka kõvendavalt noorsoo moraalile.

Soovin kõigest südamest püsivat jõudu ja head tahet teie eelolevaks tööks!"

*

Sõjaministri järele tervitas haridusministri k. t., töö-koolekandeminister **Dr. J. Masing:**

„Väga austatud härra kindral, härra Minister, väga lugupeetud härrad instruktorid!

Asudes meie koolinoorsoo sõjalisele kasvatusele, võtate teie eneste peale ülitähtsa ja kaugeleulatava ülesande.

Igal riigil peab olema oma kaitseaparaat. Väikerahvastele on see ülesanne üldiselt raskemini teostatav, seepärast tuleb iga konkreet — võimalust ära kasutada kulude vähendamiseks. Meiegi sammume sel teel, sest sõjalise õppuse kooliviimine võimaldab kahtlemata kulude vähendamist, mitte nõrgestades kaitsejõude.

Kaitseväe meelsusel on veelgi suurem tähtsus kui tehnilisel varustusel. Seda tuleb ainult arendada ja kasvatada õiges suunas. Meie noored peavad isade poolt kättevõidetud vabadusest oskama lugu pidada ja oskama hinnata iseseisvust, mis rajati paljaste kätega ilmasõja, okupatsiooni ja vabadussõja keerises. Noored peavad jõudma veendumisele — ükski ohver pole küllalt suur isamaa altarile.

Noorsugu elab intensiivselt, vastuvõtliku hingega. Kõik oleneb õpetusest ja sündmuste valgustamisest. Siit järgneb sõjalise õppuse instruktorite eriti kõrge ülesanne.

Kasvatage noortes patriotismi ning armastust kodumaa ja rahva vastu, tehes neid ausateks ja tublideks kodumaa poegadeks.

Selleks jõudu, head tahtmist ja oskust!"

*

Kaitseliidu poolt ütles tervitusi kaitseliidu staabiülem kindralstaabi major J. Maide.

Kursuste juhataja kol.-lt. A. Traksmann tänas külalisi selle au eest, mis nad oma aktusele ilmumisega kursuste vastu üles näidanud, lubades õppetöös arvele võtta kõiki antuid näpunäiteid. Aktus lõppes isamaa hümniga, orkestri saatel.

Järgmisel päeval algas kursustel õppetöö tunnikava järele.

Merilennukite ülesannetest.

Ilmasõja kogemuste ja hilisemate katsete vartal on leitud, et merelennuvägi võib täita edukalt järgmisi ülesandeid:

Esimene ja kõige vanem ülesanne on luure- ja vahiteenistus merel. Moodsad lennukid on varustatud raadio- ja foto-aparaatidega, mis võimaldab neil kiirelt ja täpselt saata teateid vaenlase laevastiku kohta, kuna lennukid ise on selle juures võrdlemisi hädaohuta seisukorras.

Miini- ja allveelaevad viibivad, merel luuret toimetades, alaliselt hädaohus, sest võivad sattuda juhusliste miinide ehk vaenlase allveelaevade ohvriks. Luurelennukid on aga väljaspool sarnast hädaohu. Nendele võivad hädaohtlikuks kujuneda ainult vaenlase lennukid või hädamaandumine. Esimesed ainult siis, kui vaenlase laevastik on kaasas lennukid-hävitatjad või kui luurajad lendavad vaenlase lennuväe asukohtade lähedal. Teine juhus tuleb normaalingimustes võrdlemisi harva ette. Maandumisel veepinnale võiksid lennukid pääseda kas kaldale või appiruttanud oma laevadele.

Merelennuvägi võib allveelaevade vastu aktiivselt tegutseda kas iseseisvalt ehk koos laevastikuga. Nagu Ilmasõda tõestas, olid lennukid allveelaevadele pea kõige kardetavamad vaenlased. Lendur võib hüdrofoonide abil kindlaks teha juba 10—12 meremiili kaugusel lihkuvat allveelaeva. Peale selle võib ta lihtsa vaatlemisega õhust näha sügavuses liikuvat allveelaeva ja selle hävitada pommidega. Suurejõulised pommid võivad hävitada allveelaeva ka siis, kui nad lõhkevad vees, allveelaeva läheduses. See operatsioon on kergesti läbiviidav ka põhjusel, et allveelaev liigub vee all ainult 10—14-sõlmelise (10—14 meremiili) kiirusega tumnis ja ta ei saa kaitsta end õhust ähvardava hädaohu vastu.

Inglismaal moodustati Ilmasõja viimastel aastail merelennukite salgad, millede ülesandeks oli saksa allveelaevade hävitamine. Tagajärjeks oli, et kõigist ülesleitud allveelaevadest hävitasid lennukid 75 kuni 80%.

Juba need arvud tõendavad, et merelennukid on kõige paremad relvad võitluses allveelaevade vastu.

Peale allveelaevade võitlesid lennukid edukalt ka pealveelaevade, eriti suurte ristflejate vastu. Ilmasõjas oli väga palju juhtumisi, kus lennukid attakeerisid laevu, sünnitades neile suuri vigastusi. Muuseas olgu nimetatud, et ka vene soomuslaev „Slava“ kannatas mitu korda lennukite pommide all. Ka meie laevastik on olnud lennukite pommide all, kuid õnneks pole ükski neist märki tabanud.

Puht laevastiku ja rannakindlustuste vahelises võitluses ei kasutatud lennukeid küllalt suures ulatuses. Näiteks Dardanellides, Flandria ranni-

kul, Balti meres ja, võib ütelda, ka meie Vabadussõjas, inglaste operatsioonides Kroonlinna vastu. Neis operatsioonides kasutati merelennuväge enam-vähem juhusliselt, ehk ainult puht luure otstarbel. Tagajärjed oleksid kindlasti kujunenud teistsugusteks, kui neis operatsioonides tarvitatud oleks pommipildujaid-lennukeid suuremal arvul.

See on seletatav osalt sellega, et neis operatsioonides tegutsevad laevastikud olid kaugel oma alalistest baasidest ja neil oli kaasas ainult üksikuid luurelennukeid.

Peale sõda asuti suure huviga ja innuga lennuasjanduse arendamisele ja eriti pommipildumise oskuse täiendamisele. Ameerikas tehti sel alal mitmesuguseid katseid.

Esimesel katsel hävitati 2000-naelaliste pommidega 23.000-tonniline lahingulaev „Ostfriesland“.

Teisel katsel hävitati kaks 16.000-tonnulist lahingulaeva „Virginia“ ja „New-Jersey“ — 600-, 1100- ja 2000-naelaliste pommidega. Kumbagil katsel visati pommid 10.000 kuni 11.000 jala kõrguselt. Teisel katsel saavutati 18-st allavisatud pommist 7 otsekohest tabamist, mis välja teeb 40% tabavuse. Seega osutus pommide heitmine lennukilt paremaks kui kaugel distantsi peale laskmine raskest artilleerlast.

Selle juures on lennukid hädaohu võrdlemisi väike. Näiteks kulutati Ilmasõjas ühe lennuki hävitamiseks, kõige paremal juhusel, Prantsuse õhukaitse-kahurväes 3200 mürsku. Sõja lõpul tegevusse astunud Ameerika õhukaitse-kahurväes — 605 mürsku ja Inglise õhukaitse-kahurväes — 1500 mürsku. Kõik need andmed on maa-artilleeria kohta. Manööverdavast laevast on aga märksa raskem tabada. Neid andmeid käsitades peame arvesse võtma, et kahurväel on lennuki tabamiseks kõige paremad võimalused, kui kahurid asuvad kolmnurgeselt, vähemalt $\frac{1}{2}$ kuni 1 km. kaugusel üksteisest. Sarnase asutuse juures võivad kahurid katta oma mürskidega selle ruumala, milles liigub lennuk, enam-vähem rahuldavalt. Vastavalt neile nõuetele kahurisi asetada laevadele on aga raske. Et laevastik edukalt saaks võidelda lennukitega, selleks peavad laevad ümberkorraldama oma manöövri rivi, s. o. asuma peilungi ehk rind-rivisse. Sarnase manöövri järeltulusel kaotab aga laevastik võimaluse kõigist kahuritest tulistada üht märki, ütleme näiteks, mõnda rannakindlustust.

Üldiselt võib tõendada, et laevadelt ei või ühelgi juhusel võidelda lennukite vastu sarnase eduga kui maalt.

Ilmasõjas tehti katseid merelennukitega lasta torpeedosid ja panna tökkemiine. Need katsed andsid küllaldaselt tagajärgi; et neil aladel edasitöötamist õigustada.

Torpeedo-rünnakuid võiksid lennukid heade tagajärgedega ettevõtta, tarvitades torpeedopaatide-hävitatjate taktikat, s. o. tormates vaenlase laeva peale otse vöörast (laeva ninast). Kui neli lennukit atakeerivad ristlejat, siis peaksid nad teda tingimata tabama. Lennukite suur kiirus ja suur manövrerimise võimalus lubab neil ligineda minimaalse hädaohuga vaenlase ristlejale vähemalt kuni 500 meetrini, ehk veel ligemale.

Muidugi peab sealjuures silmas pidama taktika printsiipi — tegutseda ootamatalt ja kiiresti.

Kiiresti liginevat lennukit, mis võib lennata isegi võrdlemisi madalalt, on peaaegu võimata tabada laevakahuritega, pealegi kui lennuk ligineb otse vöörast. Oletame, et ristleja liigub 24-sõlmelise kiirusega, see teeb kauguse muudet ühes minutis 4 kaabeltovi. Merelennuk torpeedodega võiks teha umbes 90 mere miili tunnis, seega 15 kaabeltovi minutis. Üldine kauguse muude tuleks $4+15=19$ kaabeltovi minutis. Sarnase suure kaugusemuute juures peab tarvitama ristleja enesekaitseks ainult tõk- ketuld. See oleks aga mõjuv ainult siis, kui tulistaksid mitu kiirlaskjat kahurit. Kahurite paigutusest olenevalt võiksid ristlejal otse vööri lasta ainult 2 ehk 3 kahurit. Nendega on aga peaaegu võimata tabada sarnase suure kaugusemuute juures. Nii jõuame otsusele, et merelennukid võivad atakeerida ristlejaid torpeedodega tunduvalt paremates tingimustes kui torpeedopaadid-hävitatjad.

Ilmasõjas leidis väga laialdaselt aset tõk- kmiinide panemine vaenlase vette, kus seda oodati ei teatud. Saksa miinipaadid tungisid pimedatel öödel vene miiniväljade vahelt läbi ja loo-

pisid miine otse laevastiku liikumise teedele, sadamate ette ehk hädaohuta faarvatri*) peale. Samuti toimisid ka venelased.

Sarnastel operatsioonidel oli suur edu. Mitmed ristlejad, miinipaadid ja transpordid hukkusid nende üksikute juhuslike miinide otsas. Ka meie laevastik teostas vabadussõja ajal sama võtet ning tagajärjed olid hiilgavad. Peale puht materjaalse kahju hävitab see veel ka vaenlase laevastiku moraali.

Neid operatsioone võiks toimetada merelennukid jälle paremate tagajärgedega kui miinipaadid ja sellekohased allveelaevad. Miinipaadid ja allveelaevad viibivad neis operatsioonides ise vaenlase miinide otsa sattumise hädaohus. Nende peavad hästi tundma vaenlase miiniväljade kaarte, millede muretsemine on aga väga raske. Samuti võivad nad kokkuputtuda vaenlase vahilaevadega, mis võib nurja ajada juba terve ettevõtte. Lennukid on aga neist hädaohutudest vabad.

Mis puutub lennukite koostöösse merekindlustega, siis peab toonitama, et merekindluste käsutada peaks tingimata olema luure- ja hävitajalennukid. Esimesed muidugi luure otstarbeks, ja teised aga vaenlase laevastikuga kaasas olevate pommipildujate hävitamiseks.

Esimesed võiksid abiks olla ka tulejuhtimises 12" ja 14" patareidele.

On arvamist avaldatud, nagu võiksid ka maalennukid edukalt täita merelennukite ülesandeid. Igaüks, kes aga enesele ettekujutab neid ülalkirjeldatud operatsioone ja kes vähegi on tuttav eriliste mere oludega, peab tunnistama, et neid ülesandeid võib täita ainult merelennuvägi, kus juhtiv koosseis, ka lendurid, peaksid olema täieliku mereväelise haridusega. V—s.

Voltveti lahing Eesti ja Saksa vägede vahel 23. XII. 1918.

„Kaitseliitlased teadustasid 6. polgu ülemale, et Halliste ja Voltveti ümbruses sakslased Lätimaa poole taganedes hobuseid, lambaid ja sigu riisuvad ja röövivad ning palusid abi. Voltveti saadeti Mõisaküläst jalamaakuulajate komando kahe kuulipildujaga ning Pärnust üks rood kahe kuulipildujaga, käsuga — üksikuid Saksa röövikuid pinni pidada ja neilt sõjariistad ära võtta, korraliku sõjaväe liikumist aga mitte takistada. Sakslased hakkasid rongi, mis Mõisaküläst tulnud, suurtükkide, kuulipildujate ja püssidega laskma. Meil oli 7 surnut ja 3 haavatut. Meie mehed hüppasid rongist välja ja hakkasid ka sakslastele tuld andma. Sakslased taganesid ja tõmbasid punased lipud üles.

Pantvangina viidi kaasa ratsaluurajate komando ülem leitnant Pedaja, kes sugulaste juures lähemas talus oli.“

Nii kõlab meie kaitseväe peastaabi ametlik teadaanne 25. detsembrist 1918. a. Et see on ainuke lahing, mis löödud Eesti kaitseväe ja taanduvate Saksa sõdurite vahel Vabadussõja algul, siis toome allpool selle lahingu kirjelduse täielikult.

1918. a. detsembris valgusid Eestist lahkuvad Saksa okupatsiooniväed detsembri keskpaigas maakondadest Tartu, et siit raudteel Riia

*) Faarvater — inglise keeles feirway — vaba laevasõidu tee.

kaudu Saksamaale sõita. Neil väeosadel olid meie maalt riisunud rikkalikud moonavoriid kaasas. Ka meie noore vabariigi raudtee veevat koosseisu ähvardas äraviimine, kuid siin tõmmati sakslaste kavatsustest kriips läbi. Selle takistuseks oli Eesti raudteelaste streik 1918. a. detsembri keskel, samuti lõunapoolt Tartule liginev punaväe hädaoht. Seepärast lahkusid Saksa väeosad 18. detsembri varahommikul oma vooridega Tartust ja sõitsid maanteed mööda Viljandi, kuhu saabusid alles kolmepäevase vaevarikka teekonna järele. Viljandist tahtsid sakslased, selle järele kui neil ka siin raudtee vallutamiskatse ebaõnnestus, oma moonavoridega maanteel Pärnu rannikut mööda, üle Heinaste, Riiga jõuda. Seks kihutas neid lootus, et punaväge vähemalt ranna piirkonnas kimbutamas pole.

Et Saksa sõjaväed moonatagavarasid maalt välja ei viiks, siis tahtsid Viljandi omavalitustegelased sakslastega selles kokku leppida. Läbirääkimised pidid algama 21. detsembril pärast lõunat, kuid enne määratud tähtaega, lahkusid sakslased kell 14 poolvarsi oma vooridega linnast. Kui suur see taanduv väesalk oli, pole kindlasti teada. Mitmesuguste allikate järele kõigub see 600 ja 3000 mehe vahel.

Samal päeval jõudsid nad Halliste kihelkonda, teel elanikkudelt kõiko riisudes, mis aga näppu puutus ja mida võimalik oli kaasa viia. Sakslased jäid ööbima Utti (Halliste kiriku lähed.) ja lähedalolevatesse mõisatesse.

Järgmise päeva õhtul saabus 1000-meheline sakslaste salk Voltveti mõisa, teelolevast talust 6. jalaväe rügemendi ratsaluurajate komando ülemat leitnant Pedaja't, kes seal oma sugulaste juures viibis, vangi võttes. Samal ajal saabus ka Saksa ratsaväe salk Patti riigimõisa. Need Saksa väeosad taandusid Tartu poolt ja olid pärastise kurikuulsa rauddiviisi riismed. Saadud andmeil oli Patti riigimõisas umbes 500—600 meest, neist 250 ohvitseri, 100 ratsurit ja umbes 30 vankrit. Osa sellest salgast püüdis luuramise teel valmistada taandumiseks Riia sihis, kuna suurem salk halekuulsa von Stryk'i „kindlusse“ — Voltveti mõisa asus.

Röövimiste ärahoidmiseks ja vangistatud leitnant Pedaja vabastamiseks korraldas end Killingi-Nõmme kaitseliit. Tunni aja jooksul olid Killingi-Nõmme kaitseliitlased relvus, ühtlasi paluti ka 6. jalaväe rügem. abi, kust jalamaakuulajate komando kahe kuulipildujaga (Mõisaküläst) ja üks kompanii kahe kuulipildujaga (Pärnust) abiks saadeti.

Hommikul sõitis kaitseliidu patrull, mis Voltveti jaamas valvekorral oli, vahetuse tulekul koju. Voltveti mõisa juures peeti aga kaitseliitlased sakslaste poolt kinni, otsiti põhjalikult läbi ja mõned võeti vangi.

Kella 10 paiku sõitsid Mõisaküläst meie 6. rü. eelnimetatud üksused rongil Voltveti. Ilma et vagunisviibijad Eesti sõdurid paha oleks aimanud, andsid sakslased nende peale Voltveti lauavabriku kohal kogupaugu. Rong peatadi, sõdurid hüppasid välja ja avasid tule. Lahing, mille provotseerisid rauddiviislased, oli alanud. Sakslased olid täiesti lahingvalmis juba ootel. Voltveti mõisa oli üle öö muutunud Saksa kindluseks: siia olid ülesseatud suurtükid ja kuulipildujad, milledest tulistati eestlasi. Voltveti jaamast saadeti vedur sanitaarvaguniga ära Sigaste poole, sest oli karta ka raudteejaama ja rongi pommitamist. Paar sakslaste mürsku kukkusid ka Killingi-Nõmme alevikku, ilma et oleks seal mingit kahju sünnitanud. Telefoniühenduse Voltveti ja Mõisaküla vahel olid sakslased ära rikkunud.

Nii pidid siis Voltvetis umbes 40 (teiste andmete järele 70) viletsasti relvastatud Eesti sõdurit umbes 3000 hästirelvastatud Saksa löögiosa — rauddiviisi — sõduri vastu võitlema. Sakslased taandusid Lätimaa sihis, endaga kõiki surmasaanuid (1 ohvitser ja 28 sõdurit) ja haavatuid (samuti 1 ohvitser ja 28 sõdurit) kaasa viies.

Eesti sõduritest sai ses lahingus surma 7, hiljem leiti lähedast metsast veel 2 eestlase laibad. Need olid: Karl Freimann, Jaan Lindau, Johan Nuut, Kristjan Asov, Tamm, Otto Hanso, Jaan Tomson, Kontsin ja Jürgen Bauer. Surmavalt sai haavata rms. Karl Telg, kuna kaks sõdurit kergesti haavata said. Lahingväljale jäi maha 6 sakslaste hobust.

Ülalnimetatud 9 sõdurit ei langenud mitte kõik sakslaste kuulide läbi, vaid mitmele haavatud eestlasele tungisid sakslased kallale, neid püssipäradega ja tääkega metsikul kombel ära tappes. Ka panid sakslased meie haavatute ja langenute juures põhjaliku riisumise toime, kiskudes isegi saapaid surnutel jalast. Leitnant Pedaja viisid sakslased endaga pantvangina kaasa. Jäljetult kadunuks jäid kaks 6. rügemendi jalaluurajate- ja kuulipildujate komando sõdurit.

Taandudes riisusid sakslased veel Jäärja mõisas ja ümbruses. Siit lahkusid nad hilisööl, kaasa viies peale rohkearvulise kokkurõvitud moonavori veel 6 hobust, palju hobuse-riistu ja muid väärtuslisi asju. Jäärjas seletasid sakslased, et Killingi-Nõmme kaitseliitlased olla metsa vahel autos sõitva Armeekorralduskomando (A.O.K.8.) ülema (Saksa 8. armeekorralduskomando) kindral Kather'n'i peale tulnud ja teda kuuliga rinnust raskesti haavanud.

Väike-Salatsist läbimines ja Läti piirile

Vabadussõja päevilt.

Soomusrong „Kapten Irv“ dessant 1919 a. algul.

lähinedes, tõmbasid sakslased punase lipu üles, et nähtavasti Läti punastele meeldida. Lätlastel oli aga Saksa „seltsimeeste“ teguviis Voltveti juures juba teada, seepärast piirasid Läti kütid neid Lemsalu ja Salisbury vahel ümber. Algas tulevahetus sakslaste ja lätlaste vahel, kus selgus, et sakslaste jõud vastupanekuks nõrk oli. Ja varsti tõstsidki sakslased allaandmise märgiks valge lipu üles. Lätlased võtsid neilt relvad ära, iga viie mehe peale vaid üht

püssi enesekaitseks kätte jättes, mille järele neid teekonda jätkata lasti „Vaterlandi“ poole. Lätlaste kätte langes ka röövitud moonavor.

Nii lahkusid Saksa väeosade viimased riismed Eesti piirest 1918. a. lõpul, veel viimsel tunnil kroonides 10-kuulist okupatsiooniga veretööga Voltveti juures. Pool aastat hiljem — 1919. a. juunis — tuli meie kaitsevälk veel kord sakslastele vastu astuda, et tagasi lüüa Eesti uuesti orjastamise katset. E. Ms.

Vabaduse Risti Vendade ühenduse senine tegevus.

1922. a. lõpul tekkis mõte koondada Vabaduse Risti kavalere ühte perre. 24. veebruaril 1923. a., Vabaduse Ristide väljajagamise eel, peetigi selle mõtte teostamiseks kolonel Pinding'i juhatusel Tartu raekojas koosolek, millest 97 Vabaduse Risti kavaleri osa võtsid, kes sealsamas pühalikult töötuse andsid: „Enne meie surma eilange Tartu raekoja tornist Eesti rahvuslipp!“ Need mehed panid aluse Vabaduse Risti Vendade Ühendusele ja võtsid oma lipukirjaks: „Vaba Eestile — truu surmani!“ Sel koosolekul valiti ka komisjon põhikirja väljatöötamiseks. Mõni nädal hiljem peeti Ühenduse esimehe koosolek 2. jalaväe rügemendi ohvitseride kassiinos, kus vastu võeti väljatöötatud põhikiri ja esitati Tartu-Võru rahukogule, kus see ka 16. apr. 1923. a. registreeriti.

Ühendus kandis algul nimetust „Tartu Vabaduse Risti Vendade Ühendus“; tema asutajad olid: II. diviisi ülem kindral-major E. Põdder, kolonel S. Pinding, san. kindral-major prof. dr. mcd. A. Paldrok, Riigikogu liige J. Tõnisson ja teised. 1924. a. lõpul tekib mõte Ühendust laiendada üleriiklikuks; töötatakse välja uus (praegune) põhikiri, mis registreeriti Tartu-Võru rahukogus 14. juulil 1925. a.

Vabaduse Risti Vendade Ühenduse eesmärgiks on:

a) õhutada riigikaitsest osavõtmise tarvidust nii kaitsevälklastele, kui ka kõigile kodanikkudde, sugu ja aastate peale vaatamata;

b) täiendada oma liigete teadmisi, oskusi ja osavust sõjaväelisel alal;

c) kultiveerida aumehe mõistet oma liigete keskel;

d) toetada puudust kannatavaid liikmeid võimaliselt ja aineliselt.

Oma eesmärgi saavutamiseks on Ühendusel õigus arendada vastavat tegevust, avada osakondi Eesti Vabariigi piires, ning luua ühendust samasihiliste kodumaa organisatsioonidega. Samuti võib Ühendus ja ta osakonnad oma eesmärkide kohaselt moodustada igasuguseid sektiioone.

Ühendus koosneb: tegev-, au- ja toetajaist liikmeist. Tegevliigeteks võivad olla ainult Eesti Vabariigi kodakondsusse kuuluvad Vabaduse Risti kavalerid; auliigeteks võivad olla E. V. kodanikud kui ka välismaalased; toetajateks liigeteks võivad olla E. V. territooriumil asuvad isikud, kes Ühenduse lipukirja ja eesmärgid omaks tunnustavad. Ühenduse auliikmeks on Vabadussõjaaegne Sõjavägede Ülemjuhataja, kindralstaabi kindralleitnant J. Laidoner.

Ühendusel ja tema osakondadel on omad lipud. Ühendusele annetati 24. veebruaril 1924. a. lipp, mis on valgest siidist, keskel II. liigi 1. järgu Vabaduse Risti kujutus ja ülal nurgas, lipu varda juures, Ühenduse lipukirja esimesed tähed „V. E. T. S.“ Osakondade lipud erinevad Ühenduse omast ainult põhivärviga.

Ühenduse ja ta osakondade tegevliigete üldmärgiks on hõbe- ehk kuld-sõrmus, mille kuld- sel peal, valgel emallpõhjal, II. liigi 1. järgu Vabaduse Rist ja kirte kujul nurkadesse asetatud tähed „V. E. T. S.“, ning varukalint, vasakul varukal kändmiseks, mis on valgest siidist keskel väljaõmmeldud II. liigi 1. järgu Vabaduse Ristiga ja tähtedega „V. E. T. S.“.

Toetajate liigete üldmärgiks on rinnanõel II. liigi 1. järgu Vabaduse Risti keskosa kujutusega. Auliigetel on õigus kanda kas tegev- ehk toetajate liigete välismärke, selle järele, kas auliige on Vabaduse Risti kavaler või mitte. Ühenduse üldkoosoleku poolt 10. okt. 1925. a. võeti vastu ka Ühenduse kodukord.

Lühikese aja jooksul on Ühendusel korda läinud enese ümber koondada Tartus ja ümbruskonnas asuvaid Vabaduse Risti kavaleri ja toetajaid liikmeid, nii et 1924. a. oli Ühendusel juba 232 liiget (114 tegev- ja 118 toetajat).

Oma aadete levitamiseks on Ühendus põhikirja põhjal katsunud luua ka osakondi. Nii pandi 19. jaan. 1926. a. Narva garnisoni vanemate sõjaväelaste poolt alus Narva osakonnale, millele k. a. 24. veebr. ka lipp annetati. Osakondade avamise ideed katsuti veel suuremal määral toetada, milleks läinud aastal Ühenduse esimees erukolonel S. Pinding mitmes maakonnalinnas asuvate sõjaväelaste — Vabaduse Risti kavaleride poole pööras. Käesoleval aastal on päevakorrade kerkinud Vab. Risti vend, ühend. tegevuse täitsa uuele alusele rajamise kavatsus. Tahetakse koondada kõiki Vab. Risti kavaleere üleriiklisse organisatsiooni, keskkohaga Tallinnas. Eeltööd selles sihis on käimas. Ühenduse reorganiseerimise mõtet pooldab ka sõjaminister kindral N. Reek.

Traditsioonilist aastapidu peab Ühendus iga aasta 23. veebruaril, millest Ühenduse liikmed ja kutsutud külalised osa võtavad. Sissetulekut saab Ühendus liikmemaksust ja korraldatud pidude sissetulekust. Läinud aastal korraldati neli pidu. Asutamisel on ka raamatukogu.

1925. ja 1926. a. a. jooksul peeti rida loenguid kuulipilduja-asjanduse ja õhu-gaasikaitse üle, Ühenduse liigetele ja Tartu garnisoni sõjaväelastele. 1924. a. oktoobris loodi Ühingu juure kättide sektiioon, milles oli 400 liiget ja mis tegutses kuni kaitseliidu reorganiseerimiseni.

1926. a. veebruaris lubati vastavate asutuste poolt üks osa Tartu garnisoni surnuaiast Ühendusele oma tegev- ja toetajate liigete matmiseks. 24. veebr. 1926. a. püstitati sellele kalmistule mälestussammas. Mälestussammas, mis ehitatud tsemendist, läks maksma 167.000 marka.

1924. a. 1. detsembril ohvrina langenud Sv. Üh. Õppeasut. kadett A. Tredre hauale, mis asub Tartu garnisoni surnuaial, otsustas Ühenduse juhatus 13. mail 1925. a. püstitada kivist mälestusmärgi, hauatahvlit ja raudpingi, mis 10.000 marka maksma läks.

Matusespaikade korrashoidmiseks on Ühendusel vastav toimkond. Tervis- hoiu alal toimib tegevliige san.-kindr.-mjr. prof. dr. med. A. Paldrock. Ühenduse liikmed- arstid annavad Ühenduse liigetele arstiabi samadel alustel, nagu haigekassa liigetelegi.

Kõik Ühenduse liikmed ja nende perekonnad, kes sattunud õnnetuse, haiguse või mõnel muul põhjusel majandusliselt raskesse seisukorda, võivad saada Ühenduse hoolekande toimkonnast ainelist toetust hooldaja kaudu, vastavalt hoolekande kassa ja paluja seisukorrale.

Ühendusel on tarvitada olnud ruumid: juhatus koosolekuteks esiti 2. jalaväe rügemendi ohvitseride kasiino, hiljem maavalitsuse ruumid; alles 1926. a. jaanuaris üüriti Tartu kaubandus- tööstuse seltsi ruumid (Suurturg nr. 17). Ruumide küsimus pole veel lõplikult lahendatud.

Käesoleva aasta 23. veebruaril ära peetud Ühenduse korralisel üldkoosolekul valiti uus juhatus järgmises koosseisus: esimeheks — kindralstaari kindral-major N. Reek, abiesimeheks — res.-kolonel P. Kann, sekretäriks — kapten J. Mõttus, abisekretäriks — res.-kapten H. Kruus, laekuriiks — härra H. Lell, tema abiks — kolonel-leitnant J. Unt. Aukohtusse valiti: kindralmajor E. Põdder, kolonclid P. Kann, G. Feofanov, E. Kubbo ja kol.-leitn. K. Tulff, Revisjoni komisjoni valiti: prof. Dr. med. vet. K. Saral, san.-kolonel-leitn. Dr. Lindberg ja Dr. A. Kook; majavanemaks — kapten J. Org. Hoolekande toimkonna juhatus: kolonel-leitn. J. Unt, kapten J. Kask ja härra H. Lell. Haridus- ja kultuur- meelelahutustoimkonda — pr. prof. Paldrock; matusespaikade korraldajaks — leitnant P. Vendt, tema ase- täitjaks — leitnant Fr. Kurg. Arstiabi andmise alal — prof. Dr. med. A. Paldrock; ainelise abiandmise alal — kapten J. Mõttus. E. Ms.

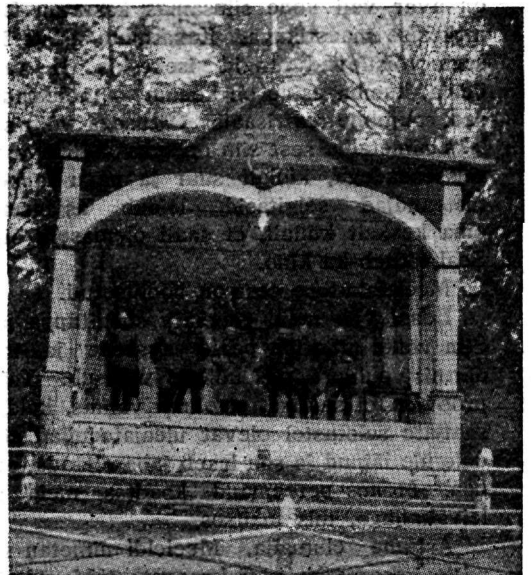
Kõrgema Sõjakool 1927 a. suvistel väliõppustel Kadrina ja Neeruti ümbruses.

Kõrgema Sõjakooli ja side pataljoni ohvitserid inseneriväe laagris.

Neeruti mägedes. Noor Tefan Raabe — Rudolf Prokop (X), Mäeotsa talust, vabatahtlikuna teejuhina Tarvanpä linnamäe ja Kalevipoja sadula juurde.

Tõõvaheajal Neeruti mägedes. Kõrgema Sõjakooli „Doppelt-kvarteti“ ettekanded kaasõpilastele.

Tunde soomusrongide rügemendis.

Ei liialda vististi mitte, kui väidan, et soomusrongid olid lõõgiosade selgrooks. Viimaste tähtsust Vabadussõja käigus siin hindama hakata oleks vistist üleliigne. Need on osaliselt juba hinnatud ja lõppsõna ütleb ehk varsti meie sõjaajalugu. Siin aga tähendan, et neid jatkus tarvillikku kohta, ja kuhu nad tulid, seal tundsid väeosad end julgetena. Nad kandsid enestega kaasas vaimu, hulljulget vaimu, mis õhutas vägitegadele, mis

otse kiskus enesega kaasa, vaatamata jõudude ja võitlusvahendite vahekorrale.

Lahendades õppekursuse jooksul taktikalisi ülesandeid, vilksatas nii mõnigi kord peas mõte: kas püsib veel Vabadussõja vaim meie soomusrongides, kas täituvad seal ka tulevikusõja ülesanded, mille pandiks oli vaid vaim, hulljulgus.

Vastuse saame ehk alljärgnevast üksikasjalikust kirjeldusest.

Jõudsime Tapale 15. juunil kella 18.⁰⁰ paiku. Rongi peatudes kuuleme jaamahoones sõjaväe-orkestri marssi. Kuulemegi varsti, et soomusrong tervitab omi vanu veteraane-allohvitsere, kes kordamisõppustele tulevad. Sideohvitser juhib meid soomusrongi vagunisse ja sõit läheb Tapa mõisa. Seal tervitab meid rügemendi ülem kol. Tallo. Vahepeal on ka orkester allohvitsereidega päralt jõudnud, kes rivistunult rügulist mööda defileerivad. Kogu riictuselt veel kirju, kuid read sirged, vaade julge ja rõõmus, näod põlenud. Tullakse kui koju.

Meid jaotatakse kahte gruppi. Ühe juhtima asub rügemendi ülem ise, teist meic kaasvõitleja major K., kel nüüd juhus näidata tegelikult seda, millest ta sageli rääkis õppekursuse jooksul. Seletused voolavad.

Rongides valitseb puhtus ja kord. Asume ruumide vaatlusele. Enne seda mõni sõna hoonete paigutusest. Hooned sirguvad üksteise järele nelinurka, jättes keskele avara platsi õppusteks ja spordiks, kus viimase jaoks osalisi abinõusid juba olemas. Taktikalisteks õppusteks on avar väli kohe siinsamas kasarmu taga mitmeksise maastikuga. Kasarmute esiste ilustamisega võistlevad rongid isekeskis ja raske on öelda, kumba esine on kenam — mõlemad on ilusad. Astume teatrisaali. Õigusega võib seda selleks nimetada, sest siin on oma näitelava vastava seisseseadega, küllalt suur ja nagu lahked seletusteandjad selgitasid, leidub asjaarmastajaid oma keskelt küllalt, et saali olemasolu õigustada. Seal töötab ka kino.

Meelelahutuse eest on hoolitsetud.

Edasi viib meid ringkäik söögituppa ja kööki. Siin võiks märkida peale avaruse ja mõnususe äärmist puhtust, mis kõikjal valitseb. Toitu meie proovida ei saanud, ei olnud valmis, kuid lahete saatjate seletustel olevat ülejääteenijad sõduritoidule üle läinud ja see laseb juba oletada, et see on hea. Mõnus pereemand kostitas meid sõdurite leivakaljaga, mis maitseis.

Astume elumaja. Meeleldi nimetan seda nii, mitte kasarmuks, sest kasarmu õhkkond siin puudub. Maja, väliselt nägus, üllatab seest oma avarate korridoridega ja valgusega. Ennem tuletab ta meelde mõnda moodsat koolimaja kui kasarmut. Astume eluruumi — harilikku sõduri eluruumi. Nende mahutavus 25—30 meest. Ruumides valgust ja õhku palju. Voodid jagunevad kahte ritta, keskel nende vahel laud, kuhu sõdurid paigutanud kevadisi lille. Seintel mitmesugused pildid, tabelid, graafikud ja skeemid, laudadel nii mõneski kohas selgitavad mudelid, seinad maalitud mitte shablooni järele, vaid üksikisest erinevalt nii kuidas mingi ruumi elanikkude maitse (ka siin lubatud omavaheline võistlus). Ei, see on ilus eluruum iga grupi oma maitse järele, mitte ka-

sarm. Vaatlen kuni ikkagi viimaks pean küsima, kus holavad sõdurid oma riided, saapaid jne. Avatakse orvas olevad ilusad suured kapid, kuhu vabad riided mahutatud. Püssipüramiidide jaoks olevat vastavad kapid ka juba teoksil.

Õppida, kuidas sõdurite elamut sisse seada, võib siit palju.

Astusime lugemistuppa. Ruumikas tuba väejuhtide piltide ja väeosa omapäraste V a b a d u s s o j a m ä l e s t u s m ä r k i d e g a, laiade diivanitega ja muudugi — raadioga, keskel laud ja raamaturiial ajakirjadega. Mõnus istuda, puhata, jälgida sündmustikku, nautida muusikat ja mälestada Vabadussõja kangelastegusid.

Ei ole ime, et niisuguses õhkkonnas võrsuvad tuleviku kangelased.

Satume käsilattu. Siin hoitakse sõdurite püha-päevariided. Nummerdatult, igalühel omal kohal. Sama kord, eeskujulikkus ja hoolitsus ka kõrvalruumides ja -hoonetes.

Seda kõike ei loo mitte tahe ja ka ehk suuremad säästsummad, mis sel väeosal kasutada, vaid armastus, nii juhtide kui sõdurite eneste poolt.

Tõttan vähe sündmuskälgust ette ja toon väikese vahejuhtumise seal valitseva õhkkonna illustreerimiseks, mis samal õhtul aset leidis. Kordamisõppustele tulevaid allohvitsere ei olewat rongi minekut Paidest ära oodata suutnud. Kannatamatus olnud nii suur, et võtnud auto ja sõitnud otse, et kuidagi varem päralt jõuda. Ei imesta mitte sarnast tungi tagasiõttamiseks oma väeossa, kui oled tutvunenud seal valitseva olukorraga. Endine vaim püsib siin.

Vaatlesime veel parki. Ka park oli korras. Üldse jätab Tapa mõis mulje, et siin valitseb pere-meis, kcs kõike juhiv ja kõike oskab ära kasutada.

Meid juhiti staapi. Siin tutvusime samuti avarate ruumidega. Lõpuks viidi meid kasinosse. Saal ühes lugemistoaga mugavalt sisse seatud. Saali seinad ehib kunstnik Maksolly pilt: „Tapa vallutamise“, mille kohta soomusrongide veteraan kapt. V. tagasihoidliku seletuse andis.

Peale selle asusime pererahva poolt maitsekalt korraldatud õhtulauda, kus vastastikku tervitusi öeldi ja kontakti süvendati. Öö puhkasime meie jaoks sisseseatud soomusrongi vagunites, milles hommiku Jägala sõiduks Tapale sõidutati.

Olime õpireisil. Õigusega võib seda mõnda tundi selleks nimetada, sest nägime meie soomusrongide valmisolekut ja nende vaimu, saime õpiseid, kuidas tuleb korraldada sõdurite eluruume ja ümbrust, et neil seal mugav oleks elada ja nad sinna csimesel kutsel innuga tagasi pööraks, ja õppisime isiklikult tundma soomusronglast-juhte, mis vastastikku arusaamist kindlustab tuleviku töös.

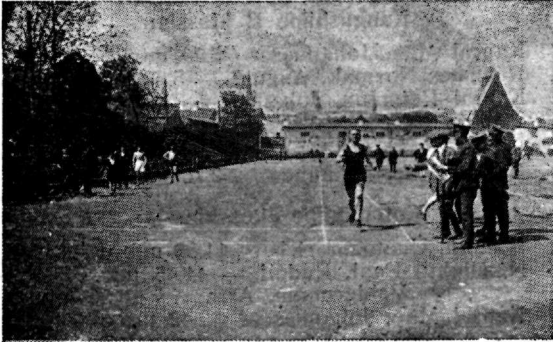
O. J.

19. juunil 1927.

Sport kaitseväes.

Sportline tegevus Tallinna garnisonis.

17. ja 18. juunil peeti garnisoni väeosadevahelisi korv- ja võrkpalli võistlusi Tondil, Sv. Uh. Õp. hiljuti valmis saanud avaras võimlas. Osavõtjaid oli rohkesti: võrkpallis 9 meeskonda, korvpallis 6. Meeskonnad olid kõik heas vormis. Eriti silmatorkav oli Sõjakooli võrkpalli meeskond, kes puhtate kombinatsioonidega, hea koostöömänguga kahtlemata üks paremaid k.-v. meeskondadest. Surumised mis kdt. Laas vastase poolele pealetungides ette võttis, olid nii täpselt tehtud, et vastasel võimata neid oli likvideerida.

Tallinna garnisoni ümber linna teatejooks 10×500 Sõjakooli meeskond läbib esimesena finiši.

Kohtadele tulid ja omasid auhinde:

Võrkpallis:

1. Sõjakool — koosseisus: n. p. kdt'id Raudberg, Leo ja Stein Arnold; kdt'id Laas, Rihard; Mark, Endel; Wäkram, Arthur ja Adorf, Rudolf.

2. Sidepataljon.

3. Sõjaministeerium.

Korvpallis: 1. Side pataljon — koosseisus: kpr. Gutdorf, Alfred; kpr. Maurer, Arthur; rms. Ratnik, Alfred; Kallo, Rihard ja n.-s. Amos, Erich.

2. Sõjaministeerium.

3. Pioneer pataljon.

19. juunil kell 11 peeti ümber linna teatejooksu võistlusi 10×500 mtr. Jooks algas E. S. S. „Kalevi“ väljalt, läks üle Vene turu Mere puisteele, sealt edasi Troonipärija puistee, Nunn tänav, Vaksali puistee, Toompuistee, Vabaduse plats, Estonia puistee ja „Kalevi“ väljale tagasi, kus finish oli. Jooks sündis kahes klassis.

Kohtadele tulid:

A-kl. — osavõtjaid 5 meesk. 1. Sõjakooli meesk. — aeg 12:42,9 sek., koosseisus: p. veltv. Veborn, Arthur; npkdt. Mätas, Oskar; kdt'id Kerjan, Oskar; Tentson, Vladimir; Truus, Karl; Härm, Adolf; Lossmann, Mihkel; Mägi, Rudolf; Kurvits, Otto ja Schwartztein, Osvald. 2. Sidepataljon — 100 mtr. järel. 3. Kehalise kasvatuse kursus.

B-kl. — osavõtjaid 4 meesk. 1. Sõjakool — aeg 13:27,1 sek. 2. Sõjakool. 3. 10. jalaväe rügement.

Kõik esimestele kohtadele tulnud meeskonnad omasid rändauhindad; osavõtjad aga väärtuslised auhindad isiklikuks omanduseks. L-ks.

1. Soomusrongide rügemendi spordipidu.

6. juunil korraldas 1. Soomusrongide rügement Tapa linna spordiplatsil spordipeo. Kavas olid kergejõustiku võistlused, võimlemised ja lahing-demonstratsioon. Kuigi spordiplats vihmaste ilmade tõttu võistlemiseks ebasoodus oli, osutusid tagajärjed siiski keskpäraseks, viskatus isegi headeks. Võimlemised ja lahing-demonstratsioon — rühm pealetungil — õnnestusid hästi.

Tagajärjed olid järgmised:

100 meetri jooks A klassis:

1. N.a.o. Paal, Rudolf — 12,6 sek.
2. N.-leitn. Uuetoa, Erich.
3. N.allohv. Kruusmägi, Andrus.

200 meetri jooks 2. klassis:

1. N.allohv. Paal, Rudolf — 25,4 sek. (Uus rek.)
2. N.-leitn. Uuetoa, Erich — 26,8 sek.
3. N.allohv. Kruusmägi, Andres — 27,5 sek.

400 meetri jooks ühes klassis:

1. N.allohv. Kruusmägi, Andrus — 1:3,0.
2. N.allohv. Härts, Richard — 1:4,8.
3. N.-leitn. Uuetoa, Erich — 1:4,9.

1500 meetri jooks ühes klassis:

1. Noor Kurn, Edmund — 4:52.
2. Reamees Steinthal, Johannes — 4:57.
3. N.allohv. Härts, Richard — 5:07.
4. Reamees Hänilane, Ernst.

5000 meetri jooks ühes klassis.

1. Reamees Lakk, Davet — 18:11.
2. Noor Kurn, Edmund.
3. Reamees Hänilane, Ernst.

S. Ü. Õ. „A“ meeskond.

Tallinna garnisoni ümberlinna teatejooks 10×500 Võitja Sõjakooli meeskond ühes kohtunikkudega.

100 meetri jooks B klassis:

1. Reamees Tüksamäe, Aleksander — 13,1.
2. N. allohv. Kukk, Johannes — 13,2.
3. Reamees Raudleht, Johannes — 13,4.

200 meetri jooks B klassis:

1. Reamees Krusko, Peeter — 27,5.
2. N. allohv. Rosental — 27,8.
3. Reamees Tüksamäe, Aleksander — 28,3.

Narva garnisoniväeosade vahelised kõieveo-võistlused.

Kuulitõuge A klassis (7,25 klgr.):

1. V. a.-o. Toomepuu, Johannes — 11,40 mtr. (Uus rekord.)
2. V. a.-o. Arm, Aleksander — 11,10 mtr.
3. Kapral Mäe, Johannes — 10,86 mtr.

Kuulitõuge B klassis:

1. Kapral Veiderpass, August — 9,92 mtr.
2. Reamees Steinthal, Johannes — 9,00 mtr.
3. „ Uueni, Rudolf — 8,85 mtr.

Kettaheide A klassis:

1. V. allohv. Toomepuu, Johannes — 36,59 mtr.
2. „ Arm, Aleksander — 33,90 mtr.
3. N. leitn. Annus, Otto — 32,80 mtr.

Kettaheide B klassis:

1. Reamees Kruusbart, Julius — 29,85 mtr. (Uus rekord.)
2. Reamees Uueni, Rudolf — 27,27 mtr.
3. „ Tiikald, Johannes — 24,88 mtr.

Odaviske ühes klassis:

1. N. allohv. Paal, Rudolf — 46,66 mtr. (Uus rek.)
2. V. allohv. Toomepuu, Johannes — 43,50 mtr.
3. N. leitn. Annus, Otto — 40,98 mtr.
4. Reamees Suursuu, Villem — 35,82 mtr.

Granaadiviske ühes klassis:

1. Reamees Kruusbart, Julius — 78,60 mtr. Uus rekord (parem kaitsev. rekordist).
2. N. allohv. Paal, Rudolf — 74,00 mtr.
3. V. allohv. Toomepuu, Johannes — 68,09 mtr.
4. „ Arm, Aleksander — 63,85 mtr.

Raskusheide ühes klassis:

1. V. allohv. Toomepuu, Johannes — 14,03 mtr.
2. N. allohv. Kruusemägi, Andrus — 11,65 mtr.
3. Kapral Mäe, Johannes — 11,63 mtr.
4. N. allohv. Paal, Rudolf — 10,89 mtr.

Kõrgushüpe A klassis:

1. N.-leitn. Uuetoa, Erich — 150 cm.
2. N. allohv. Paal, Rudolf — 145 cm.
3. „ Kruusemägi, Andrus — 135 cm.

Kõrgushüpe B klassis:

1. Reamees Krusko, Peeter — 145 cm.
2. Noor Päärman, Oskar — 140 cm.
3. Kapral Mäe, Johannes — 135 cm.

Kaugushüpe A klassis:

1. N. allohv. Paal, Rudolf — 5,76 mtr. (Uus rek.)
2. N.-leitn. Uuetoa, Erich — 5,56 mtr.
3. V. allohv. Toomepuu, Johannes — 5,19 mtr.

Kaugushüpe B klassis:

1. Kapral Mäe, Johannes — 5,29 mtr.
2. Reamees Normak, August — 5,00 mtr.
3. Kapral Reimann, Johannes — 4,85 mtr.

Telvashüpe ühes klassis:

1. Kapral Mäe, Johannes — 2,70 mtr.

Kolmikhüpe ühes klassis:

1. N.-leitn. Uuetoa, Erich — 11,85 mtr. (Uus rek.)
2. N. allohv. Paal, Rudolf — 11,45 mtr.
3. „ Veldermann, Artur — 10,56 mtr.
4. Kapral Mäe, Johannes — 10,42 mtr.

26-dal mail s. a. korraldati linna spordiväljal garnisoni väeosade vahelised teatejooksu võistlused 5×800.

Rakmed: seljapaan, sincl, kaks padrunitaskut ja vintpüss täägita.

Võistlustest võtsid osa 7 meeskonda:

1. 1 jalaväe rüg. 1 pataljoni meeskond
2. „ „ 2 „ „
3. „ „ 3 „ „
4. 1 jalav. rüg. koondud komandode meesk.
5. 5 jalav. rüg. 4 patalj. meeskond.
6. 1 diviisi õpekompni meeskond
7. 1 div. suurt. 1 grupi meeskond.

Esimesele kohale tuli 1 jalav. rüg. 1 patalj. meesk. ajaga 14,47 min.

Koosseis:

- 1) rm. Vitsut, R.
 - 2) n. a. o. Kask, A.
 - 3) rm. Tasso, A.
 - 4) kapr. Archipov, N.
 - 5) noor Beekmann, H.
- 2-sele kohale tuli 1 div. õpekompni meesk. 3-dale kohale tuli 5 jalav. rüg. 4 pat. meesk.

Edaspidises kavas on garnisoni kergespordi võistlused, mis peetakse juuli kuul ühelt diviisi võistlustega.

Augusti keskkel on garnisoni väeosade vahelised rännakvõistlused — 5 km. ühes lahinglaskmõisega.

28. aug. — Piilkondade jooks rändava auhinna peale 3-dat korda.

11. sept. — Väeosade vahelised võrk- ja korvpalli võistlused.

29. sept. — Väeosade vahelised jalgpalli võistlused.

O. P.

Ametlikke teateid.

Sõjaministri käsukiri.

Nr. 253.

Tallinnas, 23. juunil 1927. a.

(Kindralstaap.)

§ 1.

Vabariigi Valitsuse poolt 10. nov. 1926. a. kinnitatud „Määrustes“ ette nähtud sõjalise õppuse instruktorite ettevalmistamiseks käsin korraldada kursused Kindralstaabi juures 27. juunist kuni 25. augustini s. a.

§ 2.

Kursustele komandeerida järgmised tegevas teenistuses olevad ohvitserid, kes on avaldanud soovi saada sõjalise õppuse instruktoriteks:

Järj. Nr.	Auaste, ees- ja perekonnanimi.	Kust väeosast.
1	Leitn. Jaan Kendra	10. jalaväe rügem.
2	N.-lttn. Paul Kommusaar	Auto-tankide divisj.
3	" Karl Kolberg	
4	Kapt. Mart Haber	Sv. Üh. Õpeasut.
5	Leitn. Johannes Ambos	" " "
6	" Voldemar Köhler	" " "
7	" August Tars	" " "
8	" Theodor Bock	2. diviisi õpekomp.
9	" Viktor Toom	2. diviisi suurtükiv.
10	" Joh. Lootsmann	
11	" Julius Udde	2. jalaväe rügem.
12	" Osvald Rosenthal	1. jalaväe rügem.
13	Kapt. Felix Treder	1. soomusr. rügem.
14	N.-lttn. Alfred Rebane	
15	Leitn. Roman Tsernitski	1. diviisi suurtükiv.
16	Kapt. Eduard Saar	Sakala jalaväe rüg.
17	Leitn. Johannes Koort	
18	" Konstantin Pärdi	6. jalaväe rügem.
19	N.-lttn. Kristjan Kutsar	3. diviisi suurtükiv.
20	Leitn. Frits Lepp	2. diviisi suurtükiv.
21	Kapt. Valter Bergmann	7. jalaväe rügem.

Kurstustele komandeerituile ohvitseridele maksta päevaraha harilikkude normide järele.

§ 3.

Kursustele luban komandeerida järgmised reserv-ohvitserid õpetajad, Riigi koolivalitsuse direktori ettepanekul, kes on avaldanud soovi saada sõjalise õppuse instruktoriteks:

Järj. Nr.	Auaste, ees- ja perekonnanimi	Kust koolist kursustele saadetud
1	Res.-leitn. Kristjan Neumann	Nissi alg- ja täiendus- koolist Harjumaal
2	Res.-lipn. Adolf Toom	Harjum. tagav. õpetaja
3	" Arnold Martinson	Jõgeva 6 kl. algk.
4	Res.-n.-lttn. Aleks. Kepp	Elva 6 kl. algk.
5	Res.-leitn. Theodor Frey	Otepää gymn.
6	Res.-lipn. Eduard Lukats	Võru tütarl. gymn.
7	Res.-leitn. Jüri Keerd	Võru poegl. gymn.
8	" Jüri Kibbar	Vana-Vändra algk.
9	Res.-al.-kpt. Karl Vervolt	Põltsamaa ühisgymn.
10	Res.-leitn. Mihail Mikk	Kuresaare linna algk.
11	" Aleks. Jakobson	Võisiku v. Odigest
12	Res.-lipn. Karl Reimann	Viljandimaa poegl. g.
13	" August Viik	Paltiski ühisgymn.
14	" Alfred Pless	Ambla ühisgymn.
15	" Vold. Grimm	Tõrva ühisgymn.
16	" Georg Toom	Abja ühisgymn.
17	Res.-leitn. Peeter Nõmm	Mõisaküla Abja-Paluoja algkoolist
18	Res.-kapt. Jakob Mähar	Räpina ühisgymn.
19	Res.-lttn. Peeter Priimägi	Petseri linna II algk.
20	R.-al.-kpt. Kristof Maasik	Valga linna III algk.
21	Res.-leitn. Viktor Käppa	Tartu tehnika gymn.

§ 4.

Kursustele luban komandeerida 15 kaitseliidu instruktorit, kaitseliidu ülema ettepanekul, kes kursuste edukal lõpetamisel soovikorral võivad omandada sõjalise õppuse instruktorigi kutse.

§ 5.

Kursused alluvad Kindralstaabile. Kursuste juhatajaks määran Kindralstaabi VI. osakonna ülema k. t. kolonel-leitnant Traksmann'i, abideks major Siir'i ja kapten Kuhlberg'i Kindralstaabist.

§ 6.

Kursustel võtta läbi ained, mis minu poolt kokkuleppel Haridusministriga kinnitatud „Juhendites“ ette nähtud.

Erilist rõhku panna praktilistele õppetöödele kõigil neil aladel, mida tuleb õpetada sõjalise õppuse instruktoritel koolides.

Kursuste üksikasjalised õppekavad ja õppeplaanid kinnitada Kindralstaabi ülemal.

§ 7.

Tarvilised ruumid kursuste mahutamiseks anda Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuse Ülemal Tondil. Kursustel tarvisminevad rakmed ja kraami varustus välja anda Sv. Ühendatud Õppeasutustest.

N. Reek.

Kindralstaabi kindral-major, Sõjaminister.

Sõjaväelisi teateid.

Ülevaade Soome sõjaväest.

(Rahvasteliidu andmeil.)

Sõjaväe organisatsioon.

Soome vabariigi president on Soome sõjaväe kõrgem juht. Sõjaajal määrab president ametisse ülemjuhataja, kellele siis usaldatakse kõrgem väejuhatas. Rahuajal seisab vägede eesotsas

vägede juhataja, kes allub vahetult presidendile. Vägede juhatajale allub kindralstaap.

Sõjaminister on poliitiline isik. Tema alla kuuluvad sõjaväe eelarve, rahaasjandus, majandus ja igasugused abiteenistused.

Soome sõjavägi koosneb:

3 diviisist;
1 jäägri brigaadist;
1 ratsa brigaadist;
tehnilistest vägedest;
ranna-kahurväest;
lennuväest ja
mereväest.

Diviisid on mitmesugused. 1. diviis koosneb: 3 jalaväe rügemendist, 1 väli-kahurväe rügemendist, 1 tankide pataljonist (2 kompaniid) ja 2 iseseisvast kuulipildujate kompaniist.

2. diviis koosneb: 3 jalaväe rügemendist, 1 väli-kahurväe rügemendist, 1 raske-kahurväe rügemendist (3 gruppi à 2 patareid), 2 jalgratturite pataljonist (à 4 kompaniid) ja 2 kuulipildujate kompaniist.

3. diviis koosneb: 3 jalaväe rügemendist, 1 väli-kahurväe rügemendist, 1 jalgratturite pataljonist ja 2 kuulipildujate kompaniist.

Jalaväe rügemendis on 3 pataljoni (à 2 laskurkompaniid ja 1 kuulipildujate kompanii). Väli-kahurväe rügemendis on 4 gruppi à 2 patareid.

Jäägrite brigaad koosneb: 3 jäägripataljonist (à 3 laskurkomp. ja 1 kuulip. komp.), 1 väli-kahurväe rügemendist (2 gruppi à 2 patareid) ja 1 iseseisvast kuulipildujate kompaniist.

Ratsa brigaadi koosseisu kuuluvad 2 ratsa rügementi (à 4 eskadroni ja 1 kuulip. eskadron).

Tehniliste vägede koosseis on: 1 telegrafi pataljon (4 komp.), 1 raadiotelegr. patljon (1 komp., 12 alalist jaama ja raadio kool, 1 pioneeri pataljon (4 komp.), 1 auto-pataljon (2 komp. ja 2 depood) ja raudtee pataljon (2 komp.).

Ranna-kahurväe koosseis on: 3 ranna-kahurväe rügementi à 3 gruppi) ja 1 iseseisev grupp (6 patareid).

Lennuvägi koosneb: 5 eskadrillist, 1 lennukoolist ja 1 töökompaniist.

Sõjaväeteenistus.

Kõik meessoost Soome kodanikud 17—52 aasta vanaduseni alluvad sunduslikule sõjaväeteenistusele, seega 35 aasta kestel. Seda täidetakse järgmiselt:

a) 17—20 aastani on noored III järgu maakaitseväes;

b) 20—21 aastani on noored tegevas teenistuses. Tegevteenistuse kestvus on jalaväes 12 kuud, ratsa-, lennu-, mere- ja tehnilistes vägedes — 15 kuud. Need, kes lähevad all-ohvitseride koolidesse, peavad teenima samuti 15 kuud;

c) 21—28 aastani loetakse reservis olejateks need, kes teenisid varemalt tegevas väes;

d) 28—52 aastani loetakse I järgu maakaitseväkke need, kes on teeninud varem tegevas väes;

e) kõik meessoost kodanikud, kes ei ole sooritanud tegevteenistust, loetakse 20—52 aastani II järgu maakaitseväes olijateks.

Sõjaväe teenistusseadus näeb ette ka nende isikute kasutamist riigikaitse huvides, kes kaotanud kohtuteel kodaniku õigused.

Reservisoliijatele võib korraldada kordamisõppusi.

Soome sõjaväe arvuline suurus on:

Ohvitserid — 1484;
ametnikke — 483;
allohvitserid — 4225;
sõdureid — 22.848;
hobuseid — 4108.

Ohvitseride ettevalmistus.

Kõiki keskkooli haridusega noori, kes viibinud 6 kuud tegevteenistuses, võidakse saata reservohvitseride kursustele. Sõjakooli võivad astuda samuti need keskkooli haridusega noored, kes on teeninud vähemalt 6 kuud mõnes väeosas.

Maa- ja mereväe ohvitseride ettevalmistuseks on ühine sõjakool Munksnäsis, Helsingi lähedal. Sõjakooli kursus kestab 2 aastat.

Kaitseliit.

Kaitseliidu suurus on praegu umbes 93.000 meest. Soome on jaotatud 21 kaitseliidu ringkonda.

Merevägi.

Soome laevastiku koosseis on:
3 — 250—270-tonnillist torpeedopaati;
1 — 355-tonniline allveelaev;
4 kahurpaati ja
9 abilaeva.

Mg.

Sõjakirjandust.

Merilennukiga Inglismaalt Tallinna ja Helsingi.

Inglise sõjandusajakirja „The Army and Navy Gazette“ toob oma 3109-s numbris kirjutuse ühe Inglise merilennuki ülelennu kohta Felixstowe'ist, Inglismaalt, Tallinna ja Helsingi meie Vabadussõja ajal. Allpool toome kokkuvõtte sellest kirjutusest.

Veelennuki juht major W. G. Sitwell sai 1919. aasta juulil keskel ülesande lennata Felixstowe'ist Helsingi. Lennukiks oli „F. 5“ tüüpi veelennuk, ehitatud 1916. aastal R. N. A. S. poolt Felixstowe'is ja varustatud Rolls-Royce „Eagle VIII“ mootoriga. Kaasa lendas kuningliku õhujõudude kapten C. E. Bailey, tubli lendur ja insener. Lendurid startisid 19. juulil Felixstowe'ist ja lendasid üle Texeli, Cuxhaveni ja Kiili kanaali Kopenhageni sihis. Teel tuli lenduritel 7 tunni 35 min. kestel võidelda tormiga ja vihmaga, kuid

selle peale vaatamata jõuti õhtul õnnelikult Kopenhageni, kus õõbiti ja järgmisel hommikul jatkati edasilendu Tallinna. Ka sel päeval puhus kogu lennu ajal vali tuul. Jõuti Tallinna samal päeval kell 18.15 min.

Tallinnas võeti julged lendurid suure vaimustusega vastu. Eriti rõõmsad olid sealviibivad Inglise meriväe ohvitserid ja kodanikud, kellele major Sitwell eelmise päeva ajalehti kaasa tõi. Post käis tookord alles üheksa päeva tagant. 21. juulil hommikul ilusa ilmaga jätkati edasilendu Helsingi. Kokku lennati 16 lennutunni jooksul ära 1100 miili. Ülelend osutus tähelepanuväärivaks julgusteoks, arvesse võttes halbu ilmaolusid, nagu torm, vihm ja vali tuul, millega lenduritel võidelda tuli teel.

Soome valituse poolt annetati mõlemale lendurile Valge Roosi ordu ristid.

E. Ms.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

8870.5. Александр, Н. Курс артиллерии для пехотных и кавалерийских школ. I ч. 2-не ра-
rand. trükk. Москва, «Воен. Вестник» 1927.
216 lhk. joon.

8903.6. Афанасьев, Н. и Любимов, А. Осмотр
стрелкового оружия в ротах и эскадронах.
Москва, «Воен. Вестник» 1926. 120 lhk.

8901.8. Бонч-Бруевич, М. Потеря Галиции в
1915. году. Ч. 2-я. Катастрофа в 3-ей армии.
Ленинград, 1926. 268 lhk. + 2 sk.

8875.6. Брилевич, А. Войсковое инженерное
дело для конницы. Москва, «Воен. Вестник»
1927. 312 lhk. + joon.

8874.6. Коханов, Н. Войсковое инженерное
дело. Элементы полевой укрепленной позиции.
2-не trükk. Москва, Госиздат, 1927. 196 lhk. +
joon.

8872.5. Лизюков, А. Борьба с бронесилами.
Москва, Госиздат, 1927. 96 lhk. + joon.

8876.8. Мартынов, Е. И. Корнилов. Попытка
военного переворота. Ленинград, Воен. тип. упр.
дел. НКВМ. 1927. 196 lhk.

8869.4. Петров, М. Морская оборона берегов
в опыте последних войн России. О 20 схем. в
тексте. Ленинград, Воен. тип. упр. дел. НКВМ.
1927. 207 lhk.

8899.3. Попов, В. Тыл и снабжение полка в
военное время. С 8 прил. Москва, 1927. 76 lhk.

8904. Свечин, А. Эволюция военного ис-
кусства с древнейших времен до наших дней.
I-ый том. Москва, 1927. 383 lhk. + sk. + 1 kaart.

8873.5. Сыромятников, А. Действия на сты-
ках. С 34 схемами. Москва, Госиздат, 1927.
131 lhk.

8892.7. Baumgart, G. Gelände und Karten-
kunde. Leitfaden für militärisches Aufnehmen
und Kartenwesen für Offiziere und Offizier-
anwärter sowie zum Selbstunterricht. Berlin,
Mittler u. S. 1926. 172 — VIII lhk. + 15 tab.
+ 7 kaarti.

8889.8. Kannegiesser, H. Gallipoli, Bedeutung
und Verlauf der Kämpfe 1915. Berlin, Schlieffen-
Verl. 1927. 239 lhk. + 17 pilti + 2 kaarti.

8972.6. Воздушный справочник. Том 4-ый.
Õhulaevastik rahvamajanduses. Ehitused aero-
droomil. Москва, Авиоиздательство, 1927. 381
lhk. + joon.

8992.5. Учебник отдельного командира пе-
хоты РККА. Sisust: Üldsõjaväeline ettevalmis-
tus. Laskeasjandus. Tehnilised abinõud. Rivi-
ja taktikaline ettevalmistus, Ленинград, Воен. тип.
упр. дел. НКВМ. 1927. 991 lhk.

9049.7. Безруков, А. и Обновленский, П.
Рабочая книга-конспект по военной топографии.
Москва, «Воен. Вестник» 1927. 236 lhk. Joon.

9050.7. Чертежи к раб. книге-консп. по воен.
топогр. 36 lehte.

9039.3. Святловский, Е. Война и транспорт.
Стратегия транспорта и снабжения. Москва,
«Воен. Вестник» 1927. 127 lhk.

9040.5. Какурин, Н. Тактика отдельных от-
рядов в особых условиях обстановки. Sisust:
Lahingtegevus metsades ja soodes. Lahingtege-
vused mägedes. Tegevus kõrbes. Москва,
Госиздат, 1927. 124 lhk.

9042.6. Деревцов, С. и Пушкин, А. Spra-
вочник по броневому делу для командного со-
става РККА всех родов войск. Sisust: Soomus-
asjanduse ajalooline arenemine. Soomusüksuste
tähtsus praegusajal. Tankid. Soomusautod. Soo-
musrõngid. Soomusüksuste lahinguline kasutamine.
Soomusasjandus SSSR'is. Piiritagused soomus-

üksused. Москва, Госиздат, 1927. 140 lhk. +
joon.

8984.5. Подготовка пехоты в иностранных
армиях и у нас. Sisust: Miilitsa ettevalmistus
teistes riikides (Schveitsis, Rootsis, Norras, Suur-
Britis, Indias, dominioonides). Ameerika Ühis-
riikide jalaväe ettevalmistus. Prantsuse jalaväe
ettevalmistus. Jalaväe ettevalmistus Poolas.
Jalaväe ettevalmistus Saksamaal. RKKA jala-
väe ettevalmistus. Москва, Госиздат, 1927.
255 lhk.

9051.6. Наставление по специальному образо-
ванию инженерных войск РККА. Часть 2-я.
Техническая. Оборонит. постройки. Ленинград,
Воен. тип. упр. дел. НКВМ. 1927. 378 lhk. +
joonist.

9045.6. Булыгин, Н. Стрелковый спорт. Часть
2-я. Praegusaja käsi-tulirelvade puhast. ja hoid-
mine. Москва, «Воен. Вестник» 1927. 72 lhk. +
joonist.

9048.3. Ефимов, Н. Командный состав ино-
странных армий. Sisust: Komplekteerimine ja
teenistuskäik. Ettevalmistus. Sõjalised liidud ja
fascistilised organisatsioonid. Reserv. Poliitiline
töö, majand. seisukord, õigused. Москва, Госиздат,
1927. 166 lhk.

9047.5. Блументаль, Ф. Политическая работа
в военное время. Sisust: Poliitilise töö põhimõt-
ted, ülesanded ja organisatsioon. Poliitiline töö
lahingus ja tema organiseerimine. Vaenlase poliitiline
hävitamine. Москва, Госиздат, 1927.
375 lhk.

Moondamine.

„Meie veltveebel armastab alatasa ikka rääkida
moondamise tarvilikkusest, aga ise unustab ta selle
vaimustuse silmapilkudel ikka ära.“

„Sõduri“ tellijatele.

Lähemal ajal ilmub ja saadetakse laiali
„Sõduri“ kaasanne, mis sisaldab artikleid
vabadussõja tähtsamate lahingute kohta.

Järgmine „Sõdur“ ilmub 16. juuliks.

„Sõduri“ talitus.

Makaronid ja nuudlid „IRENE“

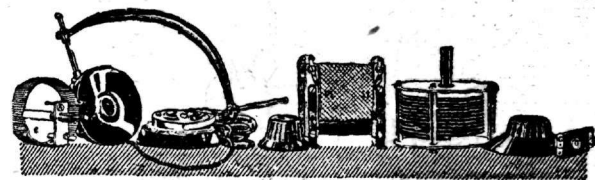
tehasest on valmistatud kõrgeväärtuslikest jahusortidest ja on oma maitse, toitvuse ja headuse poolest väljaspool võistlust. Iseäralist tähelepanu juhime meie kaubamärgi peale.

„Irene“

Makaroni- ja nuudlitehas „IRENE“

TALLINNAS, PALDISKI MNT. Nr. 46. KÕNETR. 23-53.

ARON-tehaste esimesejärgu kvaliteetsaadused

- NORA peatelefonid
- NORA pöörkondensaatorid
- NORA küttevõstaadid
- NORA potentsioneerid
- NORA kõvendustransformaatorid
- NORA poolid
- NORA plokk-kondensaatorid
- NORA võrgu-kondensaatorid
- NORA lambipesad j. n. e.

Esitaja Eestis

P. KUNERTH

Tallinn - Vaimu 2.

Nõudke hinnakirju!

Elektri- ja raadiotarbe-
asjade kauplus ja tööstus

„ESTAR“

TALLINNAS, Nunne tän. 12,

soovitab elektri alal:

Mootoreid, armatuure, igat seltsi traatsi, triikraudu ja valgustuse sisseseade materjaale.

Elektri pirnid

„PHILIPS“, „OSRAM“ j. t.

Raadio alal:

Raadio vastuvõtte aparate, igat seltsi raadio aparaatide osasid, antenni tarbeid. Raadio lampe ja detektor kristalle.

Elektri jõu ja sisseseade tööd ja raadio aparaatide ülesseadmine ja remonteerimine, tehakse hästi ja odavalt.